

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Barbora Kramperová

Právní úprava včelařství

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. BcA. Tereza Fabšíková, Ph.D.

Katedra: Právo životního prostředí

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 27. 12. 2023

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval/a samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 210 459 znaků včetně mezer.

.....

Barbora Kramperová

V Bystřici dne 27. 12. 2023

Obsah

Úvod	1
1. Historie včelařství a včelařského práva	4
1.1. Původ včelařství a kořeny jeho právní úpravy ve světě	4
1.2. Zrod českého včelařství a jeho právní úpravy	6
1.2.1. Brtnictví.....	6
1.2.2. Medařské právo	7
1.2.3. Včelařské patenty Marie Terezie	9
1.3. Včelařské právo do roku 1945	12
1.3.1. Včelařské právo v Rakousko-Uhersku	12
1.3.2. Období meziválečného Československa	14
1.4. Počátky moderního včelařství.....	15
1.4.1. Poválečná úprava do 60. let 20. století.....	15
1.4.2. Včelařské právo do 90. let 20. století.....	18
2. Soukromoprávní aspekty včelařství	21
2.1. Včela ve smyslu občanského práva	21
2.2. Sousedská práva.....	23
2.2.1. Pojem soused a sousedská práva	23
2.2.2. Imise a obtěžování včelami	24
2.2.3. Rojové právo	28
2.2.4. Odpovědnost za škodu a náhrada škody	29
2.2.5. Způsoby řešení sousedských a jiných sporů souvisejících s chovem včel....	34
3. Veřejnoprávní aspekty včelařství	39
3.1. Rostlinolékařská péče	39
3.1.1. Přípravky na ochranu rostlin	40
3.1.2. Ochrana včel.....	43
3.1.3. Povinnosti profesionálních uživatelů	45
3.1.4. Povinnosti chovatele v případě úhynu včel.....	45
3.2. Veterinární péče.....	48
3.2.1. Prameny právní úpravy a základní pojmy	48
3.2.2. Povinnosti chovatelů včel	49
3.2.3. Přemísťování včelstev	51
3.2.4. Včelí nákazy	52
3.3. Šlechtění a plemenitba včel	63
3.3.1. Plemenářský zákon.....	63
3.3.2. Šlechtitelský program Českého svazu včelařů a plemenitba včely kraňské .	65
3.3.3. Evidence včel	66
3.4. Včelí produkty	68

3.4.1. Uvádění včelích produktů do běhu	69
3.4.2. Prodej medu „ze dvora“	70
3.4.3. Med podle potravinářského zákona	71
3.4.4. Biomed	73
3.5. Náhrada škody způsobené zvláště chráněnými živočichy	76
Závěr	77
Seznam použitých zdrojů	80
Abstrakt	84
Klíčová slova	85
Abstract	86
Key words	87

Úvod

Pokud bych měla co nejuvýstižněji vyjádřit důležitost a nepostradatelnost včel pro nás všechny, upozornila bych na výrok německého fyzika Alberta Einsteina. Ten se totiž domníval, že bez včel by lidstvu zbyly jen pouhé čtyři roky života. Dalo by se jistě polemizovat nad tím, do jaké míry by nás neexistence těchto okřídlených tvorů zasáhla. Nelze ale rozporovat to, že mají bezpochyby pro celou říši živočichů a rostlin obrovský význam.

Včela medonosná, latinským názvem *Apis mellifera*, patří mezi nejhlavnější opylovače rostlin. Svou opylovací činností především zajišťuje tvorbu semen a rozmnožování rostlin. Již z toho nám může vyplynout, že bez včelího opylení by došlo k vyhubení značné části vegetace. Nejen, že by krajina ztratila svůj ráz a barevnost, ale zemědělci a pěstitelé by přišli k obrovským ztrátám. Úroda by byla naprosto nedostatečná a tento nedostatek by se negativně vepsal do mnoha oblastí zemědělství či průmyslových odvětví. Potravinový řetězec by tak byl výrazně narušen a lidstvo by se mohlo ocitnout ve velkém ohrožení. Nezapomínejme ale ani na vše ostatní, co nám včely přináší. Poskytují nám jedinečný med, propolis, vosk, jed či mateří kašičku. Tyto produkty mají všestranné využití, a to i ve zdravotnictví. Můžeme shrnout, že se včely starají o zachování biodiverzity, tedy různorodosti života, a zachovávají funkci ekosystémů a chrání životní prostředí.

K tomu dodejme, že veškerá jejich práce vychází ze skvěle fungujícího způsobu života, koordinovanosti, pevného hierarchického uspořádání a především píle. Označení „*být pilný jako včelka*“ nachází tedy v činnosti včel rozhodně své opodstatnění. Každá z desítek tisíců včel v úlu má totiž svou úlohu a soustředí se pouze na jednu činnost. Může nosit pyl, vodu, uklízet, stavět plásty nebo se jiným způsobem podílet na chodu včelstva. Kromě dělnic tento chod samozřejmě zajišťuje kladením vajíček včelí matka. Ta rovněž vysíláním chemických signálů dbá na řízení zásob, které včelstvo potřebuje k přežití. O oplodnění včelí matky se starají trubci, včelí samci, kteří bývají v úlech pouze do konce léta. Pak je čeká krutý osud, kdy je dělnice vyhána a snaží se jim zabránit v přístupu k zásobám, které budou potřebovat pro přežití zimy. Procesy, které ve včelím společenstvu probíhají, jsou opravdu fascinující, stejně jako pracovitost a oddanost tohoto hmyzu.

Sama vlastním dvě včelstva a jsem registrovanou včelařkou, což je jedním z důvodů, které mě vedly k volbě tohoto tématu diplomové práce. Včelaření je nejen krásný koníček, ale zároveň záliba, jež může pomoci k rozšíření počtu včel, kterých bohužel v posledních letech ubývá. Život včel totiž není idylický, neboť se musí neustále vypořádávat jak se svými přirozenými nepřáteli, tak především s nástrahami, které vznikají lidskou činností. V dávných dobách pro ně největší hrozbu představovali parazité, nemoci a nevhodné klimatické podmínky. S rozvojem civilizace, modernizací a rozšiřováním zemědělství či lesnictví stojí nyní za úhynem včel v mnoha případech

chemie a pesticidy vypouštěné na pole. Dalším přibývajícím problémem je nezodpovědné chování včelařů, kteří se do tohoto řemesla pouští s nedostatkem potřebných znalostí, nebo začínají včelařit jen s pouhou vidinou medových výnosů a o včely se dostatečně nestarají a nechávají je hladovět. Ty se pak snaží dostat k zásobám cizích včelstev, nebo bez potřebné výživy nepřežijí zimu. Nezodpovědnost, neznalost a lidská chamtivost může být faktorem, který v úbytku včel hraje určitě velkou roli. Jako velký problém vnímám však i obrovské mezery v právní úpravě. Na rozdíl od myslivosti či rybářství dosud neexistuje komplexní zákon a právní úprava včelařství je tak roztržena do řady právních předpisů, což může vést k nepřehlednosti, a právě k výše zmíněné neznalosti všech práv a povinností souvisejících s chovem včel. Největším pomocníkem ve vzdělávání včelařů jsou proto často chovatelská sdružení a Český svaz včelařů, který se snaží pečovat o rozšiřování odborných znalostí u začínajících i pokročilých včelařů.

Tímto se nyní dostávám k cíli, který psaním diplomové práce na toto téma sleduji. Ráda bych odpověděla na otázku, zda současná právní úprava včely dostatečně chrání, či dokonce přispívá ke zvyšování počtu nových zdravých včelstev. V práci systematicky shrnuji právní úpravu již od samotných počátků vývoje včelařského řemesla, přičemž bych na závěr ráda podala zhodnocení, zda se úprava v rámci soukromého i veřejného práva vyvíjela směrem pro včely z hlediska jejich ochrany přínosným, či nikoliv, a navrhla změny, které by bylo vhodné přijmout, případně zda je na místě vytvořit nový, jednotný včelařský zákon.

Práci jsem rozdělila do třech částí. První část je věnována poměrně rozsáhlému popisu historického vývoje s cílem vytvořit ucelený obraz o tom, jak byla od počátku věků včela jako zvíře chápána, a tím pádem jaká jí byla poskytována ochrana. Mnoho dodnes platných institutů má základ v tehdejších právních předpisech a v některých případech zůstávají určité oblasti právně regulovány i po stovky let téměř shodně.

Druhá kapitola upravuje oblasti spadající do soukromého práva. Nejprve vyjmenovávám základní znaky soukromého práva a definuji včelu podle občanského zákoníku. Dále se věnuji sousedským právům, problematice imisí a obtěžování včelami a také otázce vlastnického práva k roji. Závěrečné podkapitoly pojednávají o soukromoprávní odpovědnosti a náhradě škody související s chovem včel a rovněž o možných způsobech řešení sporů primárně vzniklých mezi chovatelem a sousedy.

Do poslední části práce jsem zařadila odvětví spadající do veřejného práva. Na úvod krátce charakterizuji samotné veřejné právo, načež navazuji první podkapitolou týkající se rostlinolékařské péče, v níž se věnuji klasifikaci přípravků na ochranu rostlin a povoleným způsobům jejich aplikace, jednotlivým povinnostem uživatelů těchto přípravků a včelařů, kteří mohou být aplikací přípravků dotčeni. Následně pojednávám o veterinární péči, kdy rozebírám základní požadavky na chov a s tím spojené povinnosti včelařů, otázku přemísťování včel, a

především se věnuji včelím nákazám, opatřením k jejich tlumením a náhradě nákladů a ztrát, které se s těmito opatřeními mohou pojít. V další podkapitole pracuji zejména s plemenářským zákonem a podávám obraz právní úpravy v oblasti šlechtění, plemenitby a evidence včel. Předposlední kapitola je věnována včelím produktům z hlediska požadavků pro jejich uvádění na trh, a to s důrazem na med. Na závěr krátce pojednávám o problematice škody způsobené zvláště chráněnými živočichy a její náhradě.

Při psaní diplomové práce jsem využila především vědecké metody analýzy, dedukce, logiky a komparace. Zatímco s metodou komparace jsem pracovala z velké části při psaní první kapitoly, zbylé metody jsem primárně využívala při psaní kapitol soukromého a veřejného práva.

1. Historie včelařství a včelařského práva

1.1. Původ včelařství a kořeny jeho právní úpravy ve světě

Život včely medonosné byl pro člověka poutavý a zajímavý odjakživa. Na společnost tohoto hmyzu upozorňovala ve svých spisech řada řeckých spisovatelů a filozofů. Xenofon (430–353 před n.l.) v nich spatřovali pečlivé hospodyně, které pilně sbírají z rozličných květů šťávu, stejně jako když básník čerpá ze svých spisů potravu pro svého ducha. Slavný filozof Platón (427–347 př. n. l.) ve fungování včelího společenstva viděl příklad dobře fungujícího a uspořádaného státu. Tyto myšlenky následovalo i několik zákonodárců či vládců, kteří spatřovali ve včelách vzor ctnosti, oddanosti a ušlechtilosti. Přírodovědec Plinius (23–79) dokonce ve svých odborných dílech uvádí, že jestliže příroda vytvořila včely, vytvořila něco nevyrovnatelného.¹ Ti všichni zkrátka nesmírně obdivovali neúnavnou ochotu sloužit člověku a být obecně prospěšnými.

V průběhu dějin se ale tento význam včel měnil a krystalizoval, aby odpovídal aktuálním potřebám a stupni vývoje společnosti. Nejprve včely představovaly zdroj medu a vosku a pro člověka lovce a sběrače tedy zdroj potravy. Právě toto sběrné a lovecké včelařství zachycuje skalní kresba v Pavoučí jeskyni ve španělské Valencii pocházející ze 12. století. Jde pravděpodobně o historicky první dochovanou památku znázorňující získávání medu.² S postupným rozvojem společnosti a vlastnických vztahů se ze svobodného hmyzu stávala domácí zvířata, jejichž chov byl vyhrazen jen některým osobám. Včela tak začala být předmětem vlastnictví, majetkových dispozic. a bylo třeba stanovit právní rámec pro zakládání či umístění včelstev, upravit odpovědnost za škodu s včelařskou činností související a určit další závazná pravidla pro poctivý a obecně přínosný chov včel.

Kolébku právní úpravy včelařství se stalo starověké Řecko a Řím. Drakón (650–600 př. n. l.) ve svých zákon stanovil maximální vzdálenost umístění včelstva od sousedního pozemku, která činila 300 stop, tedy zhruba 100 metrů. Platónovými spisy byl poté upraven zákaz vlastníka, jehož roj se usadil v jiném úle, tento úl převrátit či poničit.³ Z hlediska sousedských práv bylo důležité, že starověcí Římané rozlišovali včely divoké, které neměly žádného pána a kdokoliv si je mohl přivlastnit, a včely domácí. Pokud došlo k situaci, že vlastníkův roj přelétl na cizí

---

¹ KEBRLE, J. Dějiny českého včelařství. Praha: Nákladem spolku, 1922, s. 3.

² BERÁNEK, V. Když pláсты tekly medem. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Ostrov, 2003, s. 26. ISBN 80-86289-31-1.

³ KUBEC, F. Včelařské právo a národohospodářský význam včelařství v Československé republice. Praha: Nákladem Ministerstva zemědělství republiky Československé, 1925, s. 5.

pozemek, byl stále jeho majetkem, a to za předpokladu, jestliže jej měl stále v dohledu a stíhání včel se nepojilo s žádnými velkými obtížemi.⁴

V období středověku se stal pro včelařské právo velmi důležitým francký zákoník *lex salica*, který výslovně obsahoval trest peněžité pokuty za krádež včel, jež dokonce o několik set denárů převyšovala trest ukládaný za krádež dobytka. O několik let později došlo k doplnění právní úpravy o zákon, který opravňoval vlastníka zmocnit se svého ulétlého roje usedlého na cizím pozemku. Pokud vlastník nečinil ke znovuuchození své držby žádné kroky, roje se mohl následně uchopit kdokoli, avšak polovina takového roje musela připadnout vrchnosti. Při komplikacích s půlením roje měla jedna ze stran možnost kompenzace ve formě finanční náhrady.⁵ Germánské národy se stavěly k právu stíhat včely ulétlé vlastníkovi každý jiným způsobem. Saské právo stavělo do výhodnější pozice vlastníka pozemku, na němž se včely usadily, na úkor jejich původního vlastníka. Jihoněmecké právo tak přísné nebylo a dávalo vlastníkovi možnost získat své včely zpět, pokud svůj roj stíhal do třech dnů a současně oznámil nastalou situaci vlastníkovi stromu nebo plotu, kam včely usedly. Oba se pak k danému místu vydali a současně do stromu tloukli. Ty včely, jež spadly na zem, zůstaly majetkem jejich původního vlastníka, a ty, které zůstaly na stromě, připadly vlastníkovi pozemku.⁶

Včely se od počátku věků promítly i do náboženského života a pojilo se s nimi několik pravidel, která museli věřící dodržovat. Podle židovské knihy *Eccli* byl med řazen k nejpotřebnějším věcem života. *Talmud* dokonce stanovil zákaz každému, kdo včely krmí, podávat včelám v sobotu vodu, protože tu si mají obstarat samy. Zákon o policii poté například udával povolenou vzdálenost pro umístění včel od města, která činila padesát loket, aby nedošlo k pobodání místních obyvatel.⁷

Shrnutí

Včely byly už v pradávných kulturách velmi ceněny a považovány za nesmírně prospěšné živočichy. Proto o nich najdeme zmínky ve spisech několika antických filozofů či vládců. První dochovaná památka zachycující počáteční formu včelařství, tedy včelařství lovecké a sběrné, pochází z Valencie z 12. století a jedná se o skalní malbu.

Antické státy se staly také kolébkou právní úpravy včelařství. Ta byla prvotně zaměřena na oblast sousedských práv či rojového práva. Problematice stíhání roje a určování vlastnického

---

⁴ ADAMEC, F. Včelařské právo v zemích našich. Praha: České lidové knihkupectví Josef Springer, 1901, s. 5.

⁵ KUBEC, F. Včelařské právo a národohospodářský význam včelařství v Československé republice. Praha: Nákladem Ministerstva zemědělství republiky Československé, 1925, s. 5.

⁶ KUBEC, F. Včelařské právo a národohospodářský význam včelařství v Československé republice. Praha: Nákladem Ministerstva zemědělství republiky Československé, 1925, s. 6.

⁷ KEBRLE, J. Dějiny českého včelařství. Praha: Nákladem spolku, 1922, s. 7.

práva k roji se věnovaly i středověké germánské a francké právní předpisy, které dokonce obsahovaly ustanovení o krádeži včel a jejím trestání.

1.2. Zrod českého včelařství a jeho právní úpravy

1.2.1. Brtnictví

Mezi nejstarší historické památky dokládající existenci a význam včel a medu patří staré kroniky zachycující české pověsti. Nejznámější z nich, Kosmova kronika, vypráví příběh o příchodu praotce Čecha, k čemuž váže popisné pasáže zdejší krajiny. Práví, že povrch této země byl sice pustý a bez jediného člověka, ale všude kolem se vanul bzukot včelích rojů. Kosmova kronika pokračuje v historické posloupnosti dál, a dokonce zaznamenává tehdejší stav medových zásob. I o několik století později zveršovaná Dalimilova kronika popisuje příchod praotce Čecha, všímajícího si přítomnosti zvěři, ryb a včel.⁸

Pokud mluvíme o této době, mluvíme pochopitelně o období, kdy včely žily zcela svobodně a obývaly v lesích dutiny, tedy tzv. brti různých stromů a kmenů, kde se rovněž rojily a shromažďovaly své zásoby. Proto i lovce, kteří takto odebírali med, nazýváme brtníky. Brtnictví tedy můžeme považovat za způsob, jakým si lidé již od pravěku opatrovali včely, ještě před jejich chovem jako domácích zvířat.

Než přišli Slované na naše území, bylo lesní brtnické včelařství pro místní germánské obyvatele něco neznámého a pro nakládání s nalezenými včelami spíše platily různé zvyky. Jedním takovým byla povinnost nálezce včelího roje vyznačit dané místo nálezu třemi zkříženými záseky. Pokud lovci les patřil, včely rovnou připadly do jeho vlastnictví. V případě odlišného vlastníka lesa se musel lovec o včelí užitky podělit. Další rozšířenou zvyklostí byl i postup při zničení včel. V takovém případě stíhala ničitele povinnost nahradit dvojnásobek zničených včel a pokud tak neučinil, čekal ho fyzický trest ve formě dvaceti ran bičem. Práva a povinnosti lovce se velmi často měnily v závislosti na aktuálních společenských poměrech a platily pro různé územní lokality odlišně. V žádném případě však při nálezu včel nesmělo dojít k poškození lesa a nález se musel vždy ohlásit.⁹

Protože med, medovina či včelí vosk, nacházející upotřebení nejčastěji při různých obřadech, narůstaly stále více na oblibě a významu, platil přísný zákaz krádeže včel. Podle jedné z nejstarších právních památek, Statut krále Oty, stíhal zloděje boží soud rozžhavenými radlicemi. Ustanovení o krádeži a jejím přísném trestání obsahovala i právní Kniha starého pána

---

⁸ BERÁNEK, V. Když pláсты tekly medem. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Ostrov, 2003, s. 8. ISBN 80-86289-31-1.

⁹ BERÁNEK, V. Když pláсты tekly medem. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Ostrov, 2003, s. 18. ISBN 80-86289-31-1.

z Rožmberka o obyčejovém zemském právu či Řád práva zemského, který upravoval soudní řízení za doby vlády Jana Lucemburského a Karla IV.¹⁰

Zvykově platná práva slovanských brtníků byla poprvé kodifikována českým králem Karlem IV. a stala se tak základem pro pozdější úpravu medařských práv a medařského soudnictví. Do medařských řádů například přešel přísný zákaz kácení stromů bez svolení lesníků, který se poprvé objevil v návrhu zákoníku Majestas Carolina. Stěžejním dokumentem stanovujícím práva a povinnosti brtníků se stala Norimberská listina z roku 1350, na jejímž základě došlo i ke zřízení brtnického soudu, který působil až do pruské okupace roku 1796. Brtníci na základě tohoto dokumentu nadále nepodléhali lesním zákonům a měli poměrně rozsáhlá práva. Kdo patřil k brtníků, mohl s brtěmi zadarmo dělat cokoli, co se mu zlíbilo. Právo vlastnit včely v lese však náleželo pouze dědičnému brtníkovi, hajnému nebo polesnému. Pokud se stalo, že včely ulétly, připadly do vlastnictví zeměpánu, který měl vlastní včelí zahradu. I přes velká dispoziční práva s brtěmi byly včely pod velkou ochranou a jestliže brtník sekal brtě, na něž se vztahoval zákaz, stíhala ho povinnost zaplatit pokutu.¹¹

V případě dobové úpravy soukromého včelaření a s tím související otázky vlastnictví k ulétlému roji se v tomto směru stal prvním písemným dokumentem rukopis Statutárního práva Statutárního města Pražského. Na základě ustanovení v něm obsažených se nerozlišovalo mezi divokými a domácimi včelami a vlastnické právo roji, který ulétl, náleželo tomu, kdo se jako první chopil jeho držby.¹²

Od brtnictví se začalo postupně s rozvojem majetkových práv v knížecích dobách opouštět. Lesy se staly vlastnictvím pána, knížat nebo duchovenstva a ti měli plné právo ke včelám a medovým výnosům.

1.2.2. Medařské právo

V dobách středověku neustále narůstal zájem o včelí produkty, které se staly významným předmětem obchodu. Kromě medu byl velmi významnou komoditou vosk užívaný především k výrobě svící, protože svíce ze včelího vosku představovaly symbol Božského Vykupitele.¹³ Rozvoj majetkových práv a diferenciací obyvatelstva s sebou přinesly udělování medařských práv. Šlo o jakési výsadní oprávnění poddaných, jakožto povolení k držbě včel v lese či doma v úlech, ale i o úpravu soudnictví a jednotlivých práv a povinností medařů. Medařská práva rovněž upravovala povinnou příslušnost k určitým společenstvím, azyl, platební závazky a vztahovala se

¹⁰ KUBEC, F. Včelařské právo a národohospodářský význam včelařství v Československé republice. Praha: Nákladem Ministerstva zemědělství republiky Československé, 1925, s. 6.

¹¹ BERÁNEK, V. Když pláсты tekly medem. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Ostrov, 2003, s. 20. ISBN 80-86289-31-1.

¹² KUBEC, F. Včelařské právo a národohospodářský význam včelařství v Československé republice. Praha: Nákladem Ministerstva zemědělství republiky Československé, 1925, s. 7.

¹³ KEBRLE, J. Dějiny českého včelařství. Praha: Nákladem spolku, 1922, s. 22.

také k ochraně včel před různými nákazami. Zhruba od druhé poloviny 16. století se podle písemných památek začal používat název medařství, ačkoliv se ve své podstatě stále jednalo o brtnictví.

První zpráva o medařském právu na našem území pochází z roku 1476. Jedná se o kupní smlouvu o prodeji hradu a města Drahotuše, uzavřenou mezi hejtmanem Moravského markrabství, Ctiborem Tovačovským z Cimburka, a Vilémem z Pernštejna, ve které byla o medařském právu výslovná zmínka. Úprava medařských práv se rovněž vepsala do stěžejních právních dokumentů několika panství, protože vrchnost vydávala pro jednotlivá území, která spravovala, medařské řády. Jedním z nich je například litomyšlská kniha smluv pocházející z roku 1578, v jejíž třiadvaceti artikulích nalezneme poučení o způsobech a zvyklostech medařů. Kniha se ale dotýkala pouze práv tzv. lešáků, tedy medařů žijících pohromadě v lesích blízko lesních brtí, a nikoliv domácích včelařů.¹⁴ Zakotvovala například povinnost oznámit nález včel v poškozené brti pánovi nebo zákaz vybírat včelí zásoby během roku, a to pod případným trestem pokuty ve výši dvou liber vosku.¹⁵ V litomyšlském právu existovaly i tři druhy trestných činů. První se týkal krádeže tyče potřebné k brtím, další se týkal dělání brtí bez znamenání panského platu a posledním bylo ujímání včelích zásob v průběhu roku.¹⁶ Úprava vztahů mezi medaři, kteří chovali domácí včely, přišla až v roce 1613 s druhým listem medařského práva vydaným Jetřeticem z Žerotína. Tento list potvrzoval do té doby platná medařská pravidla, upravil správní uspořádání medařů, existenci medařského soudu a volbu lamfojta, který mezi medaři rozhodoval spory. Rovněž stanovil postup při vstupu k medařským společenstvím a opět zakázal krádeže a způsobení škody na brtích pod trestem pokuty či pod trestem, který sami medaři navrhli.¹⁷ Další medařská práva se objevila v řádu medařů Vlašsko-Meziříčských a Rožnovských, který brtníkům povoloval vyhlubovat dutiny pro včely i ve zdravých stromech. Roj, který se v brti neuhnízdil, připadl vrchnosti. Valašské právo obsahovalo i výčet trestných činů, kterých se poddaní, a to především medaři mohli dopustit. Jednalo se o krádeže, neotevření nebo zavírání brtí v rozporu s řádem, neoznačení převzatých brtí do tří dnů či nepřiznání plného počtu včel pro vrchnostenské dávky.¹⁸ Kromě těchto řádů existovaly i různé hospodářské instrukce a selské řády pocházející ze 16. století, které se opět věnovaly problematice nalezených rojů. Nálezce byl povinnen nález oznámit a náležel mu nárok na polovinu nalezeného roje. V případě neoznámení nálezu připadl celý roj vrchnosti. Podle hospodářských instrukcí vydaných v 17. století musely správy dvorů chovat v zahradách nejméně

¹⁴ BERÁNEK, V. Když pláсты tekly medem. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Ostrov, 2003, s. 39. ISBN 80-86289-31-1.

¹⁵ KEBRLE, J. Dějiny českého včelařství. Praha: Nákladem spolku, 1922, s. 29.

¹⁶ BERÁNEK, V. Když pláсты tekly medem. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Ostrov, 2003, s. 72. ISBN 80-86289-31-1.

¹⁷ KEBRLE, J. Dějiny českého včelařství. Praha: Nákladem spolku, 1922, s. 32.

¹⁸ BERÁNEK, V. Když pláсты tekly medem. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Ostrov, 2003, s. 72. ISBN 80-86289-31-1.

šest úlů. Pro poddané zároveň platila povinnost přinést dvoru včely nalezené v lese.¹⁹ Ze strany státu tedy existovaly tendence zájem o včelařství nadále posilovat. Medařská práva přinesla svobodu chovu včel, větší důraz na jejich ochranu a také svobodné sdružování včelařů v cechu. Protiváhou za udělená práva byla povinnost platit poplatek za včelstva majiteli lesů a povinnost odvádět dávky medu a vosku majiteli panství. Pokles zájmu o včelařství a úbytek včelstev přišel až s třicetiletou válkou.

1.2.3. Včelařské patenty Marie Terezie

Třicetiletá válka vedla ke zpusťování mnoha měst, hladu a moru. Došlo k oslabení mnoha hospodářských oblastí včetně včelařství. Této situaci nenahrávala ani německá reformace stanovující novou podobu kostelů, které měly vypadat co nejskromněji a upustit od zbytečné výzdoby. S reformací byla zrušena řada klášterů, v nichž se hojně využíval vosk jak k náboženským obřadům, tak k výrobě soch. Vosk tedy nebyl nadále v takové míře potřeba. Med se navíc postupně začal nahrazovat třtinovým cukrem, a i do té doby velmi oblíbená medovina našla náhradu ve formě piva či pálenky.

Zlatý věk včelařství nastal znovu v 18. století především zásluhou císařovny Marie Terezie, která si poměrně překvapivě našla vztah ke včelám skrze pruského panovníka Fridricha II. Velikého (1740–1786), s nímž vedla dlouhá léta války. Ten sám, jako vášnivý včelař, stanovil počet včel, který měli sedláci vlastnit, a pokud toto množství nedodrželi, museli se podrobit trestu. Pohled na včely, a to nejen v našich zemích, změnily především osvícenské filozofické myšlenky spjaté s poznáváním přírody, jaké prosazoval například Voltaire, s nímž byl právě Fridrich II. Veliký v kontaktu. Ideály osvícenské doby a cíle Marie Terezie o rozvoji všestranné vzdělanosti vedly k založení včelařských škol a zavedení včelařské výuky. První taková škola byla založena ve Vídni roku 1769. O výuku odborných předmětů se staral Antonín Jansha (1734–1773), autor tehdy významného díla *Podstatná učení, a zpráva o chování včel*, který sám vlastnil kolem sta včelstev. Právě Jansha velmi ovlivnil Marii Terezii ohledně vydání včelařských císařských patentů.²⁰

První patent, platný pro Moravu a Dolní Rakousy, vydala císařovna dne 8. 4. 1775 a určila povinnost řídit se jím všem obyvatelům včetně šlechticů a císařských osobností. Byla si vědoma hospodářské důležitosti chovu včel z hlediska příjmů do státní pokladny, ale i zájmu obyvatel o pěstování a rozvoj tohoto řemesla a jako absolutistická osvícenská panovnice tak chtěla zajistit co nejvíce blaha pro své poddané. Samotný úvod patentu obsahoval zdůvodnění potřeby se

---

¹⁹ KUBEC, F. Včelařské právo a národohospodářský význam včelařství v Československé republice. Praha: Nákladem Ministerstva zemědělství republiky Československé, 1925, s. 8.

²⁰ BERÁNEK, V. Když pláсты tekly medem. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Ostrov, 2003, s. 99. ISBN 80-86289-31-1.

včelařství věnovat a zněl: „Užitečnost včelařství, v němž mnohý příčinlivý poddaný našel čistý a jistý zdroj k zapravování dávek státu potřebných, pohnula Naši mateřskou starostlivost, abychom tomuto důležitému odvětví hospodářskému věnovali zvláštní pozornost a podporu, a v Našich zemích postupně je zvelebovali a šířili.“ První články byly věnované zřízení včelařské školy ve Vídni, do které měli bezplatný přístup všichni zájemci. Pro tehdejší svobodné včelaření se stalo velmi důležitým ustanovení, kterým byl chov včel zproštěn veškerých poplatků. Proto v této době můžeme hovořit o jakési volné včelařské živnosti. Každý tak mohl chovat libovolný počet včel a obchodovat se včelími produkty bez jakéhokoliv omezení ze strany úřadů. Na chov včel přitom měli dohlížet majitelé panství a být přitom pomocnou rukou chudým sedlákům, kteří neměli v oboru potřebné znalosti nebo potřebovali podporu při zakládání svého prvního úlu. Patent poprvé upravil i případy kočovného včelaření. Podle 9. a 10. článku platila povinnost vlastníka pozemků umožnit včelaři za drobný poplatek nepřevyšující 2 krejčary přistavení svého včelstva. Vlastník včel měl dle článku 14 dovoleno pronásledovat svůj ulutlý rok na cizím pozemku po dobu 24 hodin, ale hradil majiteli pozemku případnou způsobenou škodu. Závěrečná ustanovení patentu upravovala i odcizování a přísně zakázané hubení včel, za které hrozil trest náhrady včel ve výši dvojnásobku jejich ceny. Krádeže včel byly natolik závažným proviněním, že je patent zařadil mezi tzv. kvalifikované krádeže souzené před zemskými soudy. Bližší úpravu povinností včelařských učitelů obsahovaly k patentu přiložené instrukce. Dle nich například musel včelmistr zřídit včelín s potřebnými úly, řádně vést výuku a předávat včelařské zkušenosti podle zásad učitele Janshe ve Vídni.²¹

Druhý patent, tentokrát s platností pro Čechy, vydala císařovna dne 30. 8. 1776. Obsahoval téměř shodná ustanovení jako patent moravský a kladl tedy velký důraz na volnost chovu včel bez jakýchkoliv omezení.

Nutno dodat, že ještě před novou patentní úpravou vydala císařovna roku 1754 první lesní řád, ve kterém se již nepočítalo s původním včelařením ve formě brtnictví, a jakékoliv lesní užitky se mohly odebírat jen k následným užitkům, které zákon uváděl.

Představy o hojném včelaření a blahobytu obyvatelstva nabouraly slezské války a válka sedmiletá, po níž následovalo období neúrody a velký hlad. Jedním z hlavních příjmů státního rozpočtu a zdroje poválečné obnovy byly pozemkové daně, na základě kterých měl sedlák povinnost odvodu až poloviny čistého ročního příjmu. Právě chov včel a produkce medu se tak staly pro sedláky možností, jak si přijít k dalším ziskům.²²

---

²¹ Český překlad patentu z publikace: ADAMEC, F. Včelařské právo v zemích našich. Praha: České lidové knihkupectví Josef Springer, 1901, s. 9–12.

²² BERÁNEK, V. Když plásky tekly medem. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Ostrov, 2003, s. 102. ISBN 80-86289-31-1.

Že se včelařství v dobách osvícenství nacházelo v rozkvětu můžeme pozorovat i na snahách vzdělávat včelařskými znalostmi široké obyvatelstvo skrze zakládání k tomu určených škol. Na vídeňskou školu tak navázala v 80. letech 18. století včelařská škola v Novém Kníně a dále škola ve St. Brně. Ačkoliv jejich existence neměla dlouhého trvání, jistě po sobě určitou stopu zanechala a vzbudila v pilných jedincích touhu se v tomto oboru dále učit novým věcem.

Včelařské patenty měly být obrovským přínosem pro celou feudální společnost a vést k co největšímu rozšíření chovu včel v domácích podmínkách, jakožto i k následnému zpracovávání včelích užitků. Proto také v této době nadále neužíváme označení medař, ale včelař. Vytyčenému cíli však bránilo několik negativ, která se s patenty pojila. Došlo totiž k úplnému zrušení práv svobodně se sdružovat v medařských sdruženích, a tedy i práv řešit případné medařské spory uvnitř jednotlivých cechů. Vrchnost měla zřejmé obavy ze zřizování včelařských sdružení, neboť by mohly ohrozit její vlastní postavení. Tato sdružovací omezení platila v Čechách až do roku 1852 a na Moravě a ve Slezsku do roku 1854 a představovala značnou překážku v rozšiřování lidového chovu včel.²³ Na Marii Terezii se v podpoře včelařství snažil navázat i Josef II, který započal s udílením zvláštních odměn všem včelařům vlastnícím více jak 18 včelích úlů.²⁴

Pokud by nás zajímaly přibližné počty včelstev na našem území, tak na základě písemností a historických spisů K. Adámka existují evidenční údaje dokládající, že se jich v polovině 18. století nacházelo v Čechách kolem 60 000.²⁵ Se všemi pozitivy i negativy, která tereziánské patenty přinesly, zůstala řada jejich ustanovení v platnosti ještě desítky následujících let a stala se tak základem pro moderní včelařské právo.

Shrnutí

Původní formu včelařské činnosti představovalo brtnictví, tedy svobodné odebírání medu z dutin stromů. S rozvojem majetkových práv se ve společnosti upevnila zvyková pravidla, dle kterých se například trestala krádež či ničení včel. Nejstarší právní památka obsahující ustanovení o včelách byla Statuta krále Oty. Zvykově platná práva brtníků však kodifikoval až český král Karel IV. a položil tak základ pro pozdější úpravu medařských práv, jež se rozvíjela v knížecích dobách. Vrchnost vydávala pro jednotlivá spravovaná území medařské řády upravující práva a povinnosti medařů. Jednalo se o výsadní oprávnění poddaných a samotné povolení k držbě včel. Medaři mohli svobodně chovat včely a rovněž se sdružovat do cechů, ale naopak museli například odvádět majiteli lesů dávky ve formě medu či vosku. Roztržitost úpravy a zároveň

²³ NEPRAŠ, J. České včelařství. 1. vydání. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1971, s. 186.

²⁴ ADÁMEK, K. Z dějin osvobození rolnictva: na 50 letou památku zrušení roboty. V Chrudimi: Michael Emanuel Holakovský, 1899, s. 87. Československá Matice rolnická, Roč. 8, sv. 4-5.

²⁵ KEBRLE, J. Dějiny českého včelařství. Praha: Nákladem spolku, 1922, s. 50.

upadající zájem o včelařství po třicetileté válce napravily včelařské patenty Marie Terezie. Ta si byla vědoma užitečnosti včelařství, a proto patenty zřídila první včelařskou školu ve Vídni, zprostita včelařství veškerých poplatků a učinila z něj svobodnou živnost. Stanovila vrchnosti povinnost nezasahovat do svobodného chovu včel, ale naopak poskytovat začínajícím včelařům pomoc. Přísně trestala hubení včel a jejich krádeže, které se staly kvalifikovaným proviněním souzeným před zemskými soudy. Některá ustanovení tereziánských patentů platila až do 20. století, kdy na ně navázaly předpisy moderního včelařského práva.

1.3. Včelařské právo do roku 1945

1.3.1. Včelařské právo v Rakousko-Uhersku

Určité změny v právní úpravě včelařství přinesl Všeobecný občanský zákoník vyhlášený 1. června patentem císaře Františka I. Nutné je však říci, že i po jeho vydání nadále platila mnohá ustanovení tereziánských patentů. Zůstala tak zachována svoboda v chovu libovolného počtu včel a osvobození včelařské činnosti od daní a poplatků. Občanský zákoník obsahoval poměrně širokou úpravu věcných práv a rovněž definoval věc v právním smyslu, pod kterou bychom včelu podřadili. Podle § 285 o.z., *Všechno, co od osoby je rozdílné a slouží k potřebě lidí, sluje věc v právním smyslu.*²⁶ Roj včel byl poté považován za věc hromadnou, a proto současně s tím za věc jedinou. Na základě § 355 o.z. byly všechny věci předmětem vlastnického práva způsobilé k podrobení se výlučnému právnímu panství osoby, a tedy předmětem majetkových dispozic. Včelám bylo výslovně věnováno ustanovení § 384, dle kterého *„Domácí roje včel a jiná krotká nebo zkrocená zvířata nejsou předmětem volného chytání zvířat, naopak vlastník má právo je na cizím pozemku stíhati; má však držiteli pozemku nahraditi škodu snad způsobenou. Jestliže vlastník mateřského úlu roje po dva dny nestíhal; nebo zkrocené zvíře do čtyřiceti dvou dnů samo se nevrátilo, může je na obecném pozemku každý, na svém pozemku vlastník pozemku sobě vzíti a podržeti.*²⁷ Tímto ustanovením došlo k výrazné změně rojového práva ve prospěch vlastníka. Protože občanský zákoník také obsahoval úpravu přivlastnění věcí ničích, které mohl kdokoliv nabývat, můžeme říci, že divoké včely mohly být na rozdíl od včel domácích volně okupovány. Jakousi hranici výkonu vlastnického práva představoval § 364 o.z., dle kterého byl jeho výkon možný jen v mezích, ve nichž nebylo zasahováno do práv třetích osob. Toto ustanovení mířilo například na případné obtěžování včelami, jakožto formu imisí vůči sousednímu pozemku.

Chov včel často doprovázelo deliktní jednání, kdy docházelo k jejich častému poškozování tím, že byly lákány na látky obsahující cukr a záměrně topeny a usmrcovány. Zákaz usmrcovat

²⁶ Císařský patent č. 946/1811 Sb. zák. soud., Obecný zákoník občanský.

²⁷ Tamtéž

včely přitom platil již na základě tereziánských patentů, dle kterých nesměly být usmrcovány ani včely zlodějky, neboť existovaly i jiné způsoby, jak se včelař mohl v takovém případě bránit.²⁸

Kromě občanského zákoníku je nutné upozornit i na další předpisy doplňující občanský zákoník a tereziánské patenty. Roku 1879 vyšel první moderní včelařský zákon pro Gorici a Gradišku, který stanovil minimální vzdálenost pro umístění včel od lidských obydlí či veřejné cesty. Ta činila deset metrů a v případě, že se v tomto rozmezí nacházel porost či zeď, mohla být zkrácena na minimálně tři metry.²⁹

Z pohledu veterinární ochrany se stalo klíčovým nařízením ministerstva orby ze dne 18. července pod č. 203/1914, o potlačení a zamezení nakažlivých plodových nemocí včel. Do té doby se uplatňovaly pouze odstavce tereziánských patentů, které přísně zakazovaly včely hubit. Uvedené nařízení především regulovalo povinnosti včelařů v případě nákazy včelího plodu. Obsahovalo 12 paragrafů, jež zakotvily oznamovací povinnost v případě nákazy, postupy při jejím zjišťování, uzavírání dotčeného místa, desinfekci a při ničení zasažených včelstev. Nařízení dále upravovalo náklady spojené s opatřeními proti nákaze a rovněž i tresty za porušení nebo nesplnění chovatelových povinností. Jako příklad uvedu trest vězení v délce šest měsíců až tři léta za provinění úmyslného rozšíření nemoci mezi domácími zvířaty.³⁰

Trestní ochrana včelařství zůstávala stále upravena tereziánskými patenty, které navíc doplnil zákon č. 117/1852 ř.z., o zločinech, přečinech a přestupcích. Krádež včelstev už však nebyla považována za kvalifikovanou a trestala se jako krádež jiných věcí.³¹ Na základě nového trestního zákoníku byly trestné nejen krádeže včel, úlů či včelařského nářadí, ale i jejich zlomyslné poškození. Dalšími předpisy poskytujícími ochranu se staly tři zákony o ochraně polního majetku z roku 1875, dle kterých byly úly umístěné na poli polním majetkem, a jestliže nešlo o krádež nebo zlomyslné poškození cizího majetku podle trestního zákona, jejich poničení představovalo polní pych.³² Vláda si byla vědoma i případných deliktů souvisejících s produkcí medu a jeho falšování, a tak došlo k vydání zákona č. 89/1897 ř.z., o obchodu s potravinami a některými předměty potřeby. Kdo se stal vinným z přestupků v něm uvedených, mohl být potrestán vězením od jednoho týdne až do tří měsíců, nebo peněžitou pokutou až do 500 zlatých. V legislativním systému ale chyběl zákon o medu, který by přesně stanovil, že pod názvem med může být

---

²⁸ KUBEC, F. Včelařské právo a národohospodářský význam včelařství v Československé republice. Praha: Nákladem Ministerstva zemědělství republiky Československé, 1925, s. 17.

²⁹ KUBEC, F. Včelařské právo a národohospodářský význam včelařství v Československé republice. Praha: Nákladem Ministerstva zemědělství republiky Československé, 1925, s. 13.

³⁰ Nařízení č. 203/1914 ř. z., o zamezení a potlačení nakažlivých plodových nemocí včel. In Virtuální sbírka právních předpisů [online]. [cit. 17. 9. 2023]. Dostupné z: <http://is.muni.cz/do/1499/el/estud/praf/ps09/dlibrary/web/rs.html>.

³¹ KUBEC, F. Včelařské právo a národohospodářský význam včelařství v Československé republice. Praha: Nákladem Ministerstva zemědělství republiky Československé, 1925, s. 24.

³² KUBEC, F. Včelařské právo a národohospodářský význam včelařství v Československé republice. Praha: Nákladem Ministerstva zemědělství republiky Československé, 1925, s. 25.

prodáváno pouze sladidlo, které samy včely sesbíraly z květů rostlin a následně zpracovaly. V té době přitom platil zákon proti umělému vínu či máslu. Orgány, které měly na kvalitu a složení medu dohlížet, se však žádnými prohlídkami v obchodech nezaobíraly a sám jednotlivec do soukromých rozborů nechtěl z důvodu velkých nákladů investovat. Proto tento zákon narážel na jeho časté obcházení.³³

1.3.2. Období meziválečného Československa

Nyní se přesunu rovnou do období po první světové válce, protože až do roku 1918, kdy vznikl samostatný československý stát, k žádným výrazným změnám v zákonné úpravě nedošlo. V souvislosti se vznikem nového státu byla vydána recepční norma, tedy zákon č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného Československého státu, jehož druhý článek uváděl, že veškeré dosavadní zemské i říšské zákony a nařízení zůstávají v platnosti. Došlo tedy k recepci právní předpisů Rakouska-Uherska a pro oblast včelařství byl proto nadále klíčový zákon č. 946/1811 Sb.z.s., Obecný zákoník občanský, a dále stále platné některé odstavce tereziánských patentů.

Ve 30. letech 20. století vyvstala potřeba reagovat na šíření nakažlivých včelích nemocí v sousedních státech, a tedy i na reálnou obavu z hrozby zavlečení těchto nemocí na naše území. Proto vydalo ministerstvo zemědělství dne 27. 2. 1925 vyhlášku, kterou zakázalo až do odvolání veškerý dovoz včel, medu, vosku a včelařského náčiní. Případné přestupky zákazu měly být stíhány podle trestních ustanovení veterinárních zákonů. Zřídka mohlo dojít na základě zvláštního povolení k výjimce ze zákazu dovozu, avšak za přesně daných podmínek a po zvěrolékařské prohlídce.³⁴

V březnu roku 1939 začalo být území našeho státu postupně obsazováno nacisty a současně s okupací bylo zavedeno protektorátní zřízení včetně nové hospodářské politiky. Téměř všechny aspekty společenského a hospodářského života se tak podřídily německým zájmům. Jedním z nejvýraznějších zásahů do včelařských práv bylo zavedení povinného odvodu 50 % z roční sklizně medu. Nejméně se však muselo odvádět 1,5 kg a později 2 kg medu z každého vyzimovaného včelstva.³⁵ Dosavadní svoboda v chovu včel tedy skoro vymizela a zájem o provozování včelařství hluboce upadal až do konce druhé světové války.

Shrnutí

---

³³ MACHOVÁ, J. Právo ve včelařství. Praha: Nakladatelství Orac, 2001, s. 7. ISBN 80-86199-40-1.

³⁴ KEBRLE, J. Dějiny českého včelařství. Praha: Nákladem spolku, 1922, s. 23.

³⁵ ŠTOLLEOVÁ, B. Pod kuratelou Německé říše: zemědělství Protektorátu Čechy a Morava. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2014, s. 338. ISBN 978-80-246-2243-9.

Po vydání Všeobecného občanského zákoníku nadále zůstala zachována svoboda v chovu libovolného počtu včel bez jakéhokoliv zatížení poplatky. Podle kodexu se včela řadila k věci, která byla předmětem vlastnického práva. Domácí roje včel mohl jejich vlastník na cizím pozemku stíhat, avšak hradil případnou škodu, kterou stíháním způsobil. Jestliže včely po dva dny nestíhal, nebo se samy nevrátily, mohl si je vlastník pozemku nechat. Kromě Všeobecného občanského zákoníku byl vydán i první včelařský zákon pro Gorici a Gradišku, který stanovil minimální vzdálenost včel od lidských obydlí či veřejných cest. Nařízením ministerstva orby z roku 1914 došlo k první regulaci povinností včelařů týkající se včelích nákaz. Trestněprávní ochranu včel upravenou tereziánskými patenty doplnil zákon č. 117/1852 ř.z., o zločinech, přečinech a přestupcích, zákony o ochraně polního majetku a zákon o obchod s potravinami a některými předměty potřeby. Kvalifikovaná krádež se již trestala jako krádež jiných věcí a nově se trestalo zlomyslné poškození včel, úlů či včelařského náradí.

Po vzniku samostatného Československého státu a následné recepci právního řádu Rakousko – Uherska platil na našem území nadále Všeobecný občanský zákoník a některá ustanovení tereziánských patentů. Na počátku 20. století reagovalo ministerstvo zemědělství na nebezpečné šíření nakažlivých včelích nemocí vydáním vyhlášky, kterou se stanovil až do odvolání zákaz dovozu včel, medu, vosku a včelařského náradí. Zlom pro chovatele včel přišel v období německé okupace, která znamenala výrazné omezení svobodného chovu včel, a tedy pokles zájmu o včelařství.

1.4. Počátky moderního včelařství

1.4.1. Poválečná úprava do 60. let 20. století

K dalšímu rozmachu včelařství došlo relativně krátce po konci 2. světové války, a to důsledkem koncepce plánovaného hospodářství, které bylo jedním z charakteristik socialistického zemědělství. Včelařství hrálo velkou roli v rámci celé zemědělské výroby, a proto muselo dojít k nastavení určitých nových pravidel, která budou s touto koncepcí v souladu. Došlo tedy k výraznému rozšíření legislativy a k vydání mnoha důležitých předpisů v oblastech, které do té doby nebyly upraveny vůbec, nebo upraveny nedostatečně.

Vůbec největší rekodifikační změnu v oblasti soukromého práva představovalo vydání zákona č. 141/1950 Sb., občanského zákoníku. Do něj se promítlo především nové pojetí vlastnického práva, které vycházelo již z květnové Ústavy. Občanský zákoník výslovně rozlišoval v ustanoveních §100 a následující vlastnictví socialistické, tedy státní a družstevní, a dále vlastnictví soukromé a vlastnictví osobní. Včelařství v soukromém vlastnictví představovalo

formu podnikatelské činnosti a mělo se vyskytovat v co nejmenší možné míře. Naopak nejvíce prosazované bylo včelařství státní na státních statcích a lesích.³⁶

Za poněkud překvapivé můžeme považovat to, že nadále zůstala v platnosti některá ustanovení tereziánských patentů. Chov včel tak měl být do jisté míry volný a žádné úřady ho nemohly zakázat. V platnosti zůstala rovněž patentní ustanovení o kočování včel či nezatěžování včelařství zvláštními poplatky, protože ta nijak neodporovala platným finančním zákonům.³⁷ Určitou hranici však představoval § 9 odst. 3 Ústavy z roku 1948, kdy nikdo nesměl zneužívat vlastnické právo ke škodě celku. Výše zmíněné ustanovení Ústavy bylo také stěžejní pro úpravu sousedských práv. Navazoval na něj § 107 o. z., dle kterého směl vlastník s věcí nakládat pouze v mezích právního řádu. Další omezení v § 109 o. z. stanovilo, že „*Vlastník věci se musí zdržet všeho, čím by své sousedy obtěžoval nad míru přiměřenou poměrům anebo čím by vážně ohrožoval výkon jejich práv.*“³⁸ V tomto případě šlo i o vzdálenější pozemky. Za samotný zásah však bylo považováno například včelí bodnutí, ale nikoliv pouhé přelétnutí včel nebo jejich usazení na nějaké zemědělské rostlině.³⁹ Vzdálenost pro umístění včelstev od veřejných prostranství či lidských obydlí nebyla pevně stanovena, a tak v případech sporů musel rozhodnout lidový soud podle svého uvážení s přihlédnutím k místním poměrům a okolnostem případu.

V zákoně absentovala úprava situace, kdy se roj usadil na cizím pozemku. Proto se vycházelo z ustanovení § 108 o. z., dle kterého „*Vlastník je povinen strpět, aby se v nouzi za náhradu užilo jeho věci v míře nezbytné. Totéž platí, žádá-li toho důležitý zájem obecní, který jinak uspokojit nelze.*“⁴⁰ Protože chování včel není možné nijak ovlivnit a bez kroků k jejich odchytu by včelař mohl utrpět v případě jejich ulétnutí ztrátu, lze takovou situaci hodnotit jako stav nouze. Včelaře mateřského roje chránil i § 107 o. z., kdy směl vlastník požadovat svoji věc od každého, kdo ji měl neprávem ve své moci. Na roj, který nebyl stíhán, nebo o němž včelař netušil, kde se usadil, se uplatnilo ustanovení o ztracených věcech. Jestliže se dva roje smísily a šlo je spravedlivě rozdělit, učinilo se tak a napravil se stav před jejich smísením. Pokud rozdělení nebylo možné, vlastníkem se stal ten, jehož podíl oceněný v penězích byl největší. Podobně se řešila situace, kdy roj hladových a nenakrmených včel vlétl do již obsazeného úlu. Tyto nenakrmené včely připadly do vlastnictví včelaře, jehož úl obsadily, případně spor rozhodl soud.⁴¹

---

³⁶ BERÁNEK, V. Včelářska encyklopedie. 2. přeprac. a rozš. vyd. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1956, s. 759.

³⁷ BERÁNEK, V. Včelařská encyklopedie. 2. přeprac. a rozš. vyd. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1956, s. 762.

³⁸ Ustanovení § 109 zákona č. 141/1950 Sb., občanský zákoník.

³⁹ BERÁNEK, V. Včelařská encyklopedie. 2. přeprac. a rozš. vyd. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1956, s. 764.

⁴⁰ Ustanovení § 108 zákona č. 141/1950 Sb., občanský zákoník.

⁴¹ BERÁNEK, V. Včelařská encyklopedie. 2. přeprac. a rozš. vyd. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1956, s. 768.

V oblasti soukromoprávní odpovědnosti se uplatnilo ustanovení § 350 o.z. Dle odst. 1 „Za škodu způsobenou věcí odpovídá ten, čí je věc nebo komu slouží, ledaže dbal potřebné péče o jejím opatrováním nebo o dohled na ni.” a dle odst. 2 „Tak odpovídá zejména za škodu způsobenou zvířetem jeho chovatel...”⁴² Povinnost nahradit škodu tedy stíhala toho, kdo porušil své povinnosti, přičemž na něm také leželo důkazní břemeno. Naopak tomu bylo v případě, pokud škodu způsobil sám poškozený například úmyslným podrážděním včel. Primárně se přitom řešila náhrada škody uvedením v předešlý stav a až pokud toto nebylo možné, hradila se v penězích. Tak se hradily například náklady na léčení, bolestné, odškodění za zohyzdění či ušlý zisk v případě, že došlo útokem včelami k ublížení na zdraví.⁴³

Protože se včelařství řadilo k velmi významné součásti hospodářství a zemědělské, resp. živočišné výroby, vztahovala se na něj příslušná ustanovení zákona č. 88/1950 Sb., trestní zákon správní, kterým se trestaly jako přestupky pouze ty činy, na které se nevztahoval trestní zákon soudní. Podle ustanovení § 56 o ochraně výroby živočišné „*Pokutou nebo odnětím svobody bude trestán každý, kdo nesplní povinnosti nebo porušil zákaz v živočišné výrobě, zejména pak každý, kdo nedodrhuje plán živočišné výroby a nedbá o ochranu zdraví nebo užitkovost hospodářských zvířat.*”⁴⁴ Stejná ochrana se vztahovala i na užitkové rostliny důležité pro včelařství, přičemž za jejich neoprávněné poškození či zničení ukládaly národní výbory pokutu. Krádež úlů, plástů a včelařského náčiní se trestala stejně jako krádež věcí dle § 247 zákona č. 86/1950 Sb., trestní zákon. Daleko přísnějšími tresty byli však postiženi ti, kteří se dopustili krádeže nebo poškození předmětů náležejících do národního majetku nebo lidového družstva. Trestním zákon rovněž trestal v ustanovení § 201 každého, kdo úmyslně způsobil nebo zvýšil nebezpečí zavlečení nebo rozšíření nakažlivé choroby domácích i jiných hospodářsky důležitých zvířat. Za tento čin hrozil trest odnětí svobody v délce jednoho roku a pokud došlo ke skutečnému rozšíření choroby, trest se zvyšoval až na tři roky. Toto ustanovení dopadalo i na včelí choroby obsažené ve výčtu nařízení ministerstva spravedlnosti č. 118/1950, jež mezi ně řadilo roztočovou nákazu včel, mor a hnilobu včelího plodu.

Pod vlivem systému plánovaného hospodářství se více dbalo i na poctivé dodržování pravidel týkajících se jakékoliv finanční či materiální podpory zemědělců a zemědělských uskupení. Každý včelař mohl žádat pro své včely u včelařského spolku o přiděl zlevněného cukru. Tyto přiděly a následné používání dodaného cukru podléhaly kontrole národními výbory a kontrolními orgány Jednoty včelařů. Na situace ohrožení hospodaření v tomto smyslu dopadal

---

⁴² Ustanovení § 350 odst. 1 zákona č. 141/1950 Sb., občanský zákoník.

⁴³ BERÁNEK, V. Včelařská encyklopedie. 2. přeprac. a rozš. vyd. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1956, s. 769.

⁴⁴ BERÁNEK, V. Včelařská encyklopedie. 2. přeprac. a rozš. vyd. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1956, s. 777.

§ 88 trestního zákona správního § 88/150 Sb., dle kterého „*bude potrestán pokutou nebo veřejným pokáráním nebo odnětím svobody až na tři měsíce, kdo ztíží nebo ohrozí anebo ruší hospodaření krmivy, za něž je nutno považovat cukr pro krmení včel.*“⁴⁵

Zmíním se ještě krátce o veterinární ochraně chovu včel regulované vyhláškou ministerstva zemědělství č. 141/1951 Ú. 1., která blíže upravovala zákon č. 187/1950 Sb. o zdokonalení živočišné výroby. Dle této vyhlášky byly orgánem pro veškerou veterinární činnost národní výbory, které činily preventivní i následná opatření v případě nálezů a jiných nemocí hospodářských zvířat, mezi něž se dle § 70 řadily právě i včely. Národní výbory tak mohly stanovit zákaz přepravovat či udávat do oběhu nakažená či podezřelá zvířata, dále zakázat zužitkování výrobků od těchto zvířat pocházejících a vyjma úroveň místních národních výborů naříditi i usmrcení včelstev.⁴⁶

Včely se svou právní povahou řadily k předmětům vlastnických a jiných práv a bylo k nim možné dle § 172 o. z. zříditi i poživací právo za podmínky, že každý takový poživatel bude šetřit jejich podstaty. Ustanovení § 175 o. z. pak dávalo oprávněnému právo v mezích vlastní potřeby i na výnosy včel. V oblasti závazkového práva se k nim tedy mohla vztahovat řada smluv a rovněž mohly být předmětem dědictví.

1.4.2. Včelařské právo do 90. let 20. století

Stejně jako v případě květnové ústavy, tak i v případě pozdější socialistické ústavy bylo potřeba pozměnit legislativní rámec tak, aby vyhovoval aktuálnímu ideovému pojetí některých institutů a společenských vztahů. Proto byl přijat zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, kterým měly být podpořeny myšlenky nadřazenosti zásad socialistické morálky nad samotným právem. Jakýmsi základem právní úpravy se staly úvodní články Zásad občanskoprávních vztahů, a to především článek VI., dle kterého „*výkon práv a povinností vyplývajících z občanskoprávních vztahů musí být v souladu s pravidly socialistického soužití.*“ Podle článku VII pak „*nikdo nesmí zneužívat svých práv proti zájmům společnosti nebo spoluobčanů a nikdo se nesmí na úkor společnosti nebo spoluobčanů obohacovat.*“⁴⁷ Úprava sousedských práv však z občanského zákoníku stejně jako další právní instituty vymizela a přišla až s jeho novelizací provedené zákonem č. 131/1982 Sb. Na základě v něm obsaženého ustanovení § 130a „*Vlastník zejména nesmí ohrozit sousedovu stavbu nebo pozemek jejich úpravami a nesmí nad míru přiměřenou*

⁴⁵ BERÁNEK, V. Včelařská encyklopedie. 2. přeprac. a rozš. vyd. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1956, s. 788.

⁴⁶ BERÁNEK, V. Včelařská encyklopedie. 2. přeprac. a rozš. vyd. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1956, s. 785.

⁴⁷ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.

*poměruům obtěžovat sousedy hlukem, prachem, popílkem, kouřem, plyny, parami, pachy, pevnými a tekutými odpady, stíněním, nesmí nechat chovná zvířata vnikat na sousedící pozemek...*⁴⁸

Občanský zákoník pro včelaře nic nového nepřinesl a největší změny právní úpravy v této době nastaly pouze na úseku ochrany včel před škodlivými přípravky. Došlo k vydání několika vyhlášek, které prováděly do té doby stále platný zákon č. 187/1950 Sb., o zdokonalení živočišné výroby. Za jednu z nejdůležitějších a nejpokrokovějších by se dala považovat vyhláška č. 37/1963 Sb., o ochraně včel, vod a ryb při hubení škůdců rostlin chemickými prostředky, která reagovala na rozšiřování zemědělské půdy a na zvýšenou aplikaci chemických přípravků na vysazené prodány a rostliny. Nalezneme v ní systematiku rozdělení jednotlivých přípravků sloužících k ochraně rostlin z hlediska účinku a v příloze této vyhlášky také seznam zemědělských plodin, stromů a keřů navštěvovaných včelami v době květu. Vyhláška vymezila období, ve kterém bylo zakázáno nebo naopak povoleno hubit škůdce rostlin jedovatými přípravky. Specifikovala rovněž pro jejich aplikaci povolenou vzdálenost od míst navštěvovaných a osidlovaných včelami. Další ustanovení se týkala povinností chovatelů, kteří museli například hlásit trvalá i kočovná stanoviště včelstev, činit oznámení o přemístění včelstev nebo upozorňovat při hubení škůdců na stanoviště včelstev umístěných mimo zastavěné části obce. Chovatelé měli povinnost oznamovat úhyn včel národnímu výboru a účastnit se následných šetření. Vyhláška byla zřejmě kvalitní a právní úprava ochrany včel dostatečná, neboť zůstala v platnosti pouze s drobnými novelizacemi až do konce 90. let 20. století. Další změny v úpravě rostlinolékařské péče přišly až s účinností zákona č. 147/1996 Sb., o rostlinolékařské péči a o změnách některých souvisejících zákonů.

Na úseku veterinární péče byl vydán zákon č. 66/1961 Sb., o veterinární péči, který neobsahoval výslovná ustanovení o včelách, ale v obecné rovině upravoval především prevenci před nakažlivými nemocemi a nákazou zvířat. Práva a povinnosti včelařů mohly být upraveny na základě zmocňovacího ustanovení § 18, dle kterého mělo ministerstvo zemědělství, lesního a vodního hospodářství vydávat k tomuto zákonu po dohodě s ministerstvem zdravotnictví a s ostatními zúčastněnými ústředními úřady prováděcí předpisy. Jeho pozdější náhrada, o něco podrobnější zákon č. 87/1987 Sb., o veterinární péči, se včelám opět výslovně nevěnoval, ale soustředil se na hospodářská zvířata, mezi která se včely řadily. Zákon stanovil povinnost chovatelů chovat zvířata v nezávadných podmínkách, dostatečně je vyživovat a předcházet šíření nákaz. Upravil postup včelařů a příslušných orgánů v případě podezření nákazou nebo samotného zavlečení nákazy včetně postupu veterinárního dozoru, veterinárních pracovníků a reguloval také mimořádná veterinární opatření. Příslušná ustanovení se věnovala i výrobě, zpracování,

---

⁴⁸ Ustanovení § 130a zákona č. 131/1982 Sb., kterým se mění a doplňuje občanský zákoník a upravují některé další majetkové vztahy.

skladování a přepravě živočišných produktů a krmiv.⁴⁹ Zákon o veterinární péči zůstal v platnosti až do roku 1999, kdy ho nahradil zákon č. 166/1999 Sb., o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů, kterému se budu věnovat v jedné z následujících kapitol.

Shrnutí

S novou koncepcí socialistického vlastnictví přišly v 50. letech 20. století výrazné legislativní změny. Dříve svobodný vlastník musel primárně koordinovat své zájmy se zájmy společnosti. I přesto zůstal díky stále platným ustanovením tereziánských patentů chov včel volný a nezatížený poplatky. Nový soukromoprávní kodex stanovil limity výkonu vlastnického práva, které nemohlo být zneužito ke škodě celku a v rámci sousedských vztahů se každý musel zdržet všeho, co by obtěžovalo sousedy nad míru přiměřenou poměrům anebo vážně ohrožovalo výkon jejich práv. Včelař měl právo své včely stíhat na sousedním pozemku a zároveň požadovat roj od každého, kdo ho měl neprávem ve své moci. Za případnou škodu nesl odpovědnost ten, kdo porušil své povinnosti, ledaže škodu způsobil svým jednáním sám poškozený.

Protože včelařství patřilo k významné součásti živočišné výroby, vztahoval se na něj trestní zákon a krádež úlů, plástů a včelařského náčiní se trestala stejně jako krádež věcí, přičemž přísnější tresty se ukládaly těm, kteří se dopustili krádeže národního majetku nebo majetku lidového družstva. Kdo úmyslně způsobil nebo zvýšil zavlečení nebo rozšíření roztočkové nákazy včel nebo hniloby včelího plodu, tomu mohl být uložen trest odnětí svobody. Trestán byl i ten, kdo porušil pravidla týkající se přidělu zlevněného cukru.

V 70. letech 20. století došlo k doplnění právní úpravy poměrně pokrokovou vyhláškou, jež zabezpečovala ochranu včel při hubení škůdců rostlin chemickými přípravky. Obsahovala výčet jednotlivých přípravků z hlediska účinku a stanovila povolenou vzdálenost od míst navštěvovaných včelami pro jejich aplikaci. Na úseku veterinární péče byl vydán nový zákon o veterinární péči, který kladl větší důraz na povinnosti chovatelů chovat zvířata v nezávadných podmínkách, zajistit jejich dostatečnou výživu a předcházet šíření nákaz.

---

⁴⁹ Zákon č. 66/1961 Sb.

2. Soukromoprávní aspekty včelařství

Kontinentální právo uplatňující se v naší právní kultuře tradičně rozlišuje na základě metody právní regulace dva velké podsystémy. Jedná se o právo veřejné a právo soukromé. Zdůvodnit toto rozdělení můžeme na základě několika teorií.

Nejstarší z nich, zájmová teorie, která pochází z tezí římského právníka Ulpiana, jednoduše říká, že soukromé právo se týká individuálních zájmů jednotlivých osob a veřejné právo zájmů státu.⁵⁰ Na ni navazující mocenská (subordinační) teorie rozděluje veřejné a soukromé právo podle toho, zda jsou subjekty daného právního poměru v rovnocenném (soukromé právo) nebo nadřízeném či podřízeném postavení (veřejné právo).⁵¹ Obě tyto teorie jsou však dnes překonané a primárně se vychází z teorie organické, rovněž označované jako teorie subjektů. Ta za hlavní rozlišující kritérium mezi soukromým a veřejným právem považuje charakter právního vztahu. Jestliže jeden z právních subjektů vystupuje jako orgán veřejné moci a autoritativně rozhoduje o právech a povinnostech fyzických a právnických osob, jedná se o právo veřejné. Zbylé právní vztahy tak mají soukromoprávní povahu. Preferenci této teorie lze zaznamenat již v ustanovení § 1 občanského zákoníku, které říká, že „*Ustanovení právního řádu upravující vzájemná práva a povinnosti osob vytvářejí ve svém souhrnu soukromé právo. Uplatňování soukromého práva je nezávislé na uplatňování práva veřejného.*“⁵²

Za základ soukromého práva můžeme považovat právo občanské, jehož hlavním předpisem je občanský zákoník. Soukromé, respektive občanské právo, tedy bude dopadat na případnou kolizi individuálních zájmů dvou osob, které budou v daném právním poměru v rovnocenném postavení. Přitom se bude vycházet ze všech zásad, s nimiž je soukromé právo spojeno, jakožto ze zásady dispozitivnosti, ochrany důstojnosti a svobody člověka, presumpce poctivého jednání a dobré víry a dalších zásad obsažených v úvodních ustanoveních občanského zákoníku. Často proto půjde v případě včelařství o sousedská práva a o úpravu náhradu škody.

2.1. Včela ve smyslu občanského práva

V průběhu historického vývoje se postupně upustilo od přístupu, že včela představuje pouhou věc, tedy část vnějšího světa, která je rozdílná od osoby a slouží potřebě lidí. S novější právní úpravou se začal stále více prosazovat s pouhým nehmotným objektem, ale je třeba přihlédnout k jeho zvláštnímu významu. Ačkoliv občanský zákoník neobsahuje výslovnou definici zvířete, lze ji dovodit z jeho § 494, kdy „*Živé zvíře má zvláštní význam a hodnotu již jako smysly nadaný živý tvor. Živé zvíře není věcí a ustanovení o věcech se na živé zvíře použijí obdobně jen v*

⁵⁰ GERLOCH, A. Teorie práva. 8. vydání. Praha: Aleš Čeněk s.r.o., 2021, s. 128. ISBN 978-80-7380-838-9.

⁵¹ SEDLÁČEK, V. Obecné správní právo. 4. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 37. ISBN 978-80-7598-564-4.

⁵² Ustanovení § 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

*rozsahu, ve kterém to neodporuje jeho povaze.*⁵³ Je jím tedy tvor, který má alespoň nějaké smyslové orgány a odlišuje se od člověka, rostlin a nehmotných věcí.

Definici zvířete však lze nalézt v jiných právních předpisech, jako například v § 3 písm. a) zákona na ochranu zvířat proti týrání. Tato definice je ovšem daleko užší a dopadá pouze na každého živého obratlovce vyjma člověka, takže narozdíl od občanského zákoníku nechrání bezobratlé živočichy.⁵⁴ V důvodové zprávě občanského zákoníku ostatně nalezneme názor, že z hlediska soukromého práva se musí za zvířata považovat nejen obratlovci, ale i bezobratlí, jsou-li schopni cítit bolest nebo stres.⁵⁵ To se týká i včel, které reagují na změny počasí, zásahy včelaře při kontrole rámků a další podněty.

Zvířata lze podřadit pod speciální kategorii majetkových práv. Nejsou sice věci, ale na základě výše citovaného § 494 na ně lze použít ustanovení o věcech movitých, pokud to neodporuje jejich povaze živého tvora. Včely a jiná zvířata tedy mohou být předmětem absolutních i relativních majetkových práv, a také je na ně možné nahlížet jako na věc plodonosnou.⁵⁶ Rozsah, ve kterém aplikace ustanovení o věcech neodporuje povaze zvířete, se bude vždy posuzovat individuálně. Důležité je, aby v důsledku této aplikace nebylo zvířeti působeno jakékoliv utrpení nebo aby nedocházelo k jeho poškození či uhynutí. Zvláštní přístup ke zvířeti zdůvodňují i deliktní ustanovení občanského zákoníku, která zakládají právo na náhradu škody, pokud dojde k jeho poranění.⁵⁷

Zvířata včetně včel mohou být častým případem imisí u sousedských práv. Na imise způsobené včelami a sousedské spory z nich vycházející naváží v další kapitole.

Shrnutí

Současná soukromoprávní úprava nepovažuje zvíře za pouhý nehmotný objekt, ale přikládá mu zvláštní význam jako tvorovi nadanému smysly a schopnému přijímat podněty z vnějšího světa. Na rozdíl od řady veřejnoprávních předpisů je mezi zvířata řazen i hmyz a další bezobratlí živočichové, jestliže jsou schopni cítit bolest či stres. Zvíře může být předmětem majetkových práv v rozsahu, který nebude odporovat jejich povaze živého tvora. Se zvířaty tak lze například obchodovat. V každém případě však musí být zajištěna jejich ochrana před poškozením či uhynutím.

---

⁵³ Ustanovení § 494 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

⁵⁴ PETROV, J. Občanský zákoník: komentář. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2019, Beckova edice komentované zákony. s. 547. ISBN 978-80-7400-747-7.

⁵⁵ DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. Občanské právo hmotné. Praha: Wolters Kluwer, 2013, s. 397. ISBN 978-80-7478-325-8.

⁵⁶ PETROV, J. Občanský zákoník: komentář. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2019, Beckova edice komentované zákony. s. 548. ISBN 978-80-7400-747-7.

⁵⁷ MELZER, F. a TÉGL, P. Občanský zákoník: velký komentář. Svazek III, § 419-654 a související společná a přechodná ustanovení. Praha: Leges, 2014, s. 233. ISBN 978-80-7502-003-1.

2.2. Sousedská práva

2.2.1. Pojem soused a sousedská práva

Ačkoliv nám právní teorie neuvádí přesné vymezení pojmu sousedských práv, lze tato práva považovat za souhrn právní norem upravujících vztahy mezi sousedy. Za sousedy pak lze označit ty vlastníky a uživatele sousedících nemovitostí, jejichž vzájemné vztahy vznikají právě ohledně těchto nemovitostí a jejich užívání. Pokud přitom budeme mluvit o sousedících nemovitostech, půjde především o bezprostřední a spolu hraničící nemovitosti. Jak nám však ukazuje rozhodovací praxe soudů, podle okolností případu může jít i o vzdálenější nemovitosti.⁵⁸ Stále totiž musíme při rozhodování o individuálních právech a povinnostech vycházet z ústavně zaručených práv, která zaručují jak právo na vlastnictví, tak právo domáhat se vlastní právní ochrany.

V této souvislosti upozorním na náleží ústavního soudu ze dne 22. 3. 2000, sp. zn. Pl ÚS 19/99, kterým došlo ke zrušení příslušného ustanovení stavebního zákona zakotvujícího význam pojmu sousední pozemky a stavby na nich. Zrušené ustanovení se totiž vztahovalo pouze k pozemkům, které mají společnou hranici s pozemkem, jenž je předmětem stavebního řízení. Ústavní soud přitom argumentoval příliš restriktivní legální definicí, která snižovala možnost ochrany vlastníka nemovitosti, jež mohla být dotčena.⁵⁹ Také Nejvyšší soud ČR se ve svém rozhodnutí ze dne 1. 2. 1930, sp. zn. Rv II 211/29 vyslovil, že za sousedy je nutné považovat „majitele pozemků, na něž mohou působiti jednání nebo zařízení ne pozemku jiného, třebaž šlo o pozemky vzdálenější.“ Odborná literatura nadto uvádí, že sousedství neexistuje jako nějaký zvláštní právní vztah vzniklý pouhým sousedstvím určitých nemovitostí. Jde pouze o určitou situaci, díky níž mají sousedé fakticky více příležitostí, aby se mezi sebou dostávali do právních konfliktů.⁶⁰

Přestože definici souseda v zákonné úpravě nenalezneme, za pomoci logického výkladu a s přihlédnutím k dosavadní rozhodovací praxi českých soudů dojdeme k závěru, že sousedskými právy bude disponovat nejen vlastník dotčeného pozemku, ale i uživatel, nájemce, oprávněný z věcných břemen a další osoby, kterým náleží stejná práva jako vlastníkům. Opět odkáží na rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 16. 1. 2007, sp. zn. 26 Cdo 2071/2005, který judikoval, že „Vedle ochrany práva nájemce bytu poskytované mu v rámci právního vztahu nájmu bytu mezi

⁵⁸ SPÁČIL, J., HRABÁNEK, D. a kol. Sousedská práva podle nového občanského zákoníku. Praha: Leges, 2015, s. 9. ISBN 978-80-7502-073-4.

⁵⁹ Nález ústavního soudu ze dne 22. 3. 2000, sp. zn. Pl ÚS 19/99.

⁶⁰ SPÁČIL, J., HRABÁNEK, D. a kol. Sousedská práva podle nového občanského zákoníku. Praha: Leges, 2015, s. 18. ISBN 978-80-7502-073-4.

ním a pronajímatelem se nájemce může též domáhat ochrany proti tzv. imisím přímo vůči nájemcům jiných bytů v domě.“⁶¹

Důležitým vodítkem pro výklad a použití těchto neurčitých právních pojmů budou základní principy soukromého práva. Jedná se především o zásadu dispozitivnosti právních jednání, autonomie vůle, právní jistoty a předvídatelnosti práva a ochranu dobré víry a nabytých práv. Naproti tomu každý musí jednat poctivě v souladu s principem „*vše je dovoleno, co není zakázáno*“ a svá nabytá práva nesmí zneužívat. V oblasti sousedských práv se pak obzvláště uplatní institut dobrých mravů. Ten je jakýmsi korektivem pro výkon práv a povinností jednotlivých účastníků právních vztahů a také volného uvážení soudu při rozhodování konkrétních případů. Obecné ustanovení dopadající na institut dobrých mravů nalezneme v §1 odst. 2 občanského zákoníku, dle kterého „*Nezakazuje-li to zákon výslovně, mohou si osoby ujednat práva a povinnosti odchylně od zákona; zakázána jsou ujednání porušující dobré mravy, veřejný pořádek nebo právo týkající se postavení osob, včetně práva na ochranu osobnosti.*“⁶² a § 2 odst. 2 občanského zákoníku, kdy „*Výklad a použití právního předpisu nesmí být v rozporu s dobrými mravy a nesmí vést ke krutosti nebo bezohlednosti urážející obyčejné lidské citění.*“⁶³

Dobré mravy tedy představují pomyslnou hranici pro jednání jednotlivých osob, která musí být respektována. V opačném případě jsou taková jednání pro rozpor s dobrými mravy dle § 580 odst. 1 občanského zákoníku neplatná. Pokud tedy mluvíme o rozporu s dobrými mravy či o zjevném zneužití práva v sousedských vztazích, půjde o takové jednání jejich účastníků, které je tvrdé, neslušné, šikanózní nebo nepoctivé, a proti kterému má každý právo se bránit.⁶⁴

2.2.2. Imise a obtěžování včelami

Pro oblast sousedských vztahů a vznikajících imisí je stěžejní generální klauzule v ustanovení § 1021 občanského zákoníku, dle které „*Vlastník má právo se svým vlastnictvím v mezích právního řádu libovolně nakládat a jiné osoby z toho vyloučit. Vlastníku se zakazuje nad míru přiměřenou poměrům závažně rušit práva jiných osob, jakož i vykonávat takové činy, jejichž hlavním účelem je jiné osoby obtěžovat nebo poškodit.*“⁶⁵ Toto ustanovení je obecné a dotýká se jakéhokoliv zásahu do práv jiných osob, a to ve formě konání i nekonání. Zákaz obtěžování a poškozování jiných osob vychází z latinské zásady *neminem ledere*, jež brání šikanóznímu a škodnému jednání, které je zakázáno vlastníkově vždy, a to bez ohledu na to, zda

⁶¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 16. 1. 2007, sp. zn. 26 Cdo 2071/2005.

⁶² Ustanovení § 1 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

⁶³ Ustanovení § 2 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

⁶⁴ SPÁČIL, J., HRABÁNEK, D. a kol. Sousedská práva podle nového občanského zákoníku. Praha: Leges, 2015, s. 13. ISBN 978-80-7502-073-4.

⁶⁵ Ustanovení § 1021 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

jde o překročení míry přiměřené poměrům.⁶⁶ Povinnost tímto uložená vlastníkovi je bezpodmínečná a omezuje vlastníka ve výkonu jeho práv. V sousedských vztazích je totiž kladen velký důraz na vzájemnost, kdy ochrana poskytovaná jednomu vlastníkovi nesmí být v rozporu se spravedlivou ochranou náležející právům vlastníka druhé věci.⁶⁷

Speciálním ustanovením je § 1013 občanského zákoníku, kdy „*Vlastník se zdrží všeho, co působí, že odpad, voda, kouř, prach, plyn, pach, světlo, stín, hluk, otřesy a jiné podobné účinky (imise) vnikají na pozemek jiného vlastníka (souseda) v míře nepřiměřené místním poměrům a podstatně omezují obvyklé užívání pozemku; to platí i o vnikání zvířat. Zakazuje se přímo přivádět imise na pozemek jiného vlastníka bez ohledu na míru takových vlivů a na stupeň obtěžování souseda, ledaže se to opírá o zvláštní právní důvod.*“⁶⁸ Toto citované ustanovení se nedotýká jakéhokoliv zásahu sousedských práv, ale míří pouze na tzv. imise. Imisí se přitom rozumí pronikání účinků činnosti konané na jedné nemovitosti na nemovitost druhou (Rc 37/1985). Ačkoliv tedy vlastník neužívá cizí pozemek, účinek jeho činnosti se projevuje na sousedním pozemku. Přitom nemusí jít o pozemky, které mají bezprostřední společnou hranici, ale může jít i o vzdálenější objekty.⁶⁹

Rozlišujeme imise přímé a nepřímé. U přímých platí zákaz bez ohledu na míru jejich vlivu na okolí. Tyto imise jsou přímo a záměrně přiváděny na pozemek jiného. V případě chovu včel by se tak jednalo například o situaci, kdy by včelař umístil svůj úl na takové místo, z něhož by včely ve velkém počtu přelétaly na sousedův pozemek. Zákaz by se neuplatnil pouze v případě, pokud by byl vlastník k těmto imisím oprávněn například smlouvou nebo na základě zřízení služebnosti.⁷⁰ Naproti tomu nepřímé imise jsou zakázané pouze v míře nepřiměřené místním poměrům, a v níž podstatně omezují i obvyklé užívání pozemku.⁷¹

Společným rysem přímých a nepřímých imisí je skutečnost, že jsou obě na objektivním principu, kdy za imisi odpovídá vlastník bez ohledu na zavinění. Rozdíl tedy spočívá jen v objektivním následku, a nikoliv v subjektivním vztahu vlastníka pozemku, který k danému následku působí imisi.⁷²

⁶⁶ SPÁČIL, J., HRABÁNEK, D. a kol. Sousedská práva podle nového občanského zákoníku. Praha: Leges, 2015, s. 157. ISBN 978-80-7502-073-4.

⁶⁷ SPÁČIL, J., HRABÁNEK, D. a kol. Sousedská práva podle nového občanského zákoníku. Praha: Leges, 2015, s. 156. ISBN 978-80-7502-073-4.

⁶⁸ Ustanovení § 1013 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

⁶⁹ SPÁČIL, J. Občanský zákoník III: věcná práva (§ 976-1474): komentář. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře, s. 148. ISBN 978-80-7400-803-0.

⁷⁰ ŠVESTKA, J., FIALA, J. a kol. Občanský zákoník: komentář. Svazek III, Věcná práva (§ 976 až 1474). 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2021. Komentáře Wolters Kluwer, s. 179. ISBN 978-80-7598-757-0.

⁷¹ HURDÍK, J. Občanské právo hmotné: Obecná část. Absolutní majetková práva. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018, s. 206. ISBN 978-80-7380-718-4.

⁷² SVOBODA, K. Právo imisí, právo cesty a další sousedské spory. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Právo prakticky, s. 14. ISBN 978-80-7478-990-8.

Při určování, zda jde o míru překračující přiměřenost, musíme mít na paměti, že určitou míru obtěžování musí z obvyklého způsobu užívání pozemku snášet každý. Míra této nepřiměřenosti se posuzuje individuálně s přihlédnutím k místním poměrům a zvyklostem. Hodnotí se tedy, jaká míra obtěžování nepřekračuje poměry v dané lokalitě a daném místě. Takové hodnocení provádí soud v době, kdy rozhoduje, přičemž toto hodnocení do značné míry závisí na soudcovském uvážení. Ve výjimečných případech může vzít při rozhodování mimo výsledky znaleckých šetření v potaz i subjektivní hlediska, aby byla zajištěna dostatečná ochrana toho, kdo se jí domáhá.⁷³ Podle komentářové literatury přitom nemusí jít pouze o místní poměry, ale také o poměry vztahující se k určitému druhu činnosti. Právě tyto druhové poměry jsou klíčové pro posuzování kritéria, zda dochází k podstatnému omezování obvyklého užívání pv noci hlasitě bubnuje v obydlených místech, není třeba zkoumat hlukové poměry v daném místě, protože v takovém případě půjde o zjevné rušení nad míru obvyklou v místech obydlených lidmi.⁷⁴

Podle dřívější právní úpravy stačilo pouhé obtěžování, ale dnes je vyžadováno podstatné omezení, nikoliv bagatelní. Tato podmínka má objektivizovat stupeň omezení a nedbat pouhých subjektivních tvrzení sousedů.⁷⁵ Míra přiměřená poměrům bránící obvyklému užívání je překročena i tehdy, pokud by šlo o obtěžování přesahující limity stanovené jinými právními předpisy. Pokud dojde například k překročení limitů stanovených hygienickým předpisem, půjde o obtěžování nad míru přiměřenou poměrům, i když bude pro danou lokalitu tento hluk obvyklý. V tomto ohledu však může určitou otázku vzbuzovat zásada nezávislosti práva veřejného na právu soukromém.

Imisemi ve formě obtěžování včelami se zabývaly i soudy při své rozhodovací praxi. Nejvyšší soud ČR je v minulosti ve svém rozhodnutí označil za domácí zvířata ochočená, přičemž podle rozsudku Rv I 808/28 se poškození včelami pokládá za náhodu, pokud tu není zvláštního zavinění jejich chovatele.⁷⁶ Dnes však převažuje názor, že včely nejsou řazeny mezi chovaná zvířata, protože jim jako hmyzu nelze bránit ve vnikání na sousední pozemek. Navíc tu existuje jistý společenský zájem na jejich chovu, neboť včely se starají o potřebné opylení rostlin sousedních pozemků.

Problematiky obtěžování včelami se týká rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. Cdo 1421/2003, který se stal cenným a pomocným vodítkem pro budoucí rozhodovací praxi, protože posuzování takových případů je poměrně skutkově složité. Žalobkyně se v tomto případě

---

⁷³ PETROV, J. Občanský zákoník: komentář. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2019. Beckova edice komentované zákony, s. 1013. ISBN 978-80-7400-747-7.

⁷⁴ 71 SPÁČIL, J. Občanský zákoník III: věcná práva (§ 976-1474) : komentář. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře, s. 153. ISBN 978-80-7400-803-0.

⁷⁵ KABELKOVÁ, E., FLORIÁNOVÁ, A. a kol. Sousedská práva. V Praze: C. H. Beck, 2017. Právní praxe, s. 69. ISBN 978-80-7400-661-6.

⁷⁶ KABELKOVÁ, E., FLORIÁNOVÁ, A. a kol. Sousedská práva. V Praze: C. H. Beck, 2017. Právní praxe, s. 82. ISBN 978-80-7400-661-6.

domáhala ochrany proti zásahům žalovaného do jejího vlastnického práva k zahradě rodinného domku. Přitom tvrdila, že žalovaný chová včely v šesti úlech umístěných v těsné blízkosti této zahrady, čímž dochází k obtěžování nad míru přiměřenou poměrům a ohrožování jí samotné a jejích rodinných příslušníků a návštěv, především při pobytu na zahradě či při užívání bazénu. Soud prvního stupně zamítl návrh žalobkyně, aby se žalovaný takového jednání zdržel. Rozsudek soudu prvního stupně následně potvrdil odvolací soud s odkazem na skutková zjištění soudu 1. stupně a zároveň konstatoval, že chov včel v množství do deseti včelstev je v místě obvyklý a umístění včelstev žalovaným nelze považovat za nepřiměřený výkon vlastnického práva. Tento závěr nemohl ovlivnit ani fakt, že žalobkyně je na včelí bodnutí alergická. Proti tomuto rozsudku odvolacího soudu podala žalobkyně odvolání, přičemž Nejvyšší soud následně napadené rozhodnutí přezkoumal a zjistil, že dovolání je důvodné. Ve svém rozhodnutí poukázal na § 127 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, dle kterého se může žalobce domáhat, aby byla žalovanému uložena povinnost zdržet se obtěžování žalobce včelami z chovu ve vlastnictví žalovaného, jehož umístění je v žalobě specifikováno. Přitom je ale třeba zvážit, v jaké míře se včely nachází i v dalších zahradách s bazénem v této oblasti, případně provést srovnání tohoto výskytu s jinou lokalitou. Soud přitom musí v odůvodnění rozhodnutí výslovně uvést, jakou míru obtěžování včelami považuje za přiměřenou a jaká je míra obtěžování v projednávaném případě. Rovněž uvedl, že obtěžování včelami, které pochází ze sousedního pozemku lze mít za prokazané, bude-li dána vyšší míra pravděpodobnosti, že jde právě o včely žalovaného, které se na obtěžování podstatně podílí.⁷⁷

Při zvažování, zda jde o právně významné obtěžování a vážné ohrožení žalobce, se musí přihlídnout k hlavnímu účelu, ke kterému dotčené nemovitosti slouží a také ke společenskému významu včel. V řízení o výkonu rozhodnutí pak zkoumá, zda došlo ke snížení obtěžování pod míru přiměřenou poměrům v tomto odůvodnění uvedenou. Pokud by docházelo k závažnému obtěžování, které by vážně ohrožovalo výkon vlastnického práva žalobkyně, například kvůli agresivitě včel, ochrana by žalobkyni musela být poskytnuta bez ohledu na kritérium přiměřenosti této míry.

Posuzování takových případů je často složité a vyžaduje vždy pečlivého zhodnocení všech skutečností. Primárně se vychází z objektivních hledisek, tedy šetření znalců, kteří znaleckými posudky vymezí k lokalitě a druhu činnosti přiměřenou míru obtěžování. Možné řešení pro snazší rozhodování by přinesla dostatečná právní úprava, která by stanovila konkrétní vzdálenosti pro umístění včelstev od sousedních pozemků, veřejné cesty či budov.

---

⁷⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 2004, sp. zn. Cdo 1421/2003.

2.2.3. Rojové právo

S chovem včel se pojí i rojení, jakožto přirozená a biologická vlastnost. K tomuto jevu dochází zpravidla během jarního období či v prvních letních měsících, pokud se v důsledku silného množení včel překročí kapacita úlu. Při tomto procesu se dělí původní včelstvo na dvě, kdy jedna část včel zůstane v úlu a druhá část společně s matkou úl opustí. Včely, které zůstanou v úlu tak musí oplodit novou neoplozenou matku, jež se vytváří z matečnic, a také se vyrovnat s tím, že část ulétlého roje do sebe nasála určité množství medových zásob, které tak musí být znovu doplněny. Ačkoliv lze rojení včel předejít rozšiřováním prostoru úlu, často se stává, že k rojení skutečně dojde.

Protože matka není dobrým letcem, usadí se s rojem nejčastěji na nějakém blízkém stromě. Takto tam setrvá několik hodin, případně pár dní, než se pátrajícím včelám podaří najít prostor pro uhníždění. V tomto případě vystává otázka, komu tento ulétlý roj patří a jaké řešení by se nabízelo v situaci, kdy včely jako vhodné místo pro zabydlení zvolí úl jiného včelaře.

Před účinností nového občanského zákoníku se vycházelo z toho, že se vlastnictví roje považuje za přírůstek, a tedy patří vlastníku včelstva, ze kterého roj pochází. Dalo se totiž předpokládat, že včelař bude vždy vědět, že se mu včely vyrojily. S vyrojením včel se tak následně měla pojit povinnost se o roj postarat, aby neobtěžoval sousedy, přičemž vlastník roje hradil případnou škodu, kterou snímáním roje způsobil. Soused nesměl s rojem nijak nakládat nebo ho poškozovat, protože tak by zasáhl do práva vlastníka.⁷⁸

Dnes tento problém řeší § 1014 odst. 1 občanského zákoníku, dle kterého *„Ocitne-li se na pozemku cizí movitá věc, vydá ji vlastník pozemku bez zbytečného odkladu jejímu vlastníku, popřípadě tomu, kdo ji měl u sebe; jinak mu umožní vstoupit na svůj pozemek a věc si vyhledat a odnést. Stejně tak může vlastník stíhat na cizím pozemku chované zvíře nebo roj včel; vletí-li však roj včel do cizího obsazeného úlu, nabývá vlastník úlu vlastnické právo k roji, aniž je povinen k náhradě.“*⁷⁹ Protože jde v takovém případě o akutní záležitost, stíhat roj je oprávněn nejen vlastník, ale i ten, kdo se o chované zvíře vlastníkově s jeho vědomím nebo na základě nějakého právního důvodu stará.⁸⁰

Toto ustanovení pochopitelně dopadá na situace, kdy se skutečně bude jednat o roj, nikoliv o vlet jednotlivých včel na pozemek, který by se mohl posuzovat dle ustanovení o imisích. Jednotlivé včely na cizím pozemku lze také považovat kvůli nejasnosti ohledně osoby jejich vlastníka za zvíře nepatřící nikomu, takže soused by jejich případným zabitím nezasahoval do vlastnického práva druhého souseda.

⁷⁸ MACHOVÁ, J. Právo ve včelařství. Praha: Nakladatelství Orac, 2001, s. 12. ISBN 80-86199-40-1.

⁷⁹ Ustanovení § 1014 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

⁸⁰ KABELKOVÁ, E., FLORIÁNOVÁ, A. a kol. Sousedská práva. V Praze: C. H. Beck, 2017. Právní praxe, s. 189. ISBN 978-80-7400-661-6.

Komentářová literatura se dále pozastavuje nad otázkou, zda lze postupovat podle ustanovení o nálezu v případě, že se o zvíře nikdo nepřihlásí (§1051 a násl.). Autoři Spáčil a Králík zastávají názor, že nejde bez dalšího o opuštěné zvíře jen proto, že se o něj vlastník nepřihlásil. Za opuštěné je totiž nutné považovat zvíře jen tehdy, pokud je z okolností zřejmé, že vlastník o poloze zvířete ví a již ho nechce držet jako vlastní.⁸¹

Otázce případné škody způsobené rojem nebo v souvislosti s jeho stíháním a její případné náhradě se budu věnovat v následující kapitole.

2.2.4. Odpovědnost za škodu a náhrada škody

S porušením povinností nejen na straně chovatelů včel se pojí vznik odpovědnosti. Tu definují autoři Dvořák, Švestka a spol. jako nepříznivý následek za újmu způsobenou v majetkové či nemajetkové sféře jiných osob občanského práva.⁸²

Podle současné právní doktríny vzniká odpovědnost společně s primární povinností a pojí se s dvěma fázemi. První je latentní, působící preventivně, a druhá fáze nastává v případě, že je primární povinnost porušena, čímž se doposud latentní právní odpovědnost aktivuje. Občanský zákoník přitom nepovažuje odpovědnost za hrozbu sankcí, ale volí koncepci, podle níž každý odpovídá za své jednání v plném rozsahu, a tedy odpovídá za to, že jedná po právu a plní své povinnosti.⁸³ Pokud po právu nejedná a své povinnosti poruší, důsledkem je vznik sankce.

Předpokladem vzniku odpovědnosti a následné povinnosti k náhradě škody je několik pilířů. Mezi ně řadíme porušení právní povinnosti (protiprávní čin) nebo zákonem kvalifikovanou událost vyvolávající škodu (škodní událost), dále škodu, resp. újmu, příčinnou souvislost mezi těmito dvěma předpoklady a konečně zavinění ve formě úmyslu či nedbalosti.⁸⁴

Občanský zákoník definuje škodu jako újmu na jmění, které představuje souhrn majetku (aktiva) a dluhů (pasiva) určité osoby. Majetek poté zahrnuje vše, co osobě patří. Za skutečnou škodu proto považujeme nejen zmenšení aktiv, ale i navýšení pasiv v důsledku protiprávního jednání škůdce. Škoda zahrnuje pouze majetkovou újmu, přičemž pod tento pojem již nelze podřadit nemajetkovou újmu, která je ke škodě pojmem paralelním.⁸⁵

Nemajetková újma se odčiňuje pouze v případech, kdy je to výslovně ujednáno nebo v případech výslovně stanovených zákonem. Náhrada nemajetkové újmy se následně poskytuje

⁸¹ SPÁČIL, J. Občanský zákoník III: věcná práva (§ 976-1474): komentář. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře, s. 170. ISBN 978-80-7400-803-0.

⁸² DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. Občanské právo hmotné. Praha: Wolters Kluwer, 2013, s. 429. ISBN 978-80-7478-325-8.

⁸³ ROZEHNAL, A. Závazkové právo. Obecná část. Deliktní právo. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 119. ISBN 978-80-7380-496-1.

⁸⁴ ROZEHNAL, A. Závazkové právo. Obecná část. Deliktní právo. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 121. ISBN 978-80-7380-496-1.

⁸⁵ MELZER, F. a TÉGL, P. Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IX, § 2756-3081 Závazky z deliktů a z jiných právních důvodů. Praha: Leges, 2018, s. 27. ISBN 9788075021991.

ve formě zadostiučinění, které se posoudí obdobně podle ustanovení o povinnosti nahradit škodu. Důkazní břemeno a povinnost tvrzení však má poškozený, a proto musí prokazovat vznik škody a její výši.⁸⁶

V následujících kapitolách mé práce se rovněž budu zabývat náhradou náhrady škody způsobené na včelách dle zvláštních veřejnoprávních předpisů. I takové uplatňování nároku na náhradu škody by se však dle mého názoru dalo podřadit pod oblast soukromého práva. Ačkoliv tyto zákony neřadíme mezi předpisy práva soukromého, tak návrh podaný poškozeným je jeho plným nárokem, tedy právní možností k uplatnění práva a jeho následné realizace u příslušného soudu. Nárok je přitom pojmem užívaným v souvislosti se závazkovým právem, tedy právem soukromým.

2.2.4.1 Náhrada škody způsobené včelami a jejich vlastníkem

Římské právo i naše úprava před platností občanského zákoníku se přikláněla k pravidlu, dle kterého má zásadně nést škodu ten, kdo ji utrpí. Šlo o obecný princip respektující odpovědnost každého za sebe samotného. Současný právní řád však obsahuje řadu norem, které tento princip vylučují.⁸⁷

Obecnou úpravu škody způsobené zvířetem nalezneme v § 2933 a násl. občanského zákoníku. Dle § 2933 *„Způsobí-li škodu zvíře, nahradí ji jeho vlastník, ať již bylo pod jeho dohledem nebo pod dohledem osoby, které vlastník zvíře svěřil, anebo se zatoulalo nebo uprchlo. Osoba, které zvíře bylo svěřeno nebo která zvíře chová nebo jinak používá, nahradí škodu způsobenou zvířetem společně a nerozdílně s vlastníkem.“*⁸⁸ Ke vzniku povinnosti k náhradě škody způsobené zvířetem je potřeba současná existence předpokladu protiprávního činu nebo události související s chovem zvířete, samotná škoda způsobená zvířetem a vzájemná příčinná souvislost mezi tím. V tomto případě se jedná o objektivní odpovědnost, kdy není vyžadováno zavinění. Lze se však vyvinutí liberačními důvody uvedenými v § 2934 občanského zákoníku, pokud se prokáže, že při dozoru nad zvířetem nedošlo k zanedbání potřebné pečlivosti anebo by taková škoda vznikla i při vynaložení potřebné pečlivosti. Pán nebo osoba, které pán zvíře svěřil, se může vyvinutí pouze tehdy, pokud by mu domácí zvíře sloužilo k výkonu povolání či jiné výdělečné činnosti nebo k obživě, anebo jako pomocník pro osobu se zdravotním postižením. Lze tedy uvažovat nad tím, že chovatel včel by se mohl odvolávat na tento liberační důvod, neboť chov včel a zpracovávání včelích produktů může být předmětem jeho podnikání a obživy.

---

⁸⁶ . ROZEHNAL, A. Závazkové právo. Obecná část. Delikt ní právo. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 123. ISBN 978-80-7380-496-1.

⁸⁷ MELZER, F. a TÉGL, P. Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IX, § 2756-3081 Závazky z deliktů a z jiných právních důvodů. Praha: Leges, 2018, s. 6. ISBN 9788075021991.

⁸⁸ Ustanovení § 2933 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Je však otázkou, zda včely považovat za domácí zvířata. Zákon sice domácí zvíře výslovně nevymezuje, ale jeho popisu se věnuje důvodová zpráva k § 1045-1050 občanského zákoníku. Domácí zvířata charakterizuje jako taková, jejichž druh se přidrzuje člověka a na svobodě ve volné přírodě buď nežije, a nebo jen zpravidla (například holub). Jde o stejné pojetí jako pojetí německého říšského soudu, podle něhož jsou domácí zvířata „*druhy ochočených zvířat, které bývají chovány anebo drženy k trvalému užívání nebo službám...*“⁸⁹ Domnívám se, že včely bychom díky jejich povaze a současnému chovu pod domácí zvířata podřadili.

Dřívější právní úprava obsažená v občanském zákoníku z roku 1954 se otázce náhrady škody způsobené zvířaty nevěnovala a postupovalo se podle prevenční povinnosti, na jejímž základě je každý povinen počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví či majetku. Zvířata a obzvláště včely jsou živí tvorové, jejichž chování nelze předvídat, a proto nemusí dojít k porušení povinnosti prevence ze strany jejich vlastníka, ale i přesto se zvíře dostane z jeho dohledu a způsobí škodu na cizím pozemku.⁹⁰ Taková škoda může nastat v důsledku výše popsaných imisí, kdy se včelí roj včel usadí například u psí boudy souseda a psa pobodá. Ke vzniku odpovědnosti a práva na náhradu škody však musí být stále splněny nezbytné předpoklady vyjmenované výše. Zde však narážíme na problém s otázkou příčinné souvislosti mezi vznikem škody na zdraví a bodnutím včelou, která patří včelaři. Je poměrně těžké určit, zda jsou skutečně jeho včely původcem imisí a zda právě jeho včela bodla psa a případně mu tak ublížila na zdraví v důsledku alergické reakce.

Speciální ustanovení upravující náhradu škody způsobenou zvířetem na cizím pozemku nalezneme v ustanovení § 1014 odst. 2 občanského zákoníku, dle kterého „*Způsobí-li věc, zvíře, roj včel nebo výkon práva podle odstavce 1 na pozemku škodu, má vlastník pozemku právo na její náhradu.*“⁹¹ V citovaném ustanovení jde o škodu způsobenou samotným rojem na cizím pozemku, o náhradu škody, jež je způsobená jejich stíháním a o náhradu škody způsobenou během vstupu na cizí pozemek při výkonu práva si roj vyhledat a odnést. Jako příklad uvedu situaci, kdy se chovatel bude pokoušet odchytit roj, který se usadil na části okapu, a tento okap poničí, čímž jeho vlastníkovvi vznikne právo na náhradu škody.

2.2.4.2 Náhrada škody způsobené na včelách a škody způsobené jejich chovateli podle občanského zákoníku

V předchozí kapitole jsem se věnovala náhradě škody způsobené včelami a jejich chovatelem. Odpovědný za své protiprávní jednání s následnou povinností hradit vzniklou škodu

⁸⁹ MELZER, F. a TÉGL, P. Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IX, § 2756-3081 Závazky z deliktů a z jiných právních důvodů. Praha: Leges, 2018, s. 691. ISBN 9788075021991.

⁹⁰ KABELKOVÁ, E., FLORIÁNOVÁ, A. a kol. Sousedská práva. V Praze: C. H. Beck, 2017. Právní praxe, s. 192. ISBN 978-80-7400-661-6.

⁹¹ Ustanovení § 1014 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

však bude i ten, kdo způsobí škodu na včelách. Na tyto případy budou dopadat nejen všeobecná ustanovení občanského zákoníku, ale i zvláštní právní předpisy jako jsou zákon o rostlinolékařské péči, zákon o veterinární péči a zákon o náhradách škod způsobených vybranými chráněnými živočichy.

Povinnost nahradit škodu způsobenou na včelách může vycházet z porušení dobrých mravů, zákona či smluvní povinnosti. Podle § 2909 občanského zákoníku je škůdce povinen poškozenému nahradit škodu způsobenou úmyslným porušením dobrých mravů. Jestliže však vykonával své právo, je škůdce povinen škodu nahradit pouze pokud sledoval jako hlavní účel poškození jiného. Protože jde o povinnost k náhradě škody založené na subjektivním principu, musí být v tomto případě splněn předpoklad existence zavinění, přičemž úmysl škůdce musí prokázat poškozený. Stejně jako předchozí právní úprava, tak i občanský zákoník spojuje toto ustanovení s tzv. šikanou. Šikanózní jednání je přitom takové, které je zdánlivě výkonem práva, ovšem jeho hlavním účelem je zjevně poškodit jiného. Podle komentářové literatury i rozhodovací praxe soudů však nejde o šikanu, sleduje-li výkon práva zřejmě vlastní prospěch, nikoliv poškození jiného.⁹²

Ustanovení § 2010 občanského zákoníku míří na povinnost škůdce nahradit škodu poškozenému způsobenou vlastním zaviněním porušením povinnosti stanovené zákonem. Často v takovém případě půjde o zásah do absolutních práv, jež jsou subjektivními právy spojenými s povinností všech ostatních do takových práv nezasahovat a zdržet se určitého jednání. Důležitost povinnosti dbát ochrany a nedotknutelnosti absolutních práv, například práva vlastnického, vyjadřuje i ustanovení o domněnce nedbalosti. Škůdce je na základě této domněnky povinen k náhradě škody vždy, i když škodu nezavinil, neboť platí presumpce jeho zavinění alespoň ve formě nedbalosti. Poškozený tedy zavinění nemusí prokazovat a je naopak na škůdci, aby prokázal, že škodu ani ve formě nevědomé nedbalosti nezavinil, a tím se exkulpoval.⁹³ Pokud dá škůdce najevo zvláštní znalost či dovednost, má se vždy za to, že jedná nedbale. Pro ilustraci by takovým jednáním přičítícím se zákonu a zasahujícím do absolutního práva včelaře mohlo být jednání souseda, který nesouhlasí s umístěním úlů v blízkosti jeho pozemku, a proto ke svému oplocení umístí nádoby s lepkavou sladkou tekutinou jako lákadlo na včely, aby značné množství včel utopil, a způsobil tak včelaři škodu. Sousedovi přitom musí být jasné, že se včely mohou na roztok přilepit a následně utopit, protože vůně a složení roztoku obecně hmyz láká.

Mimo výše uvedené případy zakládající právo k náhradě škody může nést dle § 2913 občanského zákoníku škůdce odpovědnost za své jednání porušením smluvní povinnosti. Ačkoliv

---

⁹² MELZER, F. a TÉGL, P. Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IX, § 2756-3081 Závazky z deliktů a z jiných právních důvodů. Praha: Leges, 2018, s. 262. ISBN 9788075021991.

⁹³ PETROV, J. Občanský zákoník: komentář. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2019. Beckova edice komentované zákony, s. 3030. ISBN 978-80-7400-747-7.

se jedná o povinnost k náhradě škody založené na objektivním principu, škůdce se může vyvinut liberačními důvody. Musí prokázat, že mu ve splnění povinnosti ze smlouvy dočasně nebo trvale bránila nějaká nepředvídatelná a nepřekonatelná překážka vzniklá nezávisle na jeho vůli. Opět uvedu v souvislosti s tímto ustanovením příklad škody vzniklé včelaři. Chovatel včel může uzavřít s druhou stranou smlouvu o přísunu včelstev za účelem opylování hmyzophilních plodin. Včelař se smlouvou zaváže poskytnout pěstiteli včelstva, která umístí v blízkosti pěstitelských polí. Pěstitel se zaváže chovateli zaplatit sjednanou odměnu a zároveň k dohledu nad včelstvy a dodržováním příslušných předpisů. Jeden z jeho zaměstnanců však bude obdělávat pole zemědělskými stroji, úlů si nevšimne, významným způsobem je poničí a chovateli vznikne škoda. V takovém případě dojde k porušení povinnosti pěstitele jako smluvní strany, a to i s odkazem na § 2914 občanského zákoníku, dle kterého ten, kdo při své činnosti použije zaměstnance, nahradí jím způsobenou škodu stejně, jako by ji způsobil sám.

Mimo tyto obecné delikty rozlišujeme i zvláštní delikty, jejichž důsledkem může být škoda způsobená na včelách. Konkrétně jde dle § 2924 občanského zákoníku o škodu způsobenou provozem zvláště nebezpečným či škodu z provozní činnosti, kdy například v rámci výroby přípravků v chemickém závodě vypouštějícím nebezpečné výpary dojde k úhynu včel. Stejně tak bude škůdce stíhat povinnost k náhradě škody způsobené vadou výrobku, pokud včelaři prodá léčivý přípravek z vlastní výroby, po jehož aplikaci včely uhynou.

Dle obecných ustanovení obsažených v § 2951 a násl. občanského zákoníku se škoda nahrazuje uvedením do předešlého stavu. Až pokud tato restituce není dobře možná, anebo požádá-li o to poškozený, hradí se škoda v penězích. Domnívám se, že v případě včel nelze příliš dobře nahradit zničené včelstvo novým tak, aby toto nahrazené bylo stejně kvalitní, silné a odolné. Sama jako včelařka vnímám, že každé včelstvo je i jinak pracovitě a jiným včelstvem nenahraditelné, takže by připadala v úvahu spíše náhrada škody v penězích.

K náhradě škody při poranění zvířete se vztahuje speciální ustanovení § 2970 občanského zákoníku, které stanoví povinnost škůdce nahradit účelně vynaložené náklady spojené s péčí o zdraví zraněného zvířete tomu, kdo je vynaložil. Účelné náklady jsou nehledě na cenu zvířete ty náklady, jež by vynaložil rozumný chovatel v postavení poškozeného. Vedle těchto nákladů může vlastník zvířete podle § 2969 odst. 1 občanského zákoníku za použití § 494 věty druhé občanského zákoníku, dle kterého zvíře není věcí v právním smyslu a má zvláštní význam a hodnotu jako smysly nadaný živý tvor, požadovat náhradu skutečné škody. Tou je tedy myšlena obvyklá tržní cena zvířete před poraněním a po skončení léčby, jestliže zranění nechalo trvalé následky. Dále může vlastník požadovat i ušlý zisk v případě, že zvíře nemohlo být dlouhodobě hospodářsky využíváno, kupříkladu pro produkci medu a jeho následné zpracování jakožto hlavní zdroj obživy poškozeného. Za podmínek uvedených v § 2969 odst. 2 občanského zákoníku lze

za usmrcení či poranění zvířete požadovat i cenu zvláštní obliby (*pretium affectionis*). U domácích zvířat včetně včel je možné jejich poranění či usmrcení považovat za chovatelovo osobní neštěstí a v takovém případě může chovatel žádat i náhradu nemajetkové újmy.

2.2.5. Způsoby řešení sousedských a jiných sporů souvisejících s chovem včel.

Již od dob tereziánských patentů právní úprava zakazovala hubení včel včetně tzv. včel zlodějek. V jednom z ustanovení patentů bylo výslovně uvedeno, že „*pod trestem dvojnásobné ceny se zapovídá včely cizí osoby zahubiti, ať se to stalo za jakoukoliv záminkou. Ani zlodějky není dovoleno ničiti, poněvadž jsou zajisté jiné prostředky, jimiž může včelař své včely proti zlodějkám pojistiti.*“⁹⁴

Právní úprava nám nabízí řadu možností a nástrojů, kterými lze problém se včelami řešit.

Primárně by měli sousedé usilovat o smírné vyřešení sporu. Nemusí přitom jít ani o nějaký formální písemný úkon. To, jakým způsobem ke smíru dojde, je zcela v jejich režii. Důležité je, aby došli ke vzájemnému kompromisu a vyjasnění sporných záležitostí, uzavřenou dohodu skutečně dodržovali a nedopouštěli se jakéhokoliv šikanózního jednání. Taková dohoda často stojí na vzájemných ústupcích či příslibech. Včelař tak může například svého souseda tolerantního vůči jeho úlům obdarovat včelími produkty.

Druhým způsobem řešení je tzv. svépomoc, upravena v § 14 odst. 1 občanského zákoníku, která umožňuje každému, jehož právo je ohroženo, a je zřejmé, že by zásah veřejné moci přišel pozdě, pomoci si ke svému ohroženému právu přiměřeným způsobem sám. Takové jednání je však přípustné spíše výjimečně a musí k němu být splněno několik zákonných podmínek. Těmi jsou: skutečně nutná existence zásahu do určitého subjektivního práva, neoprávněnost zásahu a bezprostřední hrozba tohoto zásahu. Mezi dovolenou svépomoc patří i stíhání roje na cizím pozemku. Pokud by se roj včel usadil u vchodových dveří sousedova domu tak, že by mu bránil do domu vstoupit, mohl by soused roj sám odchytil a následně ho sousedovi vydat.

Další způsob ochrany soukromých práv může být prostřednictvím orgánů veřejné moci, přičemž podle § 12 občanského zákoníku, pokud není stanoveno něco jinak, je tímto orgánem veřejné moci soud. To samé nám garantuje také Listina základních práv a svobod v čl. 36 odst. 1, kdy se každý může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech i u jiného orgánu.

Při ochraně vlastnického práva rozlišujeme několik žalob, kterými se vlastník může domoci svých práv. Autoři Dvořák a Švestka rozlišují na jedné straně žaloby z prokázaného vlastnického práva a na druhé straně žaloby z domnělého vlastnického práva. Rozlišovacím kritériem mezi nimi je prokázání vlastnického práva, a tedy, zda žalobce k jejich úspěšnému uplatnění předložil důkaz

---

⁹⁴ Český překlad patentu uveden v publikaci ADAMEC. 1901, op. cit., s. 9–12.

tohoto vlastnického práva. V obou případech přichází v úvahu buď žaloba na vydání věci (*actio rei vindicatio*), anebo žaloba zápůrčí (*actio negatoria in rem*).⁹⁵

Žalobu na vydání věci upravuje § 1040 a násl. občanského zákoníku. Tato žaloba slouží vlastníku k ochraně před neoprávněným zadržováním jeho věci. Aktivně legitimovaný k jejímu podání je vlastník věci, který musí k úspěchu žaloby věc podle § 1041 odst. 1 individualizovat, tedy popsat takovými znaky, kterými se rozeznává od jiných věcí téhož druhu. U včel a některých dalších movitých nemusí být taková individualizace dost dobře možná, a proto zákon umožňuje výjimky z tohoto ustanovení, pro které je nutné splnit dvě podmínky. Z okolností musí být seznatelné vlastnické právo osoby, jež právo uplatňuje, a dále osoba, po níž je požadováno vydání věci, není v dobré víře. Pro posouzení, zda je žalovaný povinen vydat i plody a užitky, které věc přinesla během jejího neoprávněného zadržování (například med), je klíčová poctivost držby.

Vlastník je dále aktivně legitimován k podání zápůrčí žaloby, která slouží k ochraně před jiným neoprávněným rušením, než je zadržování věci. Touto žalobou se lze domáhat především uložení povinnosti zdržet se určitého chování. Podle judikatury k přípustnosti žaloby přitom není třeba, aby daný neoprávněný zásah trval v době podání žaloby nebo aby byl opakovaný či soustavný.⁹⁶ Blízkým institutem negatorní žaloby je obrana vlastníka věci podle § 2903 odst. 2 občanského zákoníku, avšak mezi touto obranou a negatorní žalobou jsou značné rozdíly. Zatímco negatorní žaloba směřuje již proti trvajícím neoprávněným zásahům, obrana podle § 2903 odst. 2 občanského zákoníku je preventivní a míří na hrozící vážné ohrožení. Tato obrana je rovněž určena proti jakémukoliv vážnému ohrožení, avšak negatorní žaloba pouze proti neoprávněnému rušení vlastnického práva. V jednom žalobním návrhu tak není vyloučen souběh obou žalob.⁹⁷

Příkladem negatorních žalob jsou žaloby ze sousedských vztahů týkající se imisí podle § 1013 a násl. občanského zákoníku. Problematice imisí ve formě obtěžování hmyzem jsem se věnovala v jedné z předchozích kapitol. Pokud přesáhne obtěžování souseda míru přiměřenou poměrům, může soud uložit včelaři, aby se zdržel přesně vymezeného rušivého jednání, přičemž je na něm samotném, aby rozhodl, jak této povinnosti vyhoví. Může tak přemístit včelstva nebo vybudovat překážku bránící nadměrnému pronikání včel na sousední pozemek (KS Hradec Králové 19 Co 740/97 = SR 9/1999). Takové obtěžování lze mít za prokázané, bude-li prokázána vysoká míra pravděpodobnosti, že právě o tyto včely jde. Soud při svém rozhodování zváží, jaká je v dané lokalitě s přihlédnutím k jiným podobným lokalitám přiměřená míra konkrétních imisí.

⁹⁵ DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J. a kol. Občanské právo hmotné 3 – Díl třetí: Věcná práva. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer a.s., 2015, s. 113. ISBN 978-80-7478-936-6.

⁹⁶ SPÁČIL, J., HRABÁNEK, D. a kol. Sousedská práva podle nového občanského zákoníku. Praha: Leges, 2015, s. 270. ISBN 978-80-7502-073-4.

⁹⁷ DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J. a kol. Občanské právo hmotné 3 – Díl třetí: Věcná práva. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer a.s., 2015, s. 115. ISBN 978-80-7478-936-6.

Jestliže žalobě vyhoví, v odůvodnění rozhodnutí vymezí míru obtěžování, která je v dané věci ještě přiměřená poměrům, a míru obtěžování v posuzované věci.⁹⁸

Stejně jako je pod ochranou vlastnické právo, příslušná ustanovení chrání i držbu, a to skrze posesorní žaloby. Podstatou těchto žalob je, že poskytují ochranu držiteli před svémocným rušením či odnětím držby bez ohledu na to, zda má rušitel k věci silnější právo než držitel. Je tak například chráněn nepoctivý držitel proti tomu, kdo mu svémocně odňal věc, i když k ní měl vlastnické právo.⁹⁹ Tuto úpravu nalezneme v ustanovení § 1003 občanského zákoníku, dle kterého není cizí držbu nikdo oprávněn rušit a kdo by byl takto rušen, může se proti rušiteli domáhat, aby se rušení zdržel a uvedl vše v předešlý stav. Žalobce tvrdící rušení musí být držitelem vlastnického či jiného práva. Žalobcem tedy může být i pouhý detentor věci, pokud je současně držitelem práva (například nájemce, pachtýř či oprávněný ze služebnosti).

Řada autorů si rozporuje v otázce, zde se lze touto posesorní žalobou bránit proti imisím. Rada takovou obranu proti imisím nepřipouští, ale naproti tomu V. Knapp ano. Připuštna by měla být ochrana proti těm imisím, jež mají původ v chování rušitele a mají „hmotnou“ podstatu. Stejně tak by se mělo postupovat i v případech „nehmotných“ imisí, pokud dosahují určité intenzity. Podle Petrova přitom půjde o takovou intenzitu, u níž je bez bližšího zkoumání patrné, že představuje protiprávní rušení držby.¹⁰⁰ Jako případ, kdy by se posesorní žaloba z rušené držby uplatnila, je odepření vstupu k drženému pozemku. Mohl by se tak bránit včelař, kterému nebylo umožněno stíhat svůj roj na sousedním pozemku tak, jak je oprávněn dle § 1014 odst. 1 občanského zákoníku.

Další posesorní ochranu držby obsahuje § 1007 občanského zákoníku, kdy se může držitel vypuzený z držby na vypuditeli domáhat, aby se dalšího vypuzení zdržel a obnovil původní stav. Vypuzení z držby je přitom chápáno jako svémocné a fyzické odnětí věci nebo svémocné překažení výkonu drženého práva. Nejde tedy o pouhé rušení držby podle § 1003 občanského zákoníku. Takovou žalobu by mohl uplatnit vlastník roje usazeného na sousedním pozemku, přičemž vlastník tohoto pozemku mu roj odňal, a tím ho vypudil jako držitele z držby roje.

Shrnutí

V sousedských vztazích mohou nastat případy, kdy dojde k zásahu do jejich vzájemných práv. Často tak v případě včelařství dochází imisemi, tedy vnikáním včel na sousední pozemek. Rozlišujeme přitom imise přímé, které jsou záměrně přiváděny na pozemek jiného a jsou

⁹⁸ SPÁČIL, J. Občanský zákoník III: věcná práva (§ 976-1474): komentář. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře, s. 160. ISBN 978-80-7400-803-0.

⁹⁹ SPÁČIL, J. Občanský zákoník III: věcná práva (§ 976-1474): komentář. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře, s. 117. ISBN 978-80-7400-803-0.

¹⁰⁰ SPÁČIL, J. Občanský zákoník III: věcná práva (§ 976-1474): komentář. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře, s. 120. ISBN 978-80-7400-803-0.

zakázány, a imise nepřímé, u nichž posuzujeme, zda se jedná o rušení v míře nepřiměřené místním poměrům a podstatně omezující obvyklé užívání pozemku. Míra nepřiměřenosti se posuzuje individuálně s přihlédnutím k místním poměrům a zvyklostem, přičemž soud obvykle rozhoduje podle svého uvážení s přihlédnutím k základním principům soukromého práva.

Další spor mezi sousedy může vyvstat z rojení, přirozeného procesu včel, kdy se část včelstva oddělí a následně se může usadit na sousedním pozemku nebo přímo v úlu jiného včelaře. Jestliže se roj či jakákoliv jiná movitá věc ocitne na cizím pozemku, vlastník tohoto má povinnost ji jejímu vlastníkovi vydat, případně mu umožnit roj včel stíhat. Pokud roj zalétne přímo do úlu souseda, stává se však soused jeho vlastníkem.

Vlastníku pozemku, na němž bude roj stíhán, má nárok na náhradu škody, kterou roj nebo samotný výkon práva způsobí. Škoda by měla být nahrazena i v případě imisí, pokud by včely někoho pobodaly a způsobily mu tak újmu na zdraví. Ke vzniku povinnosti k náhradě škody způsobené zvířetem je však potřeba existence protiprávního činu nebo události související s chovem zvířete, škoda jím způsobená a vzájemná souvislost mezi tím. Je však těžké určit, zda právě včely toho konkrétního vlastníka jsou původcem imisí a způsobily ublížení na zdraví. Stejně tak má nárok na náhradu včelař, jestliže někdo zasáhne do jeho absolutního práva, například práva vlastnického. Způsobená škoda může být následkem porušení dobrých mravů, zákonné či smluvní povinnosti, anebo vycházet ze zvláštních deliktů obsažených v občanském zákoníku. Škoda se dle obecných ustanovení nahrazuje uvedením do předešlého stavu, sekundárně pak v penězích. V případě včel restituce není dost dobře možná, neboť každé včelstvo je specifické a jinak silné. Škůdce je zároveň povinen nahradit i účelně vynaložené náklady spojené s péčí o zdraví poraněného zvířete nebo ušlý zisk, jestliže zvíře nemohlo být dlouhodobě hospodářsky využíváno a vlastník o to požádá.

Sousedské spory by se primárně měly řešit smírným řešením a až pokud to není možné, přikročit k jiným způsobům. Jestliže dojde k neoprávněnému a bezprostředně hrozícímu zásahu do určitého subjektivního práva a je jasné, že by zásah veřejné moci přišel pozdě, vlastník si může svépomocí tomuto ohroženému právu přiměřeným způsobem pomoci sám. Každý má však právo domoci se svých práv u nezávislého a nestranného soudu. Užít lze v tomto případě žalobu na vydání věci, ke které je legitimovaný její vlastník. U věcí, u kterých není možná jejich individualizace, musí být seznatelné vlastnické právo osoby, jež právo uplatňuje, a přitom osoba, po níž je požadováno vydání věci, není v dobré víře. I z tohoto důvodu je pro včelaře vhodné označovat včelí matky. Druhou žalobou, kterou lze užít, je zápůrčí žaloba, kterou se žalobce domáhá zdržení se určitého jednání. Míří například na problematiku imisí a obtěžování včelami. Stejně jako vlastnické právo je chráněna i držba, a to posesorními žalobami.

3. Veřejnoprávní aspekty včelařství

V oblasti veřejného práva se oproti soukromému právu nesetkáme s dispozitivními normami, od kterých by se mohly subjekty právních vztahů odchýlit a jednat tak libovolně dle své vůle. Veřejnoprávní normy mají totiž kogentní charakter, přičemž na základě těchto norem mohou orgány veřejné moci autoritativně rozhodovat o individuálních právech a povinnostech osob. Na rozdíl od soukromého práva, pro které je klíčový především jediný kodex, a to občanský zákoník, veřejné právo obsahuje pro včelaře celou řadu důležitých předpisů. Tyto předpisy upravují například rostlinolékařskou péči, veterinární péči, trestní a správní delikty související se včelařstvím, podmínky šlechtění a plemenitby, pravidla pro uvádění včelích produktů na trh a další oblasti, u nichž je kladem důraz na ochranu zájmů celé společnosti.

3.1. Rostlinolékařská péče

Česká republika se řadí k prvním zemím, které legislativně upravily ochranu včel při používání přípravků na ochranu rostlin. První taková právní ochrana byla obsažena ve vyhlášce Ministerstva zemědělství a lesního hospodářství č 76/1957 Sb.¹⁰¹ Dnes je ústředním právním předpisem na úseku ochrany včel zákon č. 326/2004 Sb., o rostlinolékařské péči a o změně některých souvisejících zákonů. Primárním cílem právní úpravy je především péče o zdraví rostlin, krajiny, biodiverzity a také lidského zdraví, protože právě člověk je tím, kdo konzumuje výstupy rostlinné produkce. Ta je založena čím dál více na využívání zemědělských strojů a na chemizaci ve formě hnojiv či pesticidů. Hlavním důvodem těchto postupů jsou především vyšší výnosy ze zemědělských plodin. To s sebou však nese řadu problémů a rizik, protože aplikací chemických přípravků dochází k vypouštění nebezpečných látek, které mají z dlouhodobého hlediska na přírodu i zdraví člověka negativní vliv.

Zákon reaguje na současné mezinárodní a unijní tendence v oblasti rostlinolékařské péče a rostlinné výroby, přičemž současná evropská právní úprava usiluje o ochranu území členských států před zavlečením a šířením pro rostliny a rostlinné produkty škodlivých organismů pocházejících ze třetích zemí. Stěžejní směrnici završující v této oblasti plnou harmonizaci byla řada let směrnice Rady 2000/29/ES o ochranných opatřeních proti zavlečení organismů škodlivých rostlinám nebo rostlinným produktům do Společenství a proti jejich rozšiřování na území Společenství, kterou v roce 2016 nahradilo nařízení Evropského Parlamentu a Rady EU 2016/2031. To zavedlo jednotná pravidla pro snížení rizik způsobených organismy škodlivými pro

---

¹⁰¹ MACHOVÁ, J. Právo ve včelařství. Praha: Nakladatelství Orac, 2001, s. 21. ISBN 80-86199-40-1.

rostliny a rostlinné produkty a zavedlo novou kategorii tzv. karanténních škodlivých organismů, u nichž je obzvláště nutné předcházet zavlečení a šíření na území členských států.¹⁰²

Dalším významným předpisem, na který reagovala naše legislativa, je nařízení Evropského Parlamentu a Rady č. 1107/2009 ze dne 21. října 2009 o uvádění přípravků na ochranu rostlin na trh a dále směrnice Evropského Parlamentu a Rady č. 2009/128/ES ze dne 21. října 2009 o uvádění přípravků na ochranu rostlin na trh a používání pesticidů.¹⁰³ Tyto předpisy kladou velký důraz především na zásadu předběžné opatrnosti, stanoví pravidla pro povolování prodeje, používání a kontroly přípravků na ochranu rostlin v členských státech.

Zákon o rostlinolékařské péči tedy v souladu s předpisy Evropské Unie primárně míří na úpravu práv a povinností fyzických a právnických osob v souvislosti s ochranou rostlin a rostlinných produktů proti škodlivým organismům, a to zejména v souvislosti se zavlečením těchto organismů a produktů z ostatních členských států či třetích zemí na naše území. Upravuje také podmínky pro registraci, uvádění na trh, používání a kontroly přípravků určených k ochraně rostlin za současné snahy omezit nepříznivý vliv těchto přípravků na zdraví lidí, zvířat a životní prostředí. Dále stanoví působnost správních úřadů a dozoru na úseku rostlinolékařské péče, reguluje postupy při nařizování mimořádných opatření či při ukládání pokut za porušování povinností stanovených tímto zákonem.¹⁰⁴

Pro oblast včelařského práva je podstatné ustanovení § 51 zákona o rostlinolékařské péči věnující se výslovně ochraně včel a úpravě povinností včelařů. Ve svém posledním odstavci odkazuje na prováděcí předpis, který má stanovit další případy a okolnosti, kdy je nutná ochrana včel, a určit bližší podrobnosti, jak této ochrany docílit. Tímto prováděcím předpisem je především vyhláška Ministerstva zemědělství č. 327/2012 Sb., o ochraně včel, zvěře, vodních organismů a dalších necílových organismů při použití přípravků na ochranu rostlin.

3.1.1. Přípravky na ochranu rostlin

Určení požadavků na složení přípravků k ochraně rostlin a pravidel jejich následného uvedení na trh je jedním ze způsobů, jakým zajistit ochranu rostlin, živočichů, ale i člověka. Právě tato pravidla byla stanovena přímo aplikovatelným nařízením Evropského Parlamentu a Rady č. 1107/2009 ze dne 21. října 2009 o uvádění přípravků na ochranu rostlin na trh a o zrušení směrnic Rady 79/117/EHS a 91/414/EHS a dalšími k tomuto předpisu prováděcími nařízeními Komise EU. V souladu s legislativou EU je tato oblast upravena především již zmiňovaným

¹⁰² DAMOHORSKÝ, M. a kol. Zemědělské právo. 1. vydání. Beroun: Nakladatelství Eva Roztoková, 2021, s. 70. ISBN 978-80-87488-43-0.

¹⁰³ DAMOHORSKÝ, M., MÜLLEROVÁ, H., SMOLEK, M., SNOPKOVÁ, T. Zemědělské právo. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015, s. 69. ISBN 978-80-7380-584-5.

¹⁰⁴ DAMOHORSKÝ, M. a kol. Právo životního prostředí. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2007, s. 389. ISBN 978-80-7179-498-1.

zákonem č. 326/2004 Sb., o rostlinolékařské péči a o změně některých souvisejících zákonů a dále prováděcími vyhláškami, kterými jsou vyhláška č. 32/2012 Sb., o přípravcích a dalších prostředcích a ochranu rostlin, vyhláška č. 206/2012 Sb., o odborné způsobilosti pro nakládání s přípravky a vyhláška č. 327/2012 Sb., o ochraně včel, zvířet, vodních organismů a dalších necílových organismů při použití přípravků na ochranu rostlin.

Nejprve bych ráda vymezila několik důležitých pojmů tak, jak je definuje nařízení Evropského Parlamentu a Rady č. 1107/2009. Pokud bychom hovořili o „látce“, nařízení ji definuje jako chemické prvky a jejich sloučeniny tak, jak se přirozeně vyskytují nebo jak jsou vyráběny, včetně jakýchkoliv nečistot, které jsou nevyhnutelným důsledkem výrobního procesu. Rozlišuje také „látky vzbuzující obavy“, tedy jakékoliv látky, jež mohou mít nepříznivé účinky na lidi či životní prostředí a které jsou obsaženy v přípravcích na ochranu rostlin nebo v něm vznikají, a to v koncentraci dostatečné pro vznik rizika tohoto působení. Oproti tomu „přípravky“ jsou směsi nebo roztoky složené ze dvou nebo více látek a určené pro použití jako přípravky na ochranu rostlin.¹⁰⁵

Pro včelařské právo stěžejní vyhláška č. 327/2012 Sb., o ochraně včel, zvířet, vodních organismů a dalších necílových organismů při použití přípravků na ochranu rostlin dále rozlišuje v přechodných ustanoveních přípravky pro včely zvláště nebezpečný (toxický), přípravek pro včely nebezpečný (škodlivý) a přípravek nevyžadující klasifikaci z hlediska ochrany včel (relativně neškodný přípravek), přičemž rozdělení přípravků do těchto kategorií je výsledkem rozhodování o jejich povolení Ústředním kontrolním a zkušebním ústavem zemědělským.¹⁰⁶

Proces povolovacího řízení vztahujícího se přímo k samotným přípravkům opět upravilo nařízení, které zároveň zavedlo i řízení schvalovací, a to pro účinné látky a další látky používané jako součást těchto přípravků. Právě toto povolení je nezbytnou podmínkou k uvedení přípravku na trh a jeho následnému používání.¹⁰⁷

Nařízení ve svých člancích i přílohách uvádí výčet kritérií, jež musí přípravek pro udělení povolení splňovat. Jedná se například o různé požadavky na fyzikální a chemické vlastnosti či nutnost předchozího schválení látky, která je součástí tohoto přípravku. Žadatel přitom musí sám prokázat splnění některých požadavků, jejichž dodržování se dále ověřuje pomocí úředních či úředně uznaných zkoušek a analýz. Jestliže jsou splněny všechny podmínky a žádosti je vyhověno, příslušný úřad vydá povolení, ve kterém vymezí, pro jaké rostliny, plodiny a nezemědělské plochy (například veřejné prostory) může být přípravek na ochranu rostlin použit a k jakému účelu.

¹⁰⁵ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1107/2009 Sb. ze dne 21. října 2009 o uvádění přípravků na ochranu rostlin na trh a o zrušení směrnic Rady 79/117/EHS a 91/414/EHS.

¹⁰⁶ Ustanovení § 15 odst. 1 písm. a) až c) vyhlášky č. 327/2012 Sb., o ochraně včel, zvířet, vodních organismů a dalších necílových organismů při použití přípravků na ochranu rostlin.

¹⁰⁷ DAMOHORSKÝ, M. a kol. Zemědělské právo. 1. vydání. Beroun: Nakladatelství Eva Roztoková, 2021, s. 86. ISBN 978-80-87488-43-0.

Povolení dále stanoví pravidla týkající se uvádění těchto přípravků na trh a jejich používání, stejně jako povinnost používat přípravky v míře potřebné k zajištění ochrany či informovat před jeho použitím sousedy.¹⁰⁸

O žádostech k vydání povolení podle nařízení č. 1107/2009 nebo o změně již vydaného povolení rozhoduje Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělský (dále jen „Ústav“). Posouzení přípravku včetně jeho použití z hlediska zdraví spadá pod kompetence Ministerstva zdravotnictví, které se přitom řídí hodnocením vypracovaným Státním zdravotním ústavem. Na základě tohoto hodnocení vydává Ministerstvo zdravotnictví závazné stanovisko, v němž může uvést i závěry k zákazu jeho použití nebo způsobu jeho podmíněného použití. V tomto závazném stanovisku zároveň uvede a zdůvodní, zda je pro zachování ochrany zdraví distribuce či používání přípravku omezeno pouze pro profesionální uživatele či nikoliv.

Profesionálním uživatelem se rozumí osoba, která včetně obsluhy, techniků, zaměstnavatelů a samostatně výdělečně činných osob, používá přípravky v rámci svých profesních činností v oblasti zemědělství či v jiných odvětvích.¹⁰⁹ Na profesionální uživatele se vztahuje vyhláška č. 206/2012 Sb., o odborné způsobilosti pro nakládání s přípravky, která upravuje vzdělávání v oblasti rostlinolékařské péče a podmínky k získání osvědčení, jež musí každý profesionální uživatel po splnění příslušných zkoušek získat, aby mohl s určitými přípravky nakládat.

Pro všechny držitele uděleného povolení včetně neprofesionálních uživatelů však platí povinnost bez zbytečného odkladu oznámit Ústavu jakékoliv změny týkající se skutečností, na jejichž základě bylo povolení uděleno. Zároveň musí po vydání povolení stále zajišťovat, aby si účinné látky obsažené v přípravku a přípravek samotný uchovaly své složení a dále splňovaly technické a jiné požadavky až do skončení platnosti uděleného povolení. Řada specifických požadavků je kladena i na samotnou podobu výrobků uváděných na trh. Například obchodní název, obal ani etiketa, jež musí být v českém jazyce, nesmí naznačovat vlastnosti ani účinky, které nebyly doloženy prostřednictvím dokumentace předložené žadatelem a posouzeny během povolovacího procesu.¹¹⁰

Ústav vede registr distributorů přípravků pro profesionální uživatele, přičemž uvádět na trh přípravky pro tyto uživatele může pouze registrovaný distributor.¹¹¹ Zákon tedy v souladu se zásadou předběžné opatrnosti opravdu dbá na důkladné rozlišování mezi profesionálními a

---

¹⁰⁸ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1107/2009 Sb. ze dne 21. října 2009 o uvádění přípravků na ochranu rostlin na trh a o zrušení směrnic Rady 79/117/EHS a 91/414/EHS.

¹⁰⁹ Ustanovení § 2 odst. 1 písm. c) zákona č. 326/2004 Sb., o rostlinolékařské péči a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹¹⁰ Ustanovení § 31 ve spojení s ustanovením § 31a zákona č. 326/2004 Sb., o rostlinolékařské péči a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹¹¹ Ustanovení § 46a odst. 1 a § 46b odst. 1 zákona č. 326/2004 Sb., o rostlinolékařské péči a o změně některých souvisejících zákonů.

neprofesionálními uživateli, kdy každé skupině přiznává odlišná oprávnění a stanovuje odlišné povinnosti, a to s ohledem na přípravky, které tyto osoby mohou uvádět na trh či používat. V případě nedostatečného vymezení těchto práv a povinností uživatelů, neúplnosti úpravy v oblasti uvádění přípravků na trh a jejich nejasným rozlišováním z hlediska bezpečnosti a případných rizik by tyto přípravky mohly mít opravdu velké negativní dopady na všechny složky přírody.

3.1.2. Ochrana včel

Přímou ochranu včel upravuje vyhláška Ministerstva zemědělství č. 327/2012 o ochraně včel, zvěře, vodních organismů a dalších necílových organismů při použití přípravků na ochranu rostlin. V § 2 definuje několik důležitých pojmů, přičemž pro oblast včelařství je důležité především vymezení porostu navštěvovaného včelami. V jedné rovině se jím myslí lesní porost se stromy a keři lesních dřevin, které kvetou, nebo se na nich vyskytuje medovice či mimokvětní nektar. Dále se jedná o porost na pozemku ve venkovním prostředí mimo pozemek s lesním porostem, na jehož jednom čtverečním metru jsou v době ošetření průměrně více než dvě kvetoucí rostliny, včetně kvetoucích plevelů, navštěvované včelami.¹¹² Při určování, zda se jedná o porost navštěvovaný včelami, je rozhodující průměrný počet kvetoucích rostlin a plevelů v porostu, který se zjišťuje v rovnoměrně rozvržených pásech, jež jsou 1 m široké a 100 m dlouhé, na plochách do 10 ha na pěti místech a na plochách 10 ha a více na deseti místech.¹¹³

Vyhláška definuje medovici, a to jako sladkou tekutinu vylučovanou na povrchu rostlin některými druhy hmyzu. Mimokvětním nektarem je poté sladká tekutina, kterou vylučují určité rostliny na řapících listů, na listech nebo palistech.¹¹⁴

Vyhláška, jak jsem již uvedla v předchozí kapitole, klasifikuje přípravky podle toho, zda jsou pro včely zvláště nebezpečné, nebezpečné či nevyžadují klasifikaci z hlediska ochrany včel a jsou tedy relativně neškodné. Přípravky, které byly v rámci povolovacího řízení označeny jako pro včely zvláště nebezpečné, nesmí být aplikovány na porost navštěvovaný včelami a na stromy a keře v květu, kde se vyskytuje medovice nebo mimokvětní nektar.¹¹⁵ Jestliže je přípravek označen pouze jako nebezpečný pro včely, lze jej aplikovat na porost pouze po ukončení denního letu včel, nejpozději však do 23:00 hodin příslušného dne. Denní let včel je přitom ukončen hodinu

---

¹¹² Ustanovení § 2 písm. a) vyhlášky č. 327/2012 Sb., o ochraně včel, zvěře, vodních organismů a dalších necílových organismů při použití přípravků na ochranu rostlin, ve znění pozdějších předpisů.

¹¹³ Ustanovení § 6 vyhlášky č. 327/2012 Sb., o ochraně včel, zvěře, vodních organismů a dalších necílových organismů při použití přípravků na ochranu rostlin, ve znění pozdějších předpisů.

¹¹⁴ Ustanovení § 2 písm. b) a c) vyhlášky č. 327/2012 Sb., o ochraně včel, zvěře, vodních organismů a dalších necílových organismů při použití přípravků na ochranu rostlin, ve znění pozdějších předpisů.

¹¹⁵ Ustanovení § 3 vyhlášky č. 327/2012 Sb., o ochraně včel, zvěře, vodních organismů a dalších necílových organismů při použití přípravků na ochranu rostlin, ve znění pozdějších předpisů.

po západu slunce. Výjimka z povinnosti aplikovat přípravek v takto určený čas se uplatní pouze v případě, že teplota vzduchu klesne a zůstane pod 12° C.¹¹⁶

Jak pro přípravky zvlášť nebezpečné pro včely, tak pro přípravky nebezpečné platí, že mohou být na rostliny nenavštěvované včelami aplikovány i v době, kdy včely létají, avšak pouze v takové vzdálenosti od míst navštěvovaných včelami, která s ohledem na způsob aplikace přípravku zaručí, že i během měnících se povětrnostních podmínek přípravek na včely nedopadne.¹¹⁷

Pokud by byl aplikován přípravek nebo směs přípravků s pomocným prostředkem či hnojivem, musí být mezi dvěma aplikacemi dodržen časový rozestup 12 hodin, ledaže by nešlo o přípravek, který je podle rozhodnutí o jeho povolení klasifikován jako nebezpečný nebo zvlášť nebezpečný.¹¹⁸ Na toto ustanovení prováděcího předpisu míří § 51 odst. 3 zákona o rostlinolékařské péči, dle kterého ustanovení o dodržení těchto časových intervalů v případě aplikace přípravku označeného jako nebezpečný pro včely ve formě směsi neplatí, jestliže je již taková směs uvedena na etiketě přípravku, není přitom označena jako zvlášť nebezpečná pro včely a současně není na etiketě uvedeno, že Ústav směs neposoudil. Totéž platí i v případě, kdy jsou ve směsi použity pouze přípravky, hnojiva nebo pomocné látky neoznačené dle rozhodnutí o povolení ani jako nebezpečné pro včely.¹¹⁹ Pokud je tedy již podle etikety směs jako taková vyhodnocena jako povolená, je jasné, že nebude hrozit riziko aplikace kombinace přípravků, která by měla pro včely fatální důsledky.

Před novelou vyhlášky č. 327/2012 Sb., o ochraně včel, zvěře, vodních organismů a dalších necílových organismů při použití přípravků na ochranu rostlin byli podle nyní vypuštěného ustanovení § 7 a § 8 chovatelé povinni každý rok do konce února oznámit písemně místně příslušnému obecnímu úřadu umístění trvalých stanovišť. Dále platila oznamovací povinnost ohledně nového umístění stanovišť včelstev, včetně kočovných, a to do pěti dní před jejich umístěním. Stanoviště včelstev, které nebylo umístěno v zastavěné části obce, musel navíc chovatel označit umístěním žlutého trojúhelníku. Dalším vypuštěným ustanovením byl § 10 upravující podobu oznámení o aplikaci přípravků zasílaného dotčeným chovatelům včel a místně příslušnému úřadu. Obě tyto změny snížily ochranu včel a by bylo zřejmě vhodnější tato ustanovení zachovat v platnosti. Ačkoliv totiž zákon o rostlinolékařské péči stanovuje povinnost profesionálním uživatelům oznamovat aplikaci přípravků a odkazuje na prováděcí předpis, který

---

¹¹⁶ Ustanovení § 4 vyhlášky č. 327/2012 Sb., o ochraně včel, zvěře, vodních organismů a dalších necílových organismů při použití přípravků na ochranu rostlin, ve znění pozdějších předpisů.

¹¹⁷ Ustanovení § 5 odst. 1 vyhlášky č. 327/2012 Sb., o ochraně včel, zvěře, vodních organismů a dalších necílových organismů při použití přípravků na ochranu rostlin, ve znění pozdějších předpisů.

¹¹⁸ Ustanovení § 5a vyhlášky č. 327/2012 Sb., o ochraně včel, zvěře, vodních organismů a dalších necílových organismů při použití přípravků na ochranu rostlin, ve znění pozdějších předpisů.

¹¹⁹ Ustanovení § 51 odst. 3 a 4 zákona č. 326/2004 Sb., o rostlinolékařské péči a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

má upravit náležitosti tohoto oznámení, nikde nyní tyto náležitosti upraveny nejsou, a oznámení tak může mít jakoukoliv podobu. Předchozí legislativa vyžadovala uvést v oznámení identifikaci ošetřovatele porostu, informaci k přípravku včetně aplikační dávky a časového určení zahájení aplikace a dále identifikaci místa aplikace přípravku.

K ochraně včel by se dalo vztáhnout i ustanovení § 52 zákona o rostlinolékařské péči, které se týká letecké aplikace přípravků. Ta je však zakázaná, není-li jinak stanoveno a o jejím povolení rozhoduje Ústav na základě schváleného plánu letecké aplikace a následné žádosti o povolení jednotlivé aplikace nebo v ji povolí v případně mimořádné letecké aplikace.¹²⁰ Zákon výslovně stanoví, že leteckou aplikaci Ústav nepovolí v případě přípravku představujícího významné riziko pro včely.¹²¹

3.1.3. Povinnosti profesionálních uživatelů

Povinnosti profesionálních uživatelů týkající se zajištění maximální ochrany včel při aplikaci přípravků na rostliny upravuje § 51 zákona o rostlinolékařské péči, který stanoví, že tyto profesionální uživatelé mohou aplikovat ve venkovním prostředí přípravky označené jako nebezpečné nebo zvláště nebezpečné pro včely pouze pokud se budou řídit zákonem stanovenými postupy.

Velmi důležitou povinností je zajistit prostřednictvím evidence hospodářství podle objektů určených v chovu evidovaných zvířat informace k umístění stanovišť včelstev v minimálním dosahu 2 km od hranice pozemku, na němž se má aplikace provést, a nejpozději 2 dny před samotným provedením tuto aplikaci oznámit dotčeným chovatelům včel. Pokud by však profesionální uživatel prováděl aplikaci přípravku na pozemcích, které nevlastní a jinak neužívá, oznamovací povinnost by připadla na vlastníka či uživatele tohoto pozemku.¹²² Úprava před účinností novely zákona z roku 2020 však stanovovala vzdálenost 5 km od hranice pozemku, což představovalo pro včely větší ochranu, protože jejich dolet při vyhledávání potravy je dle vědeckých poznatků a výzkumů delší. Část včel v úlu zastává funkci pátraček, které vyhledávají zdroje potravy až ve vzdálenosti 6 km.¹²³

3.1.4. Povinnosti chovatele v případě úhynu včel

Postup v případě úhynu včel upravuje § 51 odst. 5 zákona o rostlinolékařské péči. Pokud chovatel včel zjistí, že došlo k úhynu včel v důsledku použití přípravku, musí tuto skutečnost

¹²⁰ Ustanovení § 52 odst. 2 písm. a) a b) zákona č. 326/2004 Sb., o rostlinolékařské péči a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹²¹ Ustanovení § 52 odst. 4 písm. a) zákona č. 326/2004 Sb., o rostlinolékařské péči a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹²² Ustanovení § 51 odst. 2 zákona č. 326/2004 Sb., o rostlinolékařské péči a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹²³ URBAN, M. Včelaření od jara do zimy. Praha: Grada Publishing, 2018, s. 28. ISBN: 978-80-271-0365-2.

neprodleně oznámit krajské veterinární správě, která následně v součinnosti s Ústavem provede místní šetření. V případě pochybností o příčině úhynu v souvislosti s použitím přípravku zajistí odběr vzorků způsobem, který stanoví prováděcí předpis, a rovněž zajistí jejich vyšetření odborným ústavem.¹²⁴ Prováděcím předpisem blíže upravujícím podobu a způsob odběru vzorků je vyhláška č. 428/2017 Sb., kterou se mění vyhláška č. 327/2012 Sb., o ochraně včel, zvěře, vodních organismů a dalších necílových organismů při použití přípravků na ochranu rostlin. Dle § 14 této vyhlášky odebírá k vyšetření příčiny uhynutí včel krajská veterinární správa vzorek uhynulých včel v počtu nejméně 500 jedinců a Ústav vzorek z ošetřeného porostu o hmotnosti nejméně 200 gramů. Tyto vzorky musí být označeny a zabaleny v prodyšném pevném obalu a okamžitě přemístěny k uchování při teplotě -18 °C a nižší. Následně jsou vzorky zaslány k provedení analýzy stejnému státnímu ústavu pro veterinární laboratorní diagnostiku.¹²⁵

O výsledku tohoto šetření je včelař informován. Záznam o výsledku místního šetření a výsledek vyšetření vzorků se poskytne též Ústavu, České inspekci životního prostředí a chovatelům včel a dalším osobám dotčeným důsledky použití přípravků. V případě, že se neprokáže porušení vyhlášky, včelař má stále právo uplatnit nárok na náhradu škody v občanskoprávním řízení.¹²⁶

Pro představu uvedu, že podle statistik Státní veterinární správy byla potvrzena souvislost mezi aplikací přípravku na ochranu rostlin a úhynem včel ve dvou případech.¹²⁷

Shrnutí

Na zvýšené tendence v užívání chemických přípravků na ochranu rostlin, mechanizaci a nové zemědělské postupy reaguje především zákon o rostlinolékařské péči, kterým je v souladu s evropskými předpisy rovněž zajištěna ochrana před zavlékáním a šířením pro rostliny a rostlinné produkty škodlivými organismy.

Prováděcí vyhláška rozděluje přípravky na ochranu rostlin na ty, které jsou pro včely zvláště nebezpečné, pro včely nebezpečné, a dále ty, jež jsou relativně neškodné a nevyžadují klasifikaci z hlediska ochrany včel. O rozdělení přípravků do těchto kategorií přitom rozhoduje Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělský v rámci povolovacího řízení vztahujícího se k samotným

---

¹²⁴ Ustanovení § 51 odst. 5 zákona č. 326/2004 Sb., o rostlinolékařské péči a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹²⁵ Ustanovení § 14 odst. 1 vyhlášky č. 428/2017 Sb., kterou se mění vyhláška č. 327/2012 Sb., o ochraně včel, zvěře, vodních organismů a dalších necílových organismů při použití přípravků na ochranu rostlin, ve znění pozdějších předpisů.

¹²⁶ Ustanovení § 51 odst. 6 zákona č. 326/2004 Sb., o rostlinolékařské péči a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹²⁷ Zpráva o činnosti v oblasti ochrany zdraví a zvířat v roce 2022. Státní veterinární správa. Odbor ochrany zdraví a pohody zvířat. Informační bulletin. In svscr.cz, 2023, č. 2 [online]. [cit. 20. 2023]. Dostupné z: https://www.svscr.cz/?dl_name=dokumenty-a-publikace/ib0223.pdf

přípravkům. Pokud se jedná o látky používané jako součást přípravků, je nutné projít kromě povolení řízení i schvalovacím řízením. Získané povolení je podmínkou pro to, aby mohl být přípravek uveden na trh a následně aplikován. Žadatel v rámci řízení prokazuje splnění nezbytných předpokladů, jež musí přípravek splňovat a jestliže je mu s žádostí vyhověno, příslušný úřad vydá povolení, v němž vymeze rozsah a účel používání přípravků. S určitými přípravky může nakládat pouze profesionální uživatel, který je k tomu odborně způsobilý a získal osvědčení. Pro profesionální a neprofesionální uživatele však platí povinnost hlásit jakékoliv změny související s uděleným povolením, zajišťovat zachování účinných látek přípravků a dále povinnosti týkající se označování přípravků při jejich uvádění na trh.

Přípravky, které byly označeny jako pro včely zvlášť nebezpečné, nesmí být aplikovány na porost navštěvovaný včelami a na stromy a keře v květu, kde je výskyt medovice či mimokvětního nektaru. Ty přípravky, které jsou označeny jako pro včely nebezpečné, lze použít pouze do ukončení denního letu včel, avšak nejpozději do 23:00 hodin, ledaže by teplota vzduchu klesla a zůstala pod 12 °C. V takovém případě lze přípravek použít i bez ohledu na tento čas. Jestliže dochází k aplikaci směsi přípravků, musí být mezi oběma těmito aplikacemi dodržen časový rozestup 12 hodin, ledaže by nešlo o přípravek pro včely nebezpečný či zvlášť nebezpečný. Směs může být užita i bez dodržení těchto časových intervalů, pokud je na etiketě uvedeno, že ji Ústav již posoudil a není pro včely zvlášť nebezpečná.

Při aplikaci přípravků platí povinnost profesionálních uživatelů zajistit si prostřednictvím evidence informace k umístění stanovišť včelstev v minimálním dosahu 2 km od hranice pozemku, na kterém se má nejpozději provést, a nejpozději 2 dny před jejím provedením o ní uvědomit dotčené chovatele. Původní úprava stanovovala vzdálenost 5 km, kterou by bylo vhodné zachovat, neboť dolet včel může být až do vzdálenosti 6 km od úlu. S novelou právní úpravy odpadla včelařům také povinnost hlásit místně příslušnému úřadu umístění trvalých i nových stanovišť. Upravena nadále není ani podoba, jakou mělo splňovat oznámení zasílané dotčeným včelařům a místně příslušnému úřadu. Profesionální uživatel tak například nemusí v oznámení vymežit časové určení zahájení aplikace či aplikační dávku.

Pokud chovatel zjistí, že došlo k hromadnému úhynu včel v důsledku použití přípravku, musí informovat krajskou veterinární správu, která poté provádí v součinnosti s Ústavem místní šetření. K vyšetření příčiny úhynu je odebrán vzorek v počtu nejméně 500 jedinců a vzorek z ošetřeného porostu o hmotnosti nejméně 200 gramů. Vzorky jsou následně zaslány k šetření, o jehož výsledku je včelař informován. Jestliže se neprokáže porušení vyhlášky, lze domáhat nároku na náhradu škody v občanskoprávním řízení.

Ačkoliv se právní úprava rostlinolékařské péče týkající se ochrany včel v některých oblastech zredukovala, stále je systém této ochrany dobře nastavený. To dokazují i statistiky, dle

nichž dochází k hromadnému úhynu včelstev v souvislosti s aplikací přípravků na ochranu rostlin pouze ve výjimečných případech.

3.2. Veterinární péče

3.2.1. Prameny právní úpravy a základní pojmy

Právní úprava veterinární péče vychází primárně ze zákona č. 166/1999 Sb., o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů (veterinární zákon), a dále z jeho prováděcích předpisů. Pro včelaře je obzvláště důležitým prováděcím předpisem vyhláška č. 144/2023 Sb., o veterinárních požadavcích na chov včel a včelstev a o opatřeních pro předcházení a tlumení některých nákaz včel, která nahradila vyhlášku č. 18/2018 Sb., o veterinárních požadavcích na chov včel a včelstev a o opatřeních pro předcházení a zdolávání některých nákaz včel a o změně některých souvisejících vyhlášek.

Veterinární zákon komplexně upravuje práva a povinnosti osob na úseku veterinární péče, stanoví požadavky veterinární péče na chov zvířat a jejich zdraví, zdravotní nezávadnost živočišných produktů a krmiv či vymezuje pravomoc a působnost příslušných orgánů státní správy. Protože jedním z hlavních cílů veterinární péče je ochrana zdraví před nemocemi přenosnými ze zvířat či potravin, zákon obsahuje řadu preventivních opatření k zabránění zavlečení či rozšíření těchto nemocí a nákaz. Z důvodu obsáhlosti právní úpravy veterinární péče se zaměřím pouze na oblasti a ustanovení podstatná z hlediska včelařského práva.

Zákon definuje v § 3 chovatele poměrně široce, a to jako každého, kdo zvíře nebo zvířata vlastní nebo drží, anebo je pověřen se o ně starat, ať již za úplatu nebo bezúplatně, a to i na přechodnou dobu.¹²⁸ Vzhledem k tomu, že rozhodující vliv na zdraví zvířat mají nejen prostředí a podmínky chovu, ale i preventivní opatření stanovená k předcházení nebezpečným nákazům, veterinární požadavky na chov zvířat a povinnosti chovatelů jsou rozděleny do dvou úrovní. Rozlišujeme jednak povinnosti všech chovatelů (včetně zájmového chovu), tak chovatelů hospodářských zvířat, jakožto podnikatelů.¹²⁹

Výše uvedené ustanovení obsahuje i výčet zvířat patřících mezi hospodářská, přičemž včela a včelstva se k nim řadí také. Včelstvem se přitom rozumí společenství včel, jenž je tvořeno matkou, dělnicemi a trubci a které obsedá včelí dílo. Novela veterinárního zákona č. 368/2019 Sb. vymezila i včelí dílo definované jako voskové plásty vystavené včelími dělnicemi, a to i mimo rámky; součástí včelího díla je včelí plod ve všech vývojových stádiích a glycidové a pylové zásoby. V dalším odstavci se dále uvádí, že kde se v zákoně mluví o zvířatech, rozumí se tím podle

---

¹²⁸ Ustanovení § 3 odst. 1 písm. a) zákona č. 166/1999 Sb., o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹²⁹ MACHOVÁ, J. Právo ve včelařství. Praha: Nakladatelství Orac, 2001, s. 90. ISBN 80-86199-40-1.

povahy věci a okolností též plemenivo včel. Med, včelí vosk, mateří kašička a další výrobky z těchto surovin, které jsou určeny k výživě lidí a zvířat, zákon řadí do kategorie živočišných produktů, surovin živočišného původu.¹³⁰

3.2.2. Povinnosti chovatelů včel

Každý chovatel, jakožto hlavní adresát práv a povinností stanovených veterinárním zákonem, musí především chovat zvířata způsobem, v prostředí a podmínkách, které vyžadují jejich biologické potřeby, fyziologické funkce a zdravotní stav a předcházet poškození jejich zdraví. Detailněji stanoví veterinární požadavky na chov včel a včelstev vyhláška č. 144/2023 Sb., o veterinárních požadavcích na chov včel a včelstev a o opatřeních pro předcházení a tlumení některých nákaz včel.

Dle § 3 této vyhlášky musí chovatel včel chovat včelstva v zařízeních, ve kterých včely a včelstva přichází do styku pouze s takovými materiály, jež nemohou poškodit jejich zdraví, nepříznivě ovlivnit zdravotní nezávadnost jejich produktů a které lze v případě potřeby řádně vyčistit a dezinfikovat. Taková zařízení by zároveň měla umožňovat kontrolu zdravotního stavu včel a včelstev rozborem včelího díla a prohlídkou plástů a umožňovat odběr vzorků k laboratornímu vyšetření.¹³¹

Vyhláška pracuje s pojmy včelařské zařízení, ale také úl, který lze do kategorie včelařského zařízení, v němž jsou včely chovány, zařadit. Dnes se používají především úly nástavkové, které nahradily klasické dvouprostorové úly. Jejich principem je, že každý nástavek může být s kterýmkoliv nad nebo pod ním libovolně zaměnitelný. U původních klasických nástavků toto možné nabylo, protože dolní patro (tzv. plodiště) bylo obvykle spojeno s úlovým dnem. Nástavkové úly jsou tak mnohem lepší z hlediska manipulace.¹³² Každý úl musí včelstvu vyhovovat především po biologické stránce a zároveň umožnit včelaři včelstva ošetřit. Proto je dobré správně rozčlenit prostor pro plodování a ukládání zásob vhodně zvolenou velikostí a uspořádáním rámků, uzpůsobit úl k dostatečnému větrání a dbát na teplotržnost úlových stěn, které bude odpovídat vnějším podmínkám. Úly by měly být ideálně vyrobeny z přírodních materiálů. Nejčastějším materiálem pro výboru úlů je přitom dřevo. Někteří včelaři používají i polystyrénové nástavkové úly, nicméně ty pro včely nejsou vhodné a pro jejich život představují spíše riziko. Nezajišťují takovou prodyšnost a jsou daleko více náchylné na poškození a průnik nežádoucích živočichů. Takové úly by byly neodpovídající ustanovení vyhlášky, které říká, že

¹³⁰ Ustanovení § 3 odst. 1 zákona č. 166/1999 Sb., o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹³¹ Ustanovení § 3 vyhláška č. 144/2023 Sb., o veterinárních požadavcích na chov včel a včelstev a o opatřeních pro předcházení a tlumení některých nákaz včel.

¹³² PŘIDAL, A., ČERMÁK, K. Včelařství. Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita, 2005, s. 12. ISBN 80-7157-850-9.

chovatel musí chránit včely a včelstva před nákazami a škodlivými vlivy, a přitom činit opatření k ochraně chovu před zavlečením nákaz jinými včelami, zvířaty, lidmi, předměty a materiály, které mohou být nositeli původců nákaz.¹³³

Kromě úlu by mohly být za včelařské zařízení považovány také tzv. oplodňáčky, tedy chovné úlky, obvykle obsazené 100-250 g včel.¹³⁴ I ty musí splňovat, obdobně jako úly, všechny zákonem stanovené požadavky.

V souvislosti s těmito povinnostmi je vhodné také pečlivě zvážit i umístění samotného úlu. Zařízení pro včely by měla být i z praktického hlediska situována v blízkosti rostlin a stromů, ze kterých mohou včely čerpat pyl. Takovým vhodným místem je například sad či okraj lesa. Dobré je myslet i na to, že včely potřebují vodu, takže ideální je, aby se v blízkosti úlů nacházel nějaký rybník či mokřad. Jako náhrada pak může sloužit napajedlo, které včelař k úlu umístí. Ve včelstvu má totiž voda mnohostranný význam, neboť je ředidlem cukernaté potravy, zajišťuje optimální vlhkost v úlu a brání nebezpečnému rychlému zvýšení teploty těla včel.¹³⁵

Současně by měl včelař dbát na dostatečnou vzdálenost mezi úly, pokud má velké množství včelstev na jednom místě, protože i tak lze někdy eliminovat možnost šíření včelích nákaz. Na zamezení vzniku a šíření nákaz včel klade vyhláška velký důraz, protože jejich přítomnost může být zkázou pro další včelaře v okolí. Vyhláška proto stanoví, že včelař musí získávat včely a včelstva pouze z chovů včel nebo včelstev nacházejících se mimo ohniska nebo ochranná pásma nebezpečných nákaz včel a musí činit opatření k zamezení přístupu včel do neobsazených úlů a ke včelímu dílu. Prázdné úly bez včelího díla je přitom nutné udržovat.¹³⁶

Včelaři hojně používají do úlů mezistěny vyráběné ze včelího vosku, jež si včely samy dostaví pro své potřeby, tedy pro rozvoj včelstva a ukládání zásob. Vyhláška dopadá i na případy výroby takových mezistěn a stanoví, že veškerý zpracovaný vosk, se kterým včely přicházejí do styku, je nutné ošetřit při minimální teplotě 117 °C po dobu 60 minut.¹³⁷

Na základě ustanovení veterinárního zákona a výše jmenované vyhlášky musí včelař dbát na fyziologické funkce a zdravotní stav a včely vhodně dokrmovat. Právě dostatečné dokrmování zajistí, že včely budou mít dostatek zásob, ze kterých budou moci v zimě čerpat, a toto období tak snáze přežijí. Zásoby by se měly doplňovat v průběhu srpna tak, aby byla nejpozději v polovině září všechna včelstva nakrmena. Zimu včely přežívají v chomáčích, v nichž udržují teplotu kolem 19 stupňů a šetří tak energii potřebnou k jarnímu rozvoji. Za celou zimu přitom spotřebují přibližně

¹³³ Ustanovení § 3 písm. c) vyhlášky č. 144/2023 Sb., o veterinárních požadavcích na chov včel a včelstev a o opatřeních pro předcházení a tlumení některých nákaz včel

¹³⁴ VESELÝ, V. a kol. Včelařství. 3. vydání. Praha: Nakladatelství Brázda, 2013, s. 85. ISBN 978-80-209-0399-0.

¹³⁵ VESELÝ, V. a kol. Včelařství. 3. vydání. Praha: Nakladatelství Brázda, 2013, s. 51. ISBN 978-80-209-0399-0.

¹³⁶ Ustanovení § 3 písm. f) a g) vyhlášky č. 144/2023 Sb., o veterinárních požadavcích na chov včel a včelstev a o opatřeních pro předcházení a tlumení některých nákaz včel.

¹³⁷ Ustanovení § 3 písm. e) vyhlášky č. 144/2023 Sb., o veterinárních požadavcích na chov včel a včelstev a o opatřeních pro předcházení a tlumení některých nákaz včel.

5 kilo medu. Stejně tak je vhodné doplnit včelám zásoby v podobě cukerného roztoku i na jaře. Začátkem jara dochází v úlu ke zvýšení teploty k umožnění vývoje prvního jarního plodu, přičemž během této doby zkonsumují 20 kilo medu. K největší překotné spotřebě zásob dochází v době snůšky, kdy je již vytvořeno hodně plodu, a včely proto musí topit. Při jakémkoliv razantním ochlazení se včely stáhnou na plod a ztratí tak kontakt s medem, který je pro ně od plodu moc daleko. Plod totiž včely zásadně neopustí a čekají na oteplení. Proto je potřeba včelstva nakrmit cukerným těstem, které se položí na chomáč včel a vtlačí mezi rámky.¹³⁸ Jedním z častých případů hynutí plodu je právě hynutí hladem.

3.2.3. Přemístování včelstev

Ráda bych se nyní krátce zmínila o přemístování včel a včelstev, na které byly do účinnosti vyhlášky č. 144/2023 Sb., o veterinárních požadavcích na chov včel a včelstev a o opatřeních pro předcházení a tlumení některých nákaz včel kladeny poměrně přísné požadavky, protože toto přemístování může ohrožovat včely nákazou různými infekcemi a nemocemi. Dříve přemístování včel upravoval především § 6 veterinárního zákona a § 4 vyhlášky č. 18/2018 Sb., o veterinárních požadavcích na chov včel a včelstev a o opatřeních pro předcházení a zdolávání některých nákaz včel a o změně některých souvisejících vyhlášek. S novelou veterinárního zákona účinnou od 1. 10. 2022 odpadla včelařům povinnost vyžádat si veterinární osvědčení k přemístění včelstev mimo území kraje. Takové osvědčení přitom mohlo být vydáno pouze pokud u včelstva byly provedeny požadované zdravotní zkoušky. Nejdéle 12 měsíců před umístěním se muselo provést laboratorní vyšetření s negativním výsledkem na přítomnost původce včelího moru. Další podmínkou pro vydání osvědčení byla nepřítomnost více jak tří roztočů *Varroa destructor* v poměru na jedno včelstvo při posledním vyšetření smíšeného vzorku. S novou výše citovanou vyhláškou se tato povinnost do právní úpravy nevrátila.¹³⁹

Tato změna výrazně snížila ochranu včel, protože osvědčení mělo být potvrzením, že včelstva jsou v pořádku, zdravá a lze je tak přemístit bez rizika, že by došlo k zavlečení či rozšíření nějaké nákazy.

Z platné právní úpravy týkající se přemístování včelstev a předcházení vzniku nákaz lze uvést opatření obecné povahy vydávaná dle § 44 veterinárního zákona Ministerstvem zdravotnictví, a to konkrétně Metodiku kontroly zdraví na nařizené vakcinace.¹⁴⁰ Podle této

¹³⁸ PŘIDAL, A., ČERMÁK, K. Včelařství. Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita. 2005, s. 43. ISBN 80-7157-850-9.

¹³⁹ Ustanovení § 4 odst. 1 vyhlášky č. 18/2018 Sb., o veterinárních požadavcích na chov včel a včelstev a o opatřeních pro předcházení a zdolávání některých nákaz včel a o změně některých souvisejících vyhlášek.

¹⁴⁰ Ustanovení § 44 odst. 1 písm. d) veterinárního zákona, ve znění pozdějších předpisů, v souladu s § 171 a násl. zákona č. 500/2004 Sb., správní řád a § 44 odst. 2 veterinárního zákona. Příslušným správním orgánem k vydání opatření obecné povahy je Ministerstvo zemědělství podle § 15 odst. 4 zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

metodiky je modifikována povinnost provést laboratorní testy na mor včelího plodu v případě provedení vyšetření včelstev za účelem jejich přemístění. I pro rok 2023 zůstává v platnosti změna z roku 2021, kdy se takové vyšetření týká pouze včelstev na vzdálenost větší než 3 km z původních 10 km, přičemž do 3 km lze nevyšetřené včely přemístit bez ohledu na katastrální území obce.¹⁴¹ Takové zpřísnění podmínek je na místě vnímat jako ku prospěchu prevence ochrany zdraví včel, protože dříve stanovených 10 km představovalo pro včely z hlediska rizika nákazy daleko větší nebezpečí. Platnost takového vyšetření je v případě přemísťování včel, včelích matek a včelstev stanovena do konce příslušného kalendářního roku. Tato povinnost se však týká pouze laboratorního vyšetření na mor včelího plodu a nemíří na ostatní nákazy. Včely jsou tak chráněny pouze v rámci mimořádných opatření nařízených v souvislosti s podezřením na výskyt nákazy krajskou veterinární správou, nikoliv mimo tato veterinární opatření samostatnými ustanoveními příslušných předpisů.

3.2.4. Včelí nákazy

Včelí nákazy vzbuzují u včelařů pravděpodobně největší obavy. Některé z nich jsou totiž natolik závažné, že dokáží zlikvidovat celá včelstva v širokém okolí. Proto vyhláška o veterinárních požadavcích na chov včel klade ve výčtu povinností každého včelaře především důraz na pravidelné sledování zdravotního stavu zvířat a předcházení rizikům poškození jejich zdraví. Seznam těchto nálezů nalezneme v přílohách č. 2 a 3 veterinárního zákona. Příloha č. 2 obsahuje nákazy a nemoci přenosné ze zvířat na člověka, které jsou považovány za nebezpečné. Mezi ně se řadí nákazy uvedené v příloze prováděcího nařízení Komise EU 2018/1882 a dále hniloba včelího plodu (evropská hniloba včelího plodu) a roztočková nákaza včel. Příloha č. 3 rozšiřuje seznam včelích nálezů o mor včelího plodu (americkou hnilobu včelího plodu), roztoče *Tropilealaps*, tumidózu a varroázu včel. Rozdělení do těchto skupin je důležité především z hlediska poskytování náhrad nákladů a ztrát. Před novelou veterinárního zákona existovala pouze jedna příloha, která zahrnovala všechny výše uvedené nákazy. Ty byly považovány za nebezpečné, a proto na ně dopadla daleko širší právní úprava, než je tomu dnes, kdy se za nebezpečnou nákazu považuje pouze hniloba včelího plodu a roztočková nákaza včel.

Každá z uvedených nálezů znamená vždy určitý konkrétní postup a nařízení specifických opatření. V souladu s evropskými předpisy vykonává státní veterinární dozor zaměřený na včasné odhalení nálezů uvedených v příloze č. 2 a přijímá odpovídající opatření k jejich tlumení Státní veterinární správa. Při existenci podezření na jakoukoliv nákazu jsou chovatel a další osoby, které přichází do styku se zvířaty, živočišnými produkty nebo jejich vzorky a které ke svému povolání,

---

¹⁴¹ Metodika kontroly zdraví na nařizené vakcinace. In svscr.cz [online]. [cit. 12. 11. 2023]. Dostupné z: <https://www.svscr.cz/zdravi-zvirat/metodika-kontroly-zdravi-zvirat-a-vakcinace/>

kvalifikaci a zkušenostem mohou rozpoznat příznaky, povinni neprodleně uvědomit krajskou veterinární správu nebo zajistit její uvědomění o tomto podezření. Tato ohlašovací povinnost zaniká pouze v případě, že podezření z výskytu nebezpečné nákazy bylo nahlášeno úřednímu veterinárnímu lékaři nebo soukromému veterinárnímu lékaři.¹⁴² Krajská veterinární správa, jež byla informována o podezření z výskytu nebezpečné nákazy nebo ji sama při plnění svých činností zjistila, prověří, zda chovatel plní všechna neodkladná opatření, ke kterým je povinen. Současně může podle potřeby rozhodnout o nařízení mimořádných veterinárních opatření za účelem potvrzení nebo vyvrácení nákazy.¹⁴³

Pokud se potvrdí výskyt nebezpečné nákazy nebo hrozí-li nebezpečí jeho šíření, nařídí příslušný orgán mimořádná veterinární opatření k jejímu tlumení a stanoví způsob jejich provedení. Chovatel je přitom povinen poskytovat v rámci těchto opatření nezbytnou součinnost. Takovými opatřeními může být například vymezení ohniska nákazy, stanovení pravidel pro přemísťování včel a včelstev nebo čištění a desinfekce zařízení, v nichž byla včelstva umístěna. Velmi důležitým opatřením je rovněž zajištění náležité informovanosti včelařů, kteří se nachází ve vymezeném ochranném pásmu, o nařízených ochranných a zdolávacích opatřeních.¹⁴⁴ Díky tomu tak mohou činit kroky k zabezpečení ochrany svých včel.

Bližší úpravu týkající se včelích nákaz stanoví prováděcí předpis. Tím je vyhláška č. 144/2023 Sb. o veterinárních požadavcích na chov včel a včelstev a o opatřeních pro předcházení a tlumení některých nákaz včel, která nahradila vyhlášku č. 18/2018 Sb., o veterinárních požadavcích na chov včel a včelstev a o opatřeních pro předcházení a zdolávání některých nákaz včel a o změně některých souvisejících vyhlášek. Výraznou změnou bylo zrušení povinnosti chovatele neprodleně po zjištění úhynu včelstev na stanovišti včelstev hlásit krajské veterinární správě úhyn včelstev převyšující více než 25 % z počtu včelstev evidovaných v ústřední evidenci.¹⁴⁵ Ponechání tohoto ustanovení v platnosti by nebylo na škodu. Povinnost hlášení úhynu souvisejícího s podezřením na nákazu sice stanoví § 11 veterinárního zákona, kdy chovatel musí neprodleně oznámit krajské veterinární správě podezření na výskyt nákazy, nicméně nestanoví přesný limit, od kterého by tato oznamovací povinnost platila. Včelař tak může hlásit úhyn včel a podezření na nákazu až když úhyn včelstev bude šplhat například k 75 %.

---

¹⁴² Ustanovení § 11 odst. 1 a 2 zákona č. 166/1999 Sb., o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁴³ Ustanovení § 13 odst. 1 zákona č. 166/1999 Sb., o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁴⁴ Ustanovení § 15 odst. 1 zákona č. 166/1999 Sb., o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁴⁵ Ustanovení § 5 vyhlášky č. 18/2018 Sb., o veterinárních požadavcích na chov včel a včelstev a o opatřeních pro předcházení a zdolávání některých nákaz včel a o změně některých souvisejících vyhlášek, ve znění pozdějších předpisů.

Citovaná vyhláška však upravuje pouze opatření k tlumení hniloby včelího plodu a moru včelího plodu. Neobsahuje bližší úpravu postupů v případě roztočkové nákazy včel, která je uvedena v seznamu nález v příloze č. 2 veterinárního zákona. Po novele vyhlášky jsou navíc vypuštěna ustanovení týkající se varroázy, které se věnují dále.

3.2.4.1 Opatření k tlumení moru včelího plodu

Mor včelího plodu je jednou z nejzávažnějších včelích nález mající za následek zpravidla úhyn nakaženého včelstva. Hlavní nebezpečí této bakteriální nákazy spočívá v tom, že její původce vykazuje nesmírnou odolnost a veškeré infikované věci, které s nakaženými včelami přišly do kontaktu, mohou nemoc způsobovat po další desítky let.¹⁴⁶ Nutné je však říci, že po novele veterinárního zákona se již neřadí do přílohy č. 2, která obsahuje nález označené za nebezpečné. V souladu s § 13 veterinárního zákona upravuje přijetí příslušných opatření krajskou veterinární správou vyhláška č. 144/2023 Sb., o veterinárních požadavcích na chov včel a včelstev a o opatřeních pro předcházení a tlumení některých nález. Pokud vznikne podezření výskytu moru včelího plodu, provede krajská veterinární správa klinické vyšetření všech včelstev na stanovišti s rozebráním včelího díla a dále odebere k laboratornímu vyšetření vzorky plástů a vzorky měli odebrané z podložek umístěných minimálně 14 dnů na dně úlů. Pokud v úlu měl není, odebere vzorky včel ošetřujících plod v počtu nejméně 60 kusů včel utracených mrazem z každého včelstva, a jestliže není v úlu ani jich, odebere medné zásoby z plodového plástu o hmotnosti minimálně 15 g medu z každého včelstva. Vzorky se přitom odebírají se zjištěnými klinickými změnami na plodu nebo příškvary.¹⁴⁷

Krajská veterinární správa nařídí zákaz přemísťovat včely, včelstva a příslušenství, které s nimi přišlo do styku, nebo jejich produkty z označeného stanoviště včelstev, z něhož platí také zákaz užívat med jako včelí krmivo. Následně stanoví povinnost chovatelů vyhotovit soupis veškerého včelařského příslušenství včetně uvedení skutečného počtu včelstev na stanovišti. Soupis musí obsahovat registrační číslo chovatele, umístění stanoviště včelstev, místo uložení včelařského příslušenství a jeho množství v kusech nebo kilogramech. Takto vyhotovený soupis je následně předán krajské veterinární správě.¹⁴⁸

K prokázání výskytu nákazy provádí krajská veterinární správa také epizootologické šetření. Při něm zjišťuje dobu, po kterou se nákaza mohla vyskytovat na stanovišti ještě před tím, než bylo vysloveno její podezření, a dále možný původ této nákazy včetně zjištění, zda došlo

¹⁴⁶ TINTĚRA, D. Včely zdravé a nemocné. Praha: Nakladatelství Brázda, s. r.o., 2017, s. 55. ISBN: 978-80-209-0420-1.

¹⁴⁷ Ustanovení § 4 písm. a) a b) vyhlášky č. 144/2023 Sb., o veterinárních požadavcích na chov včel a včelstev a o opatřeních pro předcházení a tlumení některých nález včel, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁴⁸ Ustanovení § 4 písm. c) vyhlášky č. 144/2023 Sb., o veterinárních požadavcích na chov včel a včelstev a o opatřeních pro předcházení a tlumení některých nález včel, ve znění pozdějších předpisů.

k přemísťování včel, včelstev či včelařského příslušenství, které mohou přenášet původce nákazy. Za účelem vyhodnocení nálezové situace může na stanovišti odebrat směsný vzorek včel ošetřujících plod nebo měl ze všech včelstev bez klinických změn ve včelstvu. Každý takový vzorek je přitom tvořen smísením včel nebo měli z nejvíce 10 úlů na stanovišti včel.¹⁴⁹

Na základě provedeného laboratorního vyšetření vzorků se podezření vyloučí nebo v opačném případě potvrdí, jestliže laboratorní vyšetření odebraných vzorků ukáže pozitivní výsledek a současně jsou zjištěny klinické příznaky nákazy na plodu nebo plástech s příškvary.¹⁵⁰

Po potvrzení výskytu nákazy morem včelího plodu nařídí krajská veterinární správa opatření k tlumení nákaz v souladu s příslušnými ustanoveními veterinárního zákona.

V první řadě vymeze stanoviště včelstev jako ohnisko nákazy, zřídí ochranné pásmo v okruhu nejméně 3 km kolem ohniska nákazy a provede klinickou prohlídku včelstev s rozebráním včelího díla na stanovištích umístěných v tomto ochranném pásmu. Současně stanoví chovateli několik povinností. Pokud je potvrzen výskyt nákazy morem včelího plodu na stanovišti včelstev u nejméně 15 % včelstev, chovateli je nařízeno neprodlené utracení všech včelstev a dále likvidace všech úlů a příslušenství, jestliže nelze zajistit jejich účinnou desinfekci. Likvidace takového příslušenství se však netýká budov a konstrukce včelínů nebo kočovných vozů. Jestliže se nákaza potvrdí u méně než 15 % včelstev, chovatel utratí pouze nakažená včelstva. I tak má krajská veterinární správa pravomoc nařídít podle situace utracení i ostatních včelstev na stanovišti, přestože se u nich nákaza neprokázala. Likvidace se provádí ve stanoveném termínu a za přítomnosti likvidační komise určené krajskou veterinární správou.¹⁵¹

Včelaři se zakáže používat veškerý med pocházející ze zasaženého stanoviště pro účely krmení. Med musí být stejně jako propolis, vosk a mateří kašička neškodně ošetřen nebo odstraněn. Materiál, který nebylo možné zlikvidovat spálením, je nutné důkladně vydesinfikovat, a to včetně včelínů a kočovných vozů. K ochraně zbylých včelstev na stanovišti může krajská veterinární správa nařídít také opatření v podobě zákazu spojování včelstev, vytvoření podmínek pro stavbu nového díla, odstranění plástů z původního díla a další postupy.¹⁵²

V ochranném pásmu platí zákaz přemísťovat včely a včelstva mimo toto pásmo. Přemístění uvnitř pásma je možné pouze se souhlasem krajské veterinární správy, a to na základě žádosti podané chovatelem doložené negativním výsledkem vyšetření vzorku na původce hniloby

¹⁴⁹ Ustanovení § 4 písm. d) a e) vyhlášky č. 144/2023 Sb., o veterinárních požadavcích na chov včel a včelstev a o opatřeních pro předcházení a tlumení některých nákaz včel, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁵⁰ Ustanovení § 6 odst. 1 písm. a) a b) vyhlášky č. 144/2023 Sb., o veterinárních požadavcích na chov včel a včelstev a o opatřeních pro předcházení a tlumení některých nákaz včel, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁵¹ Ustanovení § 7 odst. 1 písm. a), b) a c) vyhlášky č. 144/2023 Sb., o veterinárních požadavcích na chov včel a včelstev a o opatřeních pro předcházení a tlumení některých nákaz včel, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁵² Ustanovení § 7 odst. 1 písm. c) vyhlášky č. 144/2023 Sb., o veterinárních požadavcích na chov včel a včelstev a o opatřeních pro předcházení a tlumení některých nákaz včel, ve znění pozdějších předpisů.

včelího plodu, který nebude starší než 4 měsíce.¹⁵³ Dřívější právní úprava stanovovala 12 měsíců, což představovalo poměrně dlouhou dobu platnosti vzorků. Vzorek, který není starší jak současně stanovené 4 měsíce, bude daleko průkaznější a bude tedy vypovídat v daném období o relativně aktuálním stavu včelstev.

Opatření nařízená k utlumení hniloby včelího plodu v ochranném pásmu se ukončují nejdříve 6 měsíců ode dne likvidace utracených včelstev a včelařského příslušenství, pokud byla veškerá stanovená opatření splněna a zároveň všechny potřebné odebrané vzorky prokázaly negativní výsledek. Jestliže dojde v době do jednoho roku ode dne utracení včelstev v ohnisku k opětovnému potvrzení výskytu moru nebo případně hniloby včelího plodu, nařídí krajská veterinární správa utracení zbylých včelstev a likvidaci včelařského příslušenství, které bylo při manipulaci s těmito včelstvy používáno.¹⁵⁴

Na základě Zprávy o činnosti v oblasti ochrany zdraví zvířat vydané Státní veterinární správou máme informace o výskytu ohnisek této nákazy za uplynulé roky. Dle nejnovějších statistik bylo na našem území v roce 2022 potvrzeno 66 ohnisek moru včelího plodu. V posledních letech se počty ohnisek snižují, a to především díky včasným odhalením nákazy a následným účinným opatřením přijímaných k zabránění dalšímu šíření. Pro porovnání bylo v roce 2016 evidováno až 242 ohnisek.¹⁵⁵

3.2.4.2 Opatření k tlumení hniloby včelího plodu

Protože nová vyhláška č. 144/2023 Sb., o veterinárních požadavcích na chov včel a včelstev a o opatřeních pro předcházení a tlumení některých nákaz včel upravuje oproti předchozí úpravě opatření k tlumení hniloby včelího plodu a opatření k tlumení včelího moru odděleně, zaměřím se na odlišnosti, které mezi těmito nákazami v právní úpravě jsou.

Pokud vznikne podezření z výskytu hniloby včelího plodu, krajská veterinární správa provede obdobně opět v souladu s ustanoveními veterinárního zákona klinické vyšetření všech včelstev na stanovišti s rozebráním včelího díla, odebere k laboratornímu vyšetření vzorky plástů se zjištěnými klinickými změnami na plodu a provede epizootologické šetření.¹⁵⁶ Nákaza hnilobou včelího plodu je potvrzena zjištěním klinických příznaků nákazy na plodu a současně pozitivním výsledkem laboratorního vyšetření odebraných vzorků. Následně jsou nařízena v ohnisku nákazy

---

¹⁵³ Ustanovení § 7 odst. 2 písm. b) vyhlášky č. 144/2023 Sb., o veterinárních požadavcích na chov včel a včelstev a o opatřeních pro předcházení a tlumení některých nákaz včel, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁵⁴ Ustanovení § 7 odst. 3 a 4 vyhlášky č. 144/2023 Sb., o veterinárních požadavcích na chov včel a včelstev a o opatřeních pro předcházení a tlumení některých nákaz včel, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁵⁵ Zpráva o činnosti v oblasti ochrany zdraví a zvířat v roce 2022. Státní veterinární správa. Odbor ochrany zdraví a pohody zvířat. Informační bulletin. In svscr.cz, 2023, č. 2 [online]. [cit. 20. 10. 2023]. Dostupné z: https://www.svscr.cz/?dl_name=dokumenty-a-publikace/ib0223.pdf

¹⁵⁶ Ustanovení § 8 písm. a), b) a d) vyhlášky č. 144/2023 Sb., o veterinárních požadavcích na chov včel a včelstev a o opatřeních pro předcházení a tlumení některých nákaz včel, ve znění pozdějších předpisů.

příslušná opatření. Včelař musí neprodleně utratit všechna včelstva na stanovišti a zlikvidovat úly včetně včelařského příslušenství, u něhož není možná dostatečná desinfekce.¹⁵⁷ Není tu tedy na rozdíl od nákazy včelího moru stanovena procentuální hranice, která by určovala, od jakého množství nakažených včelstev je včelař povinen zlikvidovat bez výjimky všechna včelstva. Krajská veterinární správa v případě této nákazy nemá pravomoci nařizovat provedení dalších opatření jako například zákaz spojovat včelstva či vytvořit podmínky pro nová včelstva. Stále však pro včelaře platí povinnost provést desinfekci nespalitelného materiálu či odstranit či ošetřit med a další včelí produkty pocházející z ohniska nákazy a nepoužívat jej ke krmení včel.¹⁵⁸ Obdobně jako u nákazy včelího moru nelze přemísťovat včely z ochranného pásma a případné přemístění včel a včelstev v rámci tohoto pásma je možné provádět pouze se souhlasem krajské veterinární správy po doložení negativního výsledku na původce hniloby včelího plodu ne staršího 4 měsíců.¹⁵⁹ Opatření k utlumení hniloby včelího plodu krajská veterinární správa ukončí nejdříve 6 měsíců ode dne likvidace utracených včelstev a likvidace včelařského příslušenství v ohnisku, pokud byla splněna všechna nařízená opatření a odebrané vzorky vykázaly negativní výsledek.¹⁶⁰

Ze správy o činnosti v oblasti ochrany zdraví zvířat vydané Státní veterinární správou vyplývá, že nákaza hnilobou včelího plodu byla prokázána za rok 2022 celkem v 10 ohniscích, z nichž 9 se nacházelo v Královéhradeckém kraji.¹⁶¹

3.2.4.3 Varroóza

Na včelách medonosných po celém světě parazituje druh roztoče *Varroa destructor* neboli kleštík včelí. Tento parazit se živí hemolymfou včel a včelího plodu, a tím tělo včely ochuzuje o potřebné živiny, kdy do něj zároveň vpravuje své bakterie a viry. Problémem této nákazy je, že se velmi snadno dokáže rozšířit. Napadané dělnice a především trubci šíří varroózu zalétáváním do cizích úlů, čímž se nákaza může šířit ročně až o několik kilometrů.¹⁶² Opatření proti této nákaze byla dříve upravena vyhláškou č. 18/2018 Sb., o veterinárních požadavcích na chov včel a včelstev a o opatřeních pro předcházení a zdolávání některých nákaz včel a o změně některých souvisejících vyhlášek. K potvrzení či vyloučení varroózy prováděla krajská veterinární správa

¹⁵⁷ Ustanovení § 11 odst. 1 písm. c) bod 1. vyhlášky č. 144/2023 Sb., o veterinárních požadavcích na chov včel a včelstev a o opatřeních pro předcházení a tlumení některých nákaz včel, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁵⁸ Ustanovení § 11 odst. 1 písm. c) vyhlášky č. 144/2023 Sb., o veterinárních požadavcích na chov včel a včelstev a o opatřeních pro předcházení a tlumení některých nákaz včel, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁵⁹ Ustanovení § 11 odst. 2 písm. b) vyhlášky č. 144/2023 Sb., o veterinárních požadavcích na chov včel a včelstev a o opatřeních pro předcházení a tlumení některých nákaz včel, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁶⁰ Ustanovení § 11 odst. 3 vyhlášky č. 144/2023 Sb., o veterinárních požadavcích na chov včel a včelstev a o opatřeních pro předcházení a tlumení některých nákaz včel, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁶¹ Zpráva o činnosti v oblasti ochrany zdraví a zvířat v roce 2022. Státní veterinární správa. Odbor ochrany zdraví a pohody zvířat. Informační bulletin. In svscr.cz, 2023, č. 2 [online]. [cit. 20. 10. 2023]. Dostupné z: https://www.svscr.cz/?dl_name=dokumenty-a-publikace/ib0223.pdf

¹⁶² TINTĚRA, D. Včely zdravé a nemocné. Praha: Nakladatelství Brázda, s. r. o., 2017, s. 30. ISBN 978-80-209-0420-1.

místní šetření, a to po laboratorním vyšetření směsného vzorku měli s přítomností více než 10 roztočů *Varroa destructor* v průměru na jedno včelstvo nebo při hlášeném úhynu více než 25 % včelstev z počtu včelstev evidovaných v ústřední evidenci k 1. září předcházejícího roku na daném stanovišti včelstev. Jestliže se nákaza potvrdila, vymezila stanoviště včelstev jako ohnisko nákazy a nařídila chovateli příslušná opatření. Těmi bylo neprodlené léčebné ošetření všech včelstev, odstranění včelího díla ze včelstva a vytvoření podmínek pro stavbu nového díla, odstranění či zaléčení zavíčkovaných plodů či zákaz přemísťovat včely a včelstva.

Úprava však byla nahrazena vyhláškou č. 144/2023 Sb., o veterinárních požadavcích na chov včel a včelstev a o opatřeních pro předcházení a tlumení některých nákaz včel, která nyní upravuje pouze opatření k tlumení moru včelího plodu a hniloby včelího plodu. Tato změna částečně reagovala na novelu veterinárního zákona účinnou od 1. 10. 2023, kterou se změnil výčet nebezpečných nákaz. Těmi jsou nákazy, včetně nemocí přenosných ze zvířat na člověka a jejich původci, které jsou uvedeny v příloze č. 2 veterinárního zákona. V případě včel se jedná o hnilobu včelího plodu a roztočkovou nákazu včel. *Varroáza* je uvedena v příloze č. 3 zákona, ale ta je podstatná pouze z hlediska poskytování náhrad za způsobené ztráty.

Postupy včelařů týkající se předcházení vzniku varroázy jsou upraveny Metodickým pokynem Státní veterinární správy pro chovatele včel k prevenci a tlumení varroázy. Pro plošné sledování výskytu se každoročně vyšetřuje zimní měl všech včelstev na všech stanovištích. Odebrané vzorky je chovatel povinen odevzdat k vyšetření vždy do 15. 2. daného roku. Toto šetření je pomocným vodítkem ke stanovení stupně zamoření daného území. Jestliže výsledky prokáží na stanovišti nález více jak 3 roztočů na jedno včelstvo, chovatelé provedou v předjarním období potřebné léčebné ošetření nejpozději do 15. 4. daného roku. Seznam léčivých přípravků k ošetření včel je uveden na stránkách Ústavu pro státní kontrolu veterinárních biopreparátů a léčiv.

Metodické pokyny však nejsou svou povahou obecně závaznými předpisy a mají spíše doporučující charakter. *De lege ferenda* by bylo vhodné nález varroázy právně upravit. Každý včelař má sice povinnost dle ustanovení veterinárního zákona pečovat o zdraví a ochranu zvířat, pravidelně sledovat jejich zdravotní stav a poskytnout jim v případě potřeby odpovídající ošetření, ale bylo by vhodnější, aby se i odevzdávání zimní měli stalo zákonnou povinností všech včelařů. Řada chovatelů své včely nesleduje, takže takový krok by je mohl donutit k větší zodpovědnosti.

Podle dostupných dat zveřejněných Státní veterinární správou se situace ohledně výskytu varroázy v roce 2023 zhoršila. Zatímco v předchozím roce bylo zcela bez přítomnosti roztoče

evidováno zhruba 22 % stanovišť, letos jich je více než 17 %. Podíl stanovišť s více než 3 roztoči zároveň vzrostl z 18,5 % na více než čtvrtinu ze všech odebraných vzorků.¹⁶³

3.2.4.4 Prohlížeč včelstev

V souvislosti s podezřením na výskyt nálezů hniloby včelího plodu či moru včelího plodu jsou prováděny prohlídky včelstev s rozebráním včelího díla. Veterinární zákon definuje tzv. prohlížeče včelstev jako proškolenou osobu, která je zajištěná chovatelem k rozebrání včelího díla a prohlídce včelstev v ochranném pásmu stanoveném v mimořádném veterinárním opatření. Prohlížeč přitom může být fyzická osoba, která absolvovala specializované školení a získala k činnosti prohlížeče osvědčení o způsobilosti.¹⁶⁴ Seznam těchto osob uveřejňuje Ústřední veterinární správa na internetových stránkách Státní veterinární správy.¹⁶⁵ Provdávčí předpis dále stanoví rozsah prohlídky včelstev s rozebráním včelího díla a vedení záznamů prohlížeče včelstev. Tímto prováděcím předpisem se rozumí vyhláška č. 144/2023 Sb., o veterinárních požadavcích na chov včel a včelstev a o opatřeních pro předcházení a tlumení některých nálezů včel.

Citovaná vyhláška v § 12 stanoví, že prohlížeč včelstev v souladu s tímto ustanovením prohlédne všechna včelstva na stanovišti chovatele včel a popřípadě včelí díla, která v době prohlídky neobsedá včelstvo, protože v předcházejících 12 měsících došlo k jeho úhynu. Při rozebírání včelího díla je nutné otevřít úl, postupně vyjmout všechny plásty s plodem a následně jednotlivé části včelího díla, kde se nachází plod, vizuálně posoudit. Následně musí prohlížeč posoudit strukturu zavíčkovaného plodu, jeho mezerovitost, a dále tvar, barvu jednotlivých buněk a obsah buněk po jejich odvíčkování.¹⁶⁶ V případě podezření na nákazu odebere vzorek k laboratornímu vyšetření a ten následně odešle. Zároveň jednoznačně a nezměnitelně označí úl, v němž byl vzorek odebrán.¹⁶⁷ O provedené prohlídce včelstev na stanovišti pořídí záznam, který obsahuje:

- jméno, příjmení a číslo osvědčení prohlížeče
- datum a hodinu provedení prohlídky
- registrační číslo chovatele včel, registrační číslo stanoviště včelstev a počet včelstev na stanovišti

¹⁶³ Statistické údaje o stavu varroázy. In svscr.cz [online]. [cit. 20. 11. 2023]. Dostupné z: <https://www.svscr.cz/varroaza-vcel/>

¹⁶⁴ Ustanovení § 64c zákona č. 166/1999 Sb., o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁶⁵ Prohlížeč včelstev. In svscr.cz [online]. [cit. 21. 12. 2023]. Dostupné z: <https://www.svscr.cz/zdravi-zvirat/prohlizitel-vcelstev/>

¹⁶⁶ Ustanovení § 12 odst. 1 a 2 vyhlášky č. 144/2023 Sb., o veterinárních požadavcích na chov včel a včelstev a o opatřeních pro předcházení a tlumení některých nálezů včel, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁶⁷ Ustanovení § 12 odst. 3 písm. a) a b) vyhlášky č. 144/2023 Sb., o veterinárních požadavcích na chov včel a včelstev a o opatřeních pro předcházení a tlumení některých nálezů včel, ve znění pozdějších předpisů.

-výsledek prohlídky obsahující výsledek vizuálního posouzení všech částí včelího díla, počet odebraných vzorků a jejich identifikaci

-podpis prohlížeatele včelstev¹⁶⁸

3.2.4.5 Náhrada nákladů a ztrát

Oblast náhrady nákladů a ztrát vzniklých v souvislosti s nebezpečnými nákazami upravuje ustanovení § 67 a násl veterinárního zákona. a dále vyhláška č. 144/2023 Sb., o veterinárních požadavcích na chov včel a včelstev a o opatřeních pro předcházení a tlumení některých nákaz včel.

Chovateli se na základě veterinárního zákona poskytne náhrada nákladů a ztrát, které vznikly v důsledku nařízení mimořádných veterinárních opatření nařízených k utlumení nákaz a nemocí uvedených v příloze č. 3 tohoto zákona pouze za podmínky, že tato neprodleně uplatňovaná opatření zahrnovala nejméně izolaci zvířat v hospodářství a zákaz jejich přemístování od doby vzniku podezření z výskytu nákazy a po potvrzení jejího výskytu.¹⁶⁹ Obsahem této náhrady jsou náklady na utracení zvířat, na utracené zvíře, desinfekci hospodářství a jeho zařízení, a dále náklady za včelařské zařízení, pomůcky, úly a jejich vybavení zlikvidované nebo znehodnocené na základě nařízených mimořádných veterinárních opatření.¹⁷⁰

Taková náhrada se však neposkytne, jestliže chovatel poruší závažnou povinnost k předcházení vzniku, zamezení šíření a tlumení nákaz či nemocí. V případě, že chovatel nezabezpečí provedení stanovených vyšetření, zdravotních zkoušek a povinných preventivních a diagnostických úkolů v rámci veterinární kontroly nebo nesplní povinnosti týkající se označování a evidence zvířat podle plemenářského zákona, náhrada nákladů a ztrát se sníží o 10 %.¹⁷¹

Pokud není stanoveno evropskými předpisy jinak, náhrada se poskytuje z prostředků státního rozpočtu, a to na základě žádosti chovatele. V případě nebezpečné nákazy včel může být tato žádost podána nejdříve první den po oznámení nebo vyhlášení nařízených opatření k tlumení nákaz, a nejpozději do 6 měsíců ode dne utracení včel nebo včelstev nebo případně do 6 měsíců ode dne ukončení nařízených opatření k tlumení nákaz, jestliže k jejich utracení nedošlo. K posouzení, zda jsou splněny podmínky pro udělení náhrady a v jaké výši, si ministerstvo vyžádá stanovisko krajské veterinární správy.¹⁷² Žádost o poskytnutí náhrady nákladů

¹⁶⁸ Ustanovení § 12 odst. 4 vyhlášky č. 144/2023 Sb., o veterinárních požadavcích na chov včel a včelstev a o opatřeních pro předcházení a tlumení některých nákaz včel, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁶⁹ Ustanovení § 67 zákona č. 166/1999 Sb., o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁷⁰ Ustanovení § 67 odst. 2 a 4 zákona č. 166/1999 Sb., o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁷¹ Ustanovení § 67 odst. 5 a 6 zákona č. 166/1999 Sb., o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁷² Ustanovení § 70 odst. 1 zákona č. 166/1999 Sb., o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

a ztrát se dle prováděcí vyhlášky podává u Ministerstva zemědělství. Taková žádost obsahuje mimo náležitosti stanovené správním řádem číslo účtu žadatele, jeho registrační číslo a případně daňové identifikační číslo. Žadatel musí k žádosti přiložit potvrzení krajské veterinární správy o tom, že náklady a ztráty skutečně vznikly, popřípadě že včelstva byla utracena za okolností, které zakládají nárok na takovou náhradu a dále doložit doklady o výši účelně vynaložených nákladů a o výši způsobených ztrát.¹⁷³ Po marném uplynutí lhůty nárok na poskytnutí náhrady zaniká.¹⁷⁴

Shrnutí

Ochranu včel, práva a povinnosti včelařů týkající se chovu včel, opatření přijatá k utlumení včelích nákaz a další oblasti na úseku veterinární péče upravuje veterinární zákon a jeho prováděcí předpisy.

Celou právní úpravou prochází především povinnost každého chovatele chovat zvířata způsobem, v prostředí a podmínkách, jež vyžadují jejich základní funkce a dbát na ochranu jejich zdraví. Pro včelaře to znamená chovat včely ve vhodných úlech či jiných zařízeních, která nepoškodí jejich zdraví, budou prospívat jejich rozvoji vzhledem ke všem biologickým potřebám a funkcím a umožní kontrolu zdravotního stavu včel včetně odběru vzorků k laboratornímu vyšetření. Při výběru vhodných úlů by měl včelař rovněž dbát na umístění včelstev tak, aby byla blízko potravy a vody a zároveň dodržovat určitou vzdálenost mezi úly v případě většího počtu včelstev k předcházení případnému šíření včelích nákaz. Včely a včelstva nesmí získávat z chovů nacházejících se v ohniscích nebo ochranných pásmech nákaz včel. Protože včely spotřebují v zimním a předjarním období velkou část svých medných zásob k přežití chladného počasí, kdy si nebudou moci obstarat potravu, a dále k vývoji prvního jarního plodu, je nutné včely řádně dokrmovat.

Značná část právní úpravy se věnuje včelím nákazám, protože existuje velký zájem na tom, aby se nákazy nešířily mezi další včelstva a nezpůsobovaly jejich rozsáhlé úhyny. Po novele veterinárního zákona se počet včelích nákaz uvedených v příloze č. 2 zákona, na která dopadají následná opatření přijatá příslušnými správními orgány a povinnosti chovatelů, zúžil pouze na roztočkovou nákazu včel a mor včelího plodu. Každý chovatel, ale i další osoby, které mohou rozpoznat příznaky dané nákazy, musí okamžitě vyrozumět o podezření na výskyt nákazy krajskou veterinární správu. Jestliže se nákaza potvrdí, dojde k nařízení mimořádných veterinárních opatření k jejich utlumení. Blíže tato opatření upravuje prováděcí vyhláška č. 144/2023 Sb., která se zaměřuje pouze na nákazu hnilobou včelího plodu a mor včelího

---

¹⁷³ Ustanovení § 13 vyhlášky č. 144/2023 Sb., o veterinárních požadavcích na chov včel a včelstev a o opatřeních pro předcházení a tlumení některých nákaz včel, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁷⁴ Ustanovení § 70 odst. 1 zákona č. 166/1999 Sb., o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

plodu. V případě podezření na tyto nákazy provede krajská veterinární správa klinické vyšetření všech včelstev na stanovišti s rozebráním včelího díla a odebere k laboratornímu vyšetření vzorky plástů a vzorky měli, případně včel ošetřujících plod utracených mrazem anebo medné zásoby z plodového plástu. Současně nařídí zákaz přemísťovat včely, včelstva a náradí či příslušenství, které s podezřelými včelami přišlo do styku. Chovatel přitom musí vyhotovit soupis veškerého včelařského příslušenství včetně uvedení skutečného počtu včelstev na stanovišti a předat jej krajské veterinární správě. Jestliže laboratorní vyšetření odebraných vzorků ukáže pozitivní výsledek a současně jsou zjištěny klinické příznaky nákazy na plodu nebo na plástech s příškvarou, vymezi krajská veterinární správa stanoviště včelstev jako ohnisko nákazy a zřídí ochranné pásmo v okruhu nejméně 3 km kolem ohniska nákazy. Pokud je potvrzen výskyt nákazy moru včelího plodu u nejméně 15 % včelstev, chovateli je nařízeno neprodlené utracení všech včelstev a dále likvidace všech úlů a zařízení, u nichž nelze provést dostatečnou desinfekci. Při potvrzení nákazy u méně než 15 % včelstev chovatel utratí pouze nakažená včelstva. Tato procentuální hranice však není stanovena u nákazy hnilobou včelího plodu a včelař tak musí utratit všechna včelstva. V ochranném pásmu platí zákaz přemísťovat včely a včelstva mimo toto pásmo. Přemístění včel v rámci tohoto pásma je možné pouze se souhlasem krajské veterinární správy, a to po podání žádosti doložené negativním vyšetřením vzorku, který nebude starší více než 4 měsíce. Opatření k utlumení hniloby včelího plodu a moru včelího plodu ukončí krajská veterinární správa nejdříve 6 měsíců ode dne likvidace utracených včelstev a likvidace včelařského příslušenství v ohnisku pouze za podmínky splnění všech nařízených opatření a negativního výsledku na původce nákazy z odebraných vzorků.

Novelou veterinárního zákona došlo k přesunu nákazy varroázou do přílohy č. 3 zákona, která obsahuje výčet nákaz, který má význam pouze pro poskytování náhrad souvisejících s těmito nákazami. Postupy k předcházení varroázy jsou upraveny pouze Metodickým pokynem Státní veterinární správy, který však není obecně závazným předpisem. Na základě metodiky chovatel odevzdává k vyšetření zimní měl všech včelstev na stanovištích, a to do 15. 2. daného roku. V případě nálezu více jak 3 roztočů na jedno včelstvo provede chovatel nejpozději do 15. 4. daného roku potřebné léčebné ošetření povolenými přípravky.

Nová vyhláška týkající se veterinárních požadavků na chov včel a včelstev a o opatřeních pro předcházení a tlumení některých nákaz vypustila ustanovení týkající se přemísťování včelstev. Stejně tak s novelou veterinárního zákona již včelaři nejsou povinni vyžádat si pro přemístění včelstev mimo území kraje veterinární osvědčení, které mohlo být vydáno pouze po provedení laboratorního vyšetření s negativním výsledkem na původce včelího moru a dále přítomnosti méně jak 3 roztočů *Varroa destructor* v poměru na jedno včelstvo. Přemísťování včelstev je upraveno pouze jako mimořádné opatření nařizované v souvislosti s podezřením či samotným

výskytem včelích nákaz. Dle Metodiky kontroly zdraví a nařízené vakcinace vydávané Ministerstvem zdravotnictví se provádí laboratorní testy na mor včelího plodu v případě přemístění včelstev na vzdálenost větší jak 3 km. Metodika je ale opět pouze opatřením obecné povahy, a nikoliv obecně závazným předpisem. Navíc se dotýká pouze jedné nákazy. De lege ferenda by měla být oblast přemístování včelstev upravena daleko šířeji a měla by být stanovena zákonná povinnost včely přemísťovat pouze po schválení příslušným správním orgánem, a to po provedení laboratorních testů na původce včelích nákaz. Stejně tak by bylo vhodné rozšířit prováděcí předpisy o povinnosti chovatelů v souvislosti s nákazou varroázy, která dle dostupných údajů nabírá v posledních letech na síle. Naopak nákaza morem včelího plodu či hnilobou včelího plodu zůstávají pod kontrolou zřejmě díky jejich včasným odhalením a dostatečné právní úpravě.

Pro nákazy uvedené v příloze č. 3 veterinárního zákona se poskytuje chovateli včel náhrada ztrát, které mu vznikly v souvislosti s nařízenými opatřeními, a to za podmínky, že chovatel neporušil žádnou ze zákonných povinností a zároveň podal včas žádost u Ministerstva zemědělství.

3.3. Šlechtění a plemenitba včel

Cílem šlechtění hospodářských zvířat je zlepšit jejich genetický základ a následně vyprodukovat hospodářsky hodnotnější jedince prostřednictvím řízeného rozmnožování. Tuto oblast upravuje zákon č. 154/2000 Sb., o šlechtění, plemenitbě a evidenci hospodářských zvířat a o změně některých souvisejících zákonů a příslušné prováděcí předpisy, především vyhláška č. 448/2006 Sb., o provedení plemenářského zákona, která obsahuje požadavky na obsah záznamů vedených oprávněnými osobami a chovateli.

Zákonná úprava se primárně snaží stanovit podmínky pro šlechtění a plemenitbu vyjmenovaných hospodářských zvířat, jejich ochranu, uchovávání a využívání jejich genetických zdrojů a dále označování a evidenci evidovaných zvířat chovaných na území České republiky. Výsledkem této činnosti má být zvelebování populace těchto živočichů a zachování jejich genetické rozmanitosti, a to za využití podpory ze státních prostředků.¹⁷⁵

3.3.1. Plemenářský zákon

Plemenářský zákon vymezuje v ustanovení § 2 několik důležitých pojmů. Rozlišuje tzv. hlavní vyjmenovaná hospodářská zvířata, jež jsou uvedena v nařízení Evropského Parlamentu a Rady EU 2016/1012 a dále tzv. ostatní vyjmenovaná hospodářská zvířata, mezi která se řadí právě včely a včelstva evidovaná v plemenářské evidenci. Plemenem se přitom rozumí populace

---

¹⁷⁵ Ustanovení § 1 odst. 3 zákona č. 154/2000 Sb., o šlechtění, plemenitbě a evidenci hospodářských zvířat a o změně některých souvisejících zákonů.

zvířat téhož druhu a shodného fylogenetického původu s charakteristickými vlastnostmi a znaky, které přenáší na potomstvo, schopné se reprodukovat.¹⁷⁶

Šlechtitelskou činností a šlechtitelskými opatřeními se rozumí stanovení šlechtitelských programů k dosažení určitých chovných cílů, zjišťování a evidování původu vyjmenovaných hospodářských zvířat, provádění kontroly jejich užítkovosti, vystavování dokladů o původu těchto zvířat a další úkoly vyjmenované v § 4 výše uvedeného zákona. Všechny tyto činnosti však mohou vykonávat pouze oprávněné osoby, spolky či sdružení, která byla uznána Ministerstvem zemědělství. Ve včelařství je uznaným chovatelským sdružením Český svaz včelařů, a to pro chov včely kraňské. Ten může rozhodnutím ministerstva zemědělství provádět kontrolu užítkovosti, výkonnostní zkoušky a testy a dále včelu kraňskou posuzovat. Těmito správními kroky došlo ze strany ministerstva v oblasti chovu včel k uznání chovného cíle, šlechtitelského programu, vedení plemenářské evidence a výkonu odborných činností, kterou je i hodnocení včel v chovech při jejich uznávání za šlechtitelské.¹⁷⁷

Každé uznané chovatelské sdružení je povinno postupovat při své činnosti v souladu se svým chovným cílem a šlechtitelským programem, vyhodnocovat a realizovat tento program a nejméně jednou ročně zveřejňovat jeho výsledky. Šlechtitelský program je přitom povinnou náležitostí všech sdružení a jestliže uznané chovatelské sdružení žádný schválený šlechtitelský program nemá, ministerstvo může zrušit rozhodnutí o uznání tohoto sdružení.¹⁷⁸ Zákon stanoví, jaké náležitosti šlechtitelský program hlavních a ostatních vyjmenovaných hospodářských zvířat obsahuje. Mezi tyto náležitosti se řadí například chovný cíl, systém kontroly výkonu odborných činností, okruh vlastností a znaků sledovaných u jednotlivých zkoušek, postupy provádění kontrol užítkovosti a výkonnostních zkoušek, způsob a kritéria pro hodnocení a výběr plemeníků a další.

Protože se ohledně včel nevedou plemenářské knihy, spravuje Český svaz včelařů jakožto uznané chovatelské sdružení plemenářskou evidenci podle řádu plemenářské evidence a včely v ní podle zákona eviduje.¹⁷⁹ Dozorovým orgánem kontrolujícím dodržování povinností stanovených plemenářským zákonem a příslušnými předpisy je především Česká plemenářská inspekce.¹⁸⁰

---

¹⁷⁶ Ustanovení § 2 odst. 1 písm. f) zákona č. 154/2000 Sb., o šlechtění, plemenitbě a evidenci hospodářských zvířat a o změně některých souvisejících zákonů.

¹⁷⁷ MACHOVÁ, J. Právo ve včelařství. Praha: Nakladatelství Orac, 2001, s. 122. ISBN 80-86199-40-1.

¹⁷⁸ Ustanovení § 5e odst. 1 písm. a) zákona č. 154/2000 Sb., o šlechtění, plemenitbě a evidenci hospodářských zvířat a o změně některých souvisejících zákonů.

¹⁷⁹ Ustanovení § 10 odst. 2 zákona č. 154/2000 Sb., o šlechtění, plemenitbě a evidenci hospodářských zvířat a o změně některých souvisejících zákonů.

¹⁸⁰ Ustanovení § 24 zákona č. 154/2000 Sb., o šlechtění, plemenitbě a evidenci hospodářských zvířat a o změně některých souvisejících zákonů.

3.3.2. Šlechtitelský program Českého svazu včelařů a plemenitba včely kraňské

Původní včela na území dnešních Čech a převážné části Moravy a Slezska patřila k plemeni včely tmavé. V druhé polovině 19. století došlo k překřížení včely tmavé s dovezenými plemeny, což se negativně projevilo především zvýšenou bodavostí a rojivostí tohoto nového nakříženého druhu. Postupně se proto začaly zavádět programy, které měly zabezpečit návrat k chovu původních včel.¹⁸¹

Mezi světovými válkami byla na naše území importována včela kraňská rakouského kmene Sklenar, který již nevybočoval žádným špatným směrem, ale naopak se skvěle aklimatizoval. V dalších letech byly provedeny rozsáhlé srovnávací pokusy, na jejichž základě se došlo k závěru, že druh včely kraňské se pyšní výbornými charakteristikami, jako sníženou bodavostí a rozbíhavostí včel, urychlením jarního vývoje či zvýšením medných výnosů, a proto by bylo vhodné, aby se stal na našem území dominantním druhem včely.¹⁸²

Současná místní včela tedy patří na celém našem území k plemeni včely kraňské. S ohledem na vývoj naší včely a na skutečnost, že je ve své podstatě naším jediným plemenem, je důležité dbát na její ochranu především před importem cizích plemen, která by zapříčinila obdobný negativní vývoj jako ten v devatenáctém století.

Jak jsem již uvedla výše, rozhodnutím ze dne 4. 5. 2001, č. j. 12019/01-7010 uznalo Ministerstvo zemědělství Český svaz včelařů jako uznané chovatelské sdružení pro chov včely medonosné kraňské.

Šlechtitelský program Českého svazu včelařů upozorňuje ve svých výchozích předpokladech důležitost včely medonosné kraňské, která zaujímá v řadě evropských zemí významný podíl populace druhu, ale zároveň je ohrožena různými nemocemi a hybridizací s jinými plemeny. Hlavním cílem je přitom udržení stabilního počtu zdravých, mírných a nerojivých včelstev s dobrou, stabilní a hospodárnou produkcí medu a dalších včelích produktů vysoké kvality, které bude dosaženo za přiměřených nákladů. K dosažení tohoto cíle jsou hlavními sledovanými parametry medný výnos, mírnost, sezení, rojivost, rozvoj, hygienické testy. Veškerá činnost a postupy jsou vykonávány v souladu s plemenářským zákonem, ale i chovatelským řádem vydaným Českým svazem včelařským a Příručkou plemenářské práce obsahující metodiku šlechtění a evidence v chovech včel. Základní metodické postupy testování a posuzování včely kraňské musí být v souladu s výsledky výzkumu prováděného dlouhodobě Výzkumným ústavem včelařským, metodikami pracovní skupiny Eurbee breeding group a

¹⁸¹ URBAN, M. Včelaření od jara do zimy. Praha: Grada Publishing, 2018, s. 63. ISBN: 978-80-271-0365-2.

¹⁸² URBAN, M. Včelaření od jara do zimy. Praha: Grada Publishing, 2018, s. 63. ISBN: 978-80-271-0365-2.

s metodikou ochrany genového zdroje „včela medonosná kraňská“ podle národního programu koordinovaného Výzkumným ústavem živočišné výroby.¹⁸³

Výsledky realizace šlechtitelského programu jsou hodnoceny chovatelskou komisí při výboru Českého svazu včelařského v průběhu roku. Na základě toho svaz následně přijímá příslušná opatření a blíže vymezuje jednotlivé postupy šlechtitelského programu. Za každý rok zpracovává svaz výroční zprávu, jež je po schválení orgány zveřejňována a která představuje komplexní zhodnocení celého programu a rovněž obsahuje plán dlouhodobého vývoje.¹⁸⁴

Plemenářský zákon stanoví, že při plemenitbě včel se používá přirozená plemenitba či inseminace včelích matek a lze k ní využívat pouze plemenná včelstva nebo sperma včely medonosné kraňské.¹⁸⁵ K přirozené plemenitbě mohou chovatelé použít pouze plemeníky zapsané v ústředním registru plemeníků, přičemž o provádění přirozené plemenitby musí vést záznamy a ty následně předávat pověřené osobě.¹⁸⁶

Za účelem zachování čistého typu včely kraňské a zabránění jejímu křížení s dalšími typy včel lze včely a jejich plemenný materiál přemísťovat z jiných členských států nebo dovážet ze třetích zemí na naše území pouze se souhlasem ministerstva.¹⁸⁷

3.3.3. Evidence včel

Z ustanovení § 23 plemenářského zákona plyne povinnost chovatelů evidovat chovaná zvířata a předávat příslušné údaje stanovené vyhláškou pověřené osobě. Ta je definována jako právnická nebo fyzická osoba, která je podnikatelem a které ministerstvo udělilo souhlas k výkonu některých odborných činností vymezených v § 23c téhož zákona.¹⁸⁸ Pověřenou osobou pro evidenci včelstev je Českomoravská společnost chovatelů, a.s. (dále jen ČMSCH).

Dle vyhlášky č. 136/2004 Sb., kterou se stanoví podrobnosti označování zvířat a jejich evidence hospodářství a osob stanovených plemenářským zákonem, se včelstvem podléhajícím evidenci rozumí společenstvo včel, schopné přezimovat, jež plně obsedá nejméně sedm plástů rámkové míry 39 × 24 cm; odlišná míra rámků se přepočítává.¹⁸⁹

---

¹⁸³ Šlechtitelský program Českého svazu včelařského. In vcelarstvi.cz [online]. [cit. 12. 11. 2023]. Dostupné z: <https://www.vcelarstvi.cz/dokumenty-cms/slechtitelsky-program.pdf>

¹⁸⁴ Tamtéž

¹⁸⁵ Ustanovení § 20 odst. 4 zákona č. 154/2000 Sb., o šlechtění, plemenitbě a evidenci hospodářských zvířat a o změně některých souvisejících zákonů.

¹⁸⁶ Ustanovení § 19 odst. 2 zákona č. 154/2000 Sb., o šlechtění, plemenitbě a evidenci hospodářských zvířat a o změně některých souvisejících zákonů.

¹⁸⁷ Ustanovení § 21 odst. 9 zákona č. 154/2000 Sb., o šlechtění, plemenitbě a evidenci hospodářských zvířat a o změně některých souvisejících zákonů.

¹⁸⁸ Ustanovení § 2 odst. 1 písm. n) zákona č. 154/2000 Sb., o šlechtění, plemenitbě a evidenci hospodářských zvířat a o změně některých souvisejících zákonů.

¹⁸⁹ Ustanovení § 2 písm. n) vyhlášky Ministerstva zemědělství č. 136/2004 Sb., kterou se stanoví podrobnosti označování zvířat a jejich evidence a evidence hospodářství a osob stanovených plemenářským zákonem.

Každý chovatel včel, který hodlá začít s chovem včel, může kdykoliv v průběhu roku zaslat ČMSCH hlášení počtu včelstev a umístění stanovišť, přičemž vzor tohoto hlášení je uveden v příloze č. 15 této vyhlášky.¹⁹⁰ Včelaři je následně přiděleno registrační číslo, po jehož přidělení ho stíhá povinnost předávat ČMSCH vyhláškou vyjmenované údaje o počtu včelstev a umístění stanovišť, a to vždy k 1. září kalendářního roku. Nejpozději do 15. září kalendářního roku musí být předána hlášení na formuláři, který chovateli poskytuje pověřená osoba.¹⁹¹ V případě, že registrovaný včelař chce přemístit včelstva na místo, které dosud nemá evidované jako stanoviště, či ruší dříve registrované stanoviště, zašle kdykoliv v průběhu roku hlášení umístění stanovišť, jehož vzor je uveden v příloze č. 16 citované vyhlášky.¹⁹²

Osoba pověřená vedením ústřední evidence vede registr chovatelů včel, ve kterém se eviduje registrační číslo chovatele, jméno, příjmení nebo obchodní firma či název chovatele, rodné číslo nebo datum narození anebo IČO u právnické či podnikající fyzické osoby evidované v evidenci zemědělského podnikatele vedené podle zákona o zemědělství a dále adresa místa trvalého pobytu nebo sídla chovatele. Registr také musí obsahovat údaje o umístění každého stanoviště včelstev, číselný kód katastrálního území, parcelní číslo, typ parcely, případně název stanoviště a počet včelstev k 1. září kalendářního roku na jednotlivých stanovištích.¹⁹³ Jestliže chovatel včel hodlá ukončit svou činnost, oznámí tuto skutečnost do 7 dní od ukončení této činnosti pověřené osobě zasláním hlášení počtu včelstev a umístění stanovišť.¹⁹⁴

Provádět hlášení o počtu včelstev a umístění stanovišť patří mezi hlavní povinnosti včelaře, protože tato evidence představuje důležitý zdroj informací pro orgány veterinární správy či rostlinolékařské péče v případě mimořádných událostí a nařizování preventivních i následných opatření. Jak jsem již uvedla v kapitole týkající se rostlinolékařské péče, nejnovější právní úprava z roku 2017 vypustila povinnost chovatelů hlásit polohu stanovišť včelstev místně příslušnému obecnímu úřadu, na kterém se zemědělci informovali o přítomnosti včel v oblastech, kde chtěli aplikovat chemické přípravky. Nyní je jediným informačním zdrojem o umístění včelstev a o údajích jejich chovatelů právě ústřední evidence a další registry, jako je Portál farmáře či Veřejný registr půdy.

---

¹⁹⁰ Ustanovení § 80a odst. 1 vyhlášky Ministerstva zemědělství č. 136/2004 Sb., kterou se stanoví podrobnosti označování zvířat a jejich evidence a evidence hospodářství a osob stanovených plemenářským zákonem.

¹⁹¹ Ustanovení § 80 odst. 1–3 vyhlášky Ministerstva zemědělství č. 136/2004 Sb., kterou se stanoví podrobnosti označování zvířat a jejich evidence a evidence hospodářství a osob stanovených plemenářským zákonem.

¹⁹² Ustanovení § 80a odst. 2 vyhlášky Ministerstva zemědělství č. 136/2004 Sb., kterou se stanoví podrobnosti označování zvířat a jejich evidence a evidence hospodářství a osob stanovených plemenářským zákonem.

¹⁹³ Ustanovení § 82 vyhlášky Ministerstva zemědělství č. 136/2004 Sb., kterou se stanoví podrobnosti označování zvířat a jejich evidence a evidence hospodářství a osob stanovených plemenářským zákonem.

¹⁹⁴ Ustanovení § 31 odst. 1 a 2 vyhlášky Ministerstva zemědělství č. 136/2004 Sb., kterou se stanoví podrobnosti označování zvířat a jejich evidence a evidence hospodářství a osob stanovených plemenářským zákonem.

Shrnutí

Plemenářský zákon a jeho prováděcí předpisy upravují oblast šlechtění, plemenitby a také evidence hospodářských zvířat, mezi která se řadí i včely. Šlechtitelskou činnost mohou vykonávat pouze oprávněné osoby, spolky či sdružení uznaná Ministerstvem zemědělství. U nás je takovým uznaným chovatelským sdružením Český svaz včelařský, avšak nikoliv pro naši původní včelu tmavou, ale pro včelu kraňskou. Při své činnosti přitom postupuje podle uznaného šlechtitelského programu a v souladu s chovným cílem. Uznání ze strany Ministerstva zemědělství ho opravňuje k provádění kontrol užítkovosti, výkonnostních testů, hodnocení a výběru plemeníků a dalším v zákoně vyjmenovaným činnostem. V plemenitbě včel lze však využívat pouze plemenná včelstva nebo sperma včely medonosné kraňské. K přirozené plemenitbě mohou chovatelé použít pouze plemeníky zapsané v ústředním registru plemeníků. Existuje totiž velký zájem na zachování čistého typu včely kraňské a na tom, aby nedošlo ke k jejímu křížení s ostatními plemeny jako tomu bylo v minulosti, kdy noví jedinci vykazovali řadu nežádoucích vlastností. Otázkou však zůstává, zda v budoucnu nedojde k úplnému vytlačení naší původní včely tmavé na úkor včely kraňské. Český svaz včelařů také vede plemenářskou evidenci podle řádu plemenářské evidence.

Každý chovatel je povinen evidovat svá chovaná zvířata a následně předávat údaje pověřené osobě. Tou je pro včelaře Českomoravská společnost chovatelů, a.s. Prováděcí vyhláška dále stanoví, které včelstvo evidenci podléhá. Kdokoliv, kdo bude chtít započít s chovem včel, musí zaslat ČMSCH hlášení počtu včelstev a umístění stanovišť. Každý včelař je poté povinen předávat zákonem vyjmenované údaje o počtu včelstev a umístění stanovišť k 1. září kalendářního roku. Nejpozději do 15. září kalendářního roku musí být předána hlášení na formuláři, jež poskytuje pověřená osoba. Při ukončení činnosti včelař oznámí tuto skutečnost do 7 dní pověřené osobě, a to zasláním hlášení počtu včelstev a umístění stanovišť. Evidenční povinnost je velmi důležitá, protože tato evidence představuje zdroj informací pro orgány veterinární správy či rostlinolékařské péče při nařizování různých mimořádných opatření a také pro zemědělce a další chovatele, aby věděli, zda se v blízkosti místa aplikace přípravků nenachází včelstva, jež by touto aplikací mohla být ohrožena.

3.4. Včelí produkty

Mnoho včelařů chová včely primárně za účelem produkce medu a dalších včelích produktů určených k následnému prodeji. Podle dostupných dat je v České republice kolem 60 000 včelařů, z nichž 40 000 uvádí nějakým způsobem med na trh¹⁹⁵. V souvislosti s uváděním včelích produktů do oběhu jsou na tyto produkty kladeny určité požadavky, zejména pro splnění kritéria

---

¹⁹⁵ LSTIBŮREK, J. Moderní včelař. 2022, roč. 2, s. 20. ISSN 1214-5793.

bezpečnosti a nezávadnosti, která jsou upravena především v ustanoveních veterinárního zákona a dále v příslušných prováděcích předpisech.

3.4.1. Uvádění včelích produktů do běhu

Veterinární zákon zařazuje med, mateří kašičku, včelí vosk a výrobky zhotovené z těchto surovin mezi živočišné produkty, suroviny živočišného původu.¹⁹⁶ Stejně jako všechny živočišné produkty musí odpovídat zákonným požadavkům na jejich výrobu, zpracování, skladování a uvádění na trh, být zdravotně nezávadné a bezpečné z hlediska ochrany zdraví lidí a zvířat a neobsahovat rezidua a kontaminující látky v množství, které je pro lidi nebezpečné.¹⁹⁷ Pokud není stanoveno jinak, opatřují se značkou zdravotní nezávadnosti či identifikační značkou. Všechny živočišné produkty určené k lidské spotřebě musí být získány ze zvířat splňujících veterinární požadavky stanovené zákonem i evropskými předpisy. Nesmí přitom pocházet z hospodářství, podniku či území, jež podléhá omezujícím či zakazujícím veterinárním opatřením na daná zvířata a jejich produkty.¹⁹⁸ I v případě včelích produktů lze tedy na trh uvádět pouze ty, které jsou zdravotně nezávadné a zároveň pochází od klinicky zdravého včelstva.¹⁹⁹ Med a další produkty pocházející z klinicky nemocných včelstev se likvidují při pálení včelstev a úlů. Med skladovaný nebo vytočený v pozorovací době v ochranném pásmu lze uvolnit do oběhu pouze po laboratorním vyšetření provedeném Státním veterinárním ústavem a Výzkumným ústavem včelařským v Dole.²⁰⁰

Každý včelař, který vyrábí, zpracovává a uvádí do oběhu včelí produkty, nese odpovědnost za to, že v jednotlivých fázích potravinového řetězce nebude jejich zdravotní nezávadnost ohrožena, a proto musí dbát na dodržování všech veterinárních a hygienických pravidel. Podnik, který hodlá zpracovávat a uvádět na trh med pocházející pouze z vlastního chovu včelstev, musí požádat o registraci takového podniku. Podnik uvádějící na trh med od více různých chovatelů podléhá kromě registrace rovněž schválení krajskou veterinární správou.²⁰¹ V žádosti chovatel

---

¹⁹⁶ Ustanovení § 3 odst. 1 písm. m) zákona č. 166/1999 Sb., o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁹⁷ Ustanovení § 18 odst. 1 zákona č. 166/1999 Sb., o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁹⁸ Dle ustanovení § 18 odst. 2 zákona č. 166/1999 Sb., o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁹⁹ Ustanovení § 20 odst. 2, písm. e) zákona č. 166/1999 Sb., o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

²⁰⁰ TINTĚRA, D. Včely zdravé a nemocné. Praha: Nakladatelství Brázda, s. r. o., 2017, s. 122. ISBN 978-80-209-0420-1.

²⁰¹ Ustanovení § 22 odst. 1 zákona č. 166/1999 Sb., o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

uvede datum zahájení činnosti, přičemž oprávnění k jejímu výkonu má až po schválení a registraci.²⁰²

Zákon upravuje i případy prodeje včelích produktů na tržnicích a tržistiích, na kterých lze opět prodávat pouze zdravotně nezávadné produkty. Řada povinností při takovém prodeji nedopadá pouze na prodejce produktů, ale i na provozovatele tržnice či tržistiě, který je povinen předložit krajské veterinární správě tržní řád, jestliže namísto toho již nebyl vydán formou nařízení obce. Ten musí obsahovat veterinární a hygienické podmínky týkající zacházení s produkty a postupy čištění a desinfekce prostor, kde bude prodej uskutečněn. O osobách, které na tržisti nebo tržnici prodávají produkty, se ze zákona vede evidence.²⁰³

3.4.2. Prodej medu „ze dvora“

Veterinární zákon také míří na úpravu prodeje malého množství produktů pocházejícího z prvovýroby, kdy chovatel manipuluje s medem přímo ve svých prostorách. Med může následně prodávat ve svém bydlišti, na místě stanovišť včel, v tržnici nebo na tržisti či do místního maloobchodu, který med prodává přímo spotřebiteli a nachází se na území ČR. Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 178/2002 vymezuje maloobchod jako ten, který se nachází na území České republiky a dodává produkty přímo konečnému spotřebiteli. Za prodej malého množství produktů tedy můžeme považovat jejich nabízení na trzích, v drobných obchodech či stravovacích zařízeních. Někdy je takový prodej označován jako prodej medu „ze dvora.“ Ten je v současné době obzvláště oblíbený a rozšířený zejména proto, že představuje při prodeji nejužší vazbu mezi včelařem a zákazníkem, a tedy vzbuzuje v zákazníkovi ohledně produktu daleko větší důvěru. Včelař v takovém případě nemusí procházet procesem registrace u krajské veterinární správy, což je pro něj úlevou od administrativní zátěže.

Co se rozumí malým množstvím stanoví vyhláška č. 289/2007 Sb., o veterinárních a hygienických požadavcích na živočišné produkty, které nejsou upraveny přímo použitelnými předpisy Evropských společenství, dle níž se jedná o množství nepřevyšující 2 tuny medu ročně.²⁰⁴ Vyhláška již dále neupravuje pojem malého množství pro další včelí produkty. Nutno dodat, že podle dřívější úpravy ale bylo možné prodávat „ze dvora“ pouze med, a nikoliv další včelí produkty jako vosk či mateří kašičku.

U všech živočišných produktů včetně těch, které se prodávají v malém množství, však platí, že musí pocházet od zdravých včel a být zdravotně nezávadné a bezpečné z hlediska ochrany

---

202 Náležitosti žádosti o schválení a registraci podniku jsou upraveny vyhláškou č. 289/2007 Sb., o veterinárních a hygienických požadavcích na živočišné produkty, které nejsou upraveny přímo použitelnými předpisy Evropských společenství.

203 Ustanovení § 25 odst. 2 zákona č. 166/1999 Sb., o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

204 Ustanovení § 15 odst. 3 vyhlášky č. 289/2007 Sb., o veterinárních a hygienických požadavcích na živočišné produkty, které nejsou upraveny přímo použitelnými předpisy Evropských společenství, ve znění pozdějších předpisů

zdraví lidí a zvířat. Chovatel, který takto prodává nebo dodává vlastní produkty z prvovýroby, musí dbát na to, aby byly vyráběny, skladovány a přepravovány v čistém prostředí a za použití čistých nástrojů, a dále chráněny před vlivem, jež by mohly mít nepříznivé účinky na jejich zdravotní nezávadnost.²⁰⁵ Med by měl včelař přelévát a skladovat v obalech splňujících požadavky na obaly pro potraviny živočišného původu a uchovávat jej mimo přímé sluneční záření. Med lze skladovat v dobrém stavu mnoho let, ale včelař přitom musí zvolit k jeho uchování vhodnou nádobu a také místo, kam tyto nádoby umístí. Nádoby by měly být skleněné, kovové či dřevěné, ale nikoliv železné, zinkované, mosazné či měděné. Protože med je hygroskopická látka přijímající vlhko z okolního prostředí, je nutné nádoby dobře uzavřít a uchovávat je v suchu, aby nedošlo ke kvašení medu.²⁰⁶ Speciální požadavek je kladen na uchovávání mateří kašičky, která musí být stabilizována do 3 dnů po získání a uchovávána při teplotě do 0 °C.²⁰⁷

Chovatele včel používající med v jím provozovaném stravovacím zařízení se týká výjimka, kdy nemusí med označovat stanoveným způsobem tak, jak to uvádí zákon č. 110/1997 Sb., o potravinách a tabákových výrobcích a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů. Pokud chovatel prodává nebo dodává vlastní produkty z prvovýroby, které nejsou prodávány v jeho hospodářství nebo domácnosti, musí však zajistit, aby byly doprovázeny obchodním dokladem podle prováděcího nařízení Komise (EU) č. 931/2011.²⁰⁸

3.4.3. Med podle potravinářského zákona

Protože med řadíme mezi potraviny živočišného původu, vztahuje se na něj jako na potravinu zákon č. 110/1997 Sb., o potravinách a tabákových výrobcích a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, který upravuje podmínky a náležitosti prodeje včelích produktů včetně medu. Z hlediska právní úpravy pravidel týkajících se uvádění medu na trh a požadavků, které by měl splňovat, je důležitá především vyhláška č. 76/2003 Sb., již se stanoví požadavky pro přírodní sladidla, med, cukrovinky, kakaový prášek a směsi kakaa s cukrem, čokoládu a čokoládové bonbony, ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška přímo definuje med jako „*potravinu přírodního sacharidového charakteru, složená převážně z glukózy, fruktózy, organických kyselin, enzymů a pevných částic zachycených při sběru sladkých šťáv květů rostlin (nektar), výměšků hmyzu na povrchu rostlin (medovice), nebo*

²⁰⁵ Ustanovení § 27a odst. 5 zákona č. 166/1999 Sb., o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

²⁰⁶ VESELÝ, V. a kol. Včelařství. 3. vydání. Praha: Nakladatelství Brázda, 2013, s. 135. ISBN 978-80-209-0399-0.

²⁰⁷ Ustanovení § 15 odst. 2 vyhlášky č. 289/2007 Sb., o veterinárních a hygienických požadavcích na živočišné produkty, které nejsou upraveny přímo použitelnými předpisy Evropských společenství, ve znění pozdějších předpisů.

²⁰⁸ Ustanovení § 27a odst. 4 zákona č. 166/1999 Sb., o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

na živých částech rostlin včelami (Apis mellifera), které sbírají, přetvářejí, kombinují se svými specifickými látkami, uskladňují a nechávají dehydratovat a zrát v plástech.“²⁰⁹

Med přitom může být z hlediska původu členěn na květový (nektarový), pocházející zejména z nektaru květů, a dále medovicový, tvořený zejména z výměšků hmyzu sajícího z rostlin na živých částech rostlin nebo ze sekretů živých částí rostlin. Oba druhy mají svou specifickou konzistenci, vzhled, barvu a chuť a dále odlišné fyzikální a odlišné požadavky, které uvádí příloha č. 3 vyhlášky. Podle způsobu získávání nebo obchodní úpravy dále vyhláška rozlišuje:

- vytočený med - med získaný odstředěním odvíčkových bezplodových plástů
- plástečkový med - med uložený a zavíčkovaný včelami do bezplodových plástů čerstvě postavených na mezistěnách vyrobených výhradně ze včelího vosku nebo bez nich a prodávány v uzavřených celých plástech nebo dílech takových plástů
- lisovaný med - med získaný lisováním bezplodových plástů za použití mírného ohřevu do 45° C nebo bez použití tepla
- vykapaný med - med získaný vykapáním odvíčkových bezplodových plástů
- med s plástečky - med, který obsahuje jeden nebo více kusů plástečkového medu
- filtrovaný med - med, který byl po získání upraven odstraněním cizích anorganických nebo organických látek takovým způsobem, že dochází k významnému odstranění pylu
- pastový med - med, který byl po získání upraven do pastovité konzistence a je tvořen směsí jemných krystalů
- pekařský med - též průmyslový med, tedy med určený výhradně pro průmyslové použití nebo jako složka do jiných potravin; může mít cizí příchut' nebo pach, může vykazovat počínající kvašení nebo mohl být zahřát²¹⁰

Pyl je přitom označen za přirozenou součást medu. Původ medu a způsob jeho získávání či obchodní úpravy mají vliv na způsob, jakým se jednotlivé jeho druhy značí. V případě vytočeného, lisovaného nebo vykapávaného medu lze užít pouze označení „med“ bez uvedení původu, způsobu získávání či obchodní úpravy. Na všech výrobcích však musí být napsána země původu, kde byl med získán. Pokud se jedná o směs medů pocházejících z více zemí EU nebo ze třetích zemí, lze užít místo názvů zemí původu speciální označení „směs medů ze zemí EU“, „směs medů ze zemí mimo EU“ či „směs medů ze zemí EU a ze zemí mimo EU.“ Mimo filtrovaný a pekařský (průmyslový) med jej lze doplnit o regionální, územní nebo místní označení původu, z něhož výrobek pochází. Dále lze ve vztahu k původu medu uvést název "jednodruhový"

---

²⁰⁹ Ustanovení § 7 písm. a) vyhlášky Ministerstva zemědělství č. 76/2003 Sb. kterou se stanoví požadavky pro přírodní sladidla, med, cukrovinky, kakaový prášek a směsi kakaa s cukrem, čokoládu a čokoládové bonbony.

²¹⁰ Ustanovení § 7 vyhlášky Ministerstva zemědělství č. 76/2003 Sb. kterou se stanoví požadavky pro přírodní sladidla, med, cukrovinky, kakaový prášek a směsi kakaa s cukrem, čokoládu a čokoládové bonbony.

nebo "smíšený" med a rovněž specifikovat druh rostlin, z nichž pochází, jestliže pochází zcela nebo převážně z uvedeného druhu a má odpovídající organoleptické, fyzikálněchemické a mikroskopické charakteristiky. U těchto druhů medu je také možné doplnit označení o kritéria jejich jakosti.²¹¹

Pekařský a filtrovaný med se musí kromě zákonem a prováděcími předpisy stanovených údajů doplnit na přepravních nádobách, obalech a obchodních dokladech slovy „pekařský med“ nebo „průmyslový med“, případně „filtrovaný med“. Jestliže jsou tyto druhy medu přidány do jiných druhů, označí se i taková směs jako „med pekařský“ nebo „med filtrovaný“.²¹²

Na pekařský (průmyslový) med je oproti ostatním druhům kladen ještě požadavek označit jej na všech obalech v blízkosti názvu údajem, že med je určen pouze na vaření, pečení či jiné zpracování. Pokud se tento med používá jako složka potravin, nemusí se v jejím názvu uvádět termín „pekařský med“ nebo „průmyslový med“, ale postačí pouze termín „med“, nicméně v seznamu složek se musí uvést název celý.²¹³

Kromě požadavků na konkrétní označení platí při uvádění medu do prodeje také určité požadavky na jeho jakost, které musí splňovat. Z medu nesmí být odstraněny jeho specifické součásti, tedy i pyl, vyjma případů, kdy tomu nelze při odstraňování cizorodých anorganických a organických látek zabránit. Všechny druhy medu vyjma pekařského (průmyslového) nesmí mít jakékoliv cizí příchutě a pachy, začít kvasit nebo pěnít či mít změněnou kyselost. Jak jsem zmiňovala výše, včelař musí dbát na správné skladování medu a nakládání s ním, zejména při jeho rozechřívání. Přírozenými procesy totiž dochází k tuhnutí medu a jeho krystalizaci. Včelaři proto často med zahřívají, aby med znovu rozpustili. Přitom ale musí postupovat velice šetrně a ideálně nepřekročit při rozechřívání jeho teplotu 45 °C, aby med neztratil všechny blahodárné a účinné látky, které v sobě obsahuje. Samotná vyhláška stanoví, že u medu nesmí dojít k významné inaktivaci nebo zničení jeho přirozených enzymů.²¹⁴

Bližší specifikuje fyzikální, chemické a smyslové požadavky na jakost medu příloha č. 3 citované vyhlášky, stejně jako úpravu hmotnostních odchylek výrobku.

3.4.4. Biomed

V dnešní době neustále narůstá zájem o nakupování produktů se značkou „bio“ či „eko.“ Aby med mohl nést takové označení, musí splňovat určité podmínky. Stěžejními předpisy

²¹¹ Ustanovení § 9 vyhlášky Ministerstva zemědělství č. 76/2003 Sb. kterou se stanoví požadavky pro přírodní sladidla, med, cukrovinky, kakaový prášek a směsi kakaa s cukrem, čokoládu a čokoládové bonbony.

²¹² Ustanovení § 9 odst. 3 vyhlášky Ministerstva zemědělství č. 76/2003 Sb. kterou se stanoví požadavky pro přírodní sladidla, med, cukrovinky, kakaový prášek a směsi kakaa s cukrem, čokoládu a čokoládové bonbony.

²¹³ Ustanovení § 9 vyhlášky Ministerstva zemědělství č. 76/2003 Sb. kterou se stanoví požadavky pro přírodní sladidla, med, cukrovinky, kakaový prášek a směsi kakaa s cukrem, čokoládu a čokoládové bonbony.

²¹⁴ Ustanovení § 10 vyhlášky Ministerstva zemědělství č. 76/2003 Sb. kterou se stanoví požadavky pro přírodní sladidla, med, cukrovinky, kakaový prášek a směsi kakaa s cukrem, čokoládu a čokoládové bonbony.

pro oblast ekologického zemědělství jsou evropské předpisy, a to nařízení Rady (ES) č. 834/2007/214 a prováděcí nařízení Komise (ES) č. 889/2008/215. Z hlediska české úpravy jde dále o zákon č. 242/2000 Sb., o ekologickém zemědělství a vyhláška č. 16/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o ekologickém zemědělství, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon o ekologickém zemědělství v § 4 výslovně říká, že ustanovení tohoto zákona o ekologickém zemědělství se přiměřeně použijí i na ekologického chovatele včel. Ekologického chovatele přitom definuje jako osobu, která není ekologickým zemědělcem, chová včely v ekologickém zemědělství a je registrována v souladu se zákonem.²¹⁵

Právě registrace je nezbytným předpokladem pro podnikání v ekologickém zemědělství. Žádost o registraci se přitom podává ministerstvu, přičemž pro žadatele začíná období přechodu na ekologickou produkci dnem, kdy byla tato žádost ministerstvu doručena.²¹⁶ Aby mohl být žadatel s registrací úspěšný, je povinen uzavřít smlouvu o kontrolní činnosti s osobou pověřenou kontrolní činností, kterou vybírá ministerstvo.²¹⁷ Pověřená osoba provádí vstupní kontrolu, po jejímž skončení vydá žadateli potvrzení jakožto předpoklad k vyhovění žádosti. Jestliže ministerstvo žadateli splňujícím všechny podmínky vyhoví, vydá rozhodnutí o registraci a certifikát o činnosti v ekologickém zemědělství a zapíše tuto osobu na seznam osob podnikajících v ekologickém zemědělství.²¹⁸

K oprávnění označovat výrobek jako bioprodukt nebo biopotravina je potřeba také získat certifikát bioproduktu či biopotraviny, kterou na žádost vydává pověřená osoba a to do 30 dnů ode dne provedení kontroly. Vydání či odeření vydání certifikátu vyznačí v seznamu.²¹⁹

Prováděcí vyhláška č. 16/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o ekologickém zemědělství, dále obsahuje grafickou podobu označení produktu ekologického zemědělství certifikovaného na území České republiky.

Shrnutí

Podle veterinárního zákona jsou med, mateří kašička, včelí vosk a výrobky zhotoveny z těchto surovin řazeny mezi živočišné produkty. Protože jsou uváděny na trh a dále zpracovány, či v případě medu přímo konzumovány, musí být především zdravotně nezávadné a bezpečné. Je

---

²¹⁵ Ustanovení § 3 odst. 1 písm. f) zákona č. 242/2000 Sb., o ekologickém zemědělství a o změně zákona č. 368/1992 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů

²¹⁶ Ustanovení § 6 odst. 1 zákona č. 242/2000 Sb., o ekologickém zemědělství a o změně zákona č. 368/1992 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů.

²¹⁷ Kontrolní organizace. In eagri.cz [online]. [cit. 21. 12. 2023]. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/zemedelstvi/ekologicke-zemedelstvi/kontrola>

²¹⁸ Ustanovení § 6 odst. 5 a 8 zákona č. 242/2000 Sb., o ekologickém zemědělství a o změně zákona č. 368/1992 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů.

²¹⁹ Ustanovení § 22 zákona č. 242/2000 Sb., o ekologickém zemědělství a o změně zákona č. 368/1992 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů.

důležité, aby pocházely z hospodářství, podniku či území, které nepodléhá žádným omezujícím či zakazujícím opatřením na tyto produkty či včely, od nichž pochází. Každé takové včelstvo přitom musí být klinicky zdravé a zdravotně nezávadné. Břemeno odpovědnosti za tuto nezávadnost nese ve všech fázích potravinového řetězce včelař, který produkty vyrábí, zpracovává a uvádí do oběhu. Každý podnik, který chce započít s prodejem medu z vlastního chovu včelstev, musí požádat o registraci, a v případě prodeje z cizího chovu i o schválení krajskou veterinární správou. Jestliže včelař prodává malé množství medu ze své prvovýroby nepřevyšující dvě tuny ročně, o registraci žádat nemusí. Za takového prodejce je označen včelař, který prodává med ve svém bydlišti, na stanovišti včel, tržnici či tržišti nebo přímo konečnému spotřebiteli do maloobchodu nacházejícího se na území České republiky. I prodej produktů v malém množství musí splňovat všechny zákonem stanovené veterinární a hygienické požadavky. Med by měl být dle zákonné úpravy skladován a přeléván v obalech, které splňují požadavky na obaly pro potraviny živočišného původu, a umístěn mimo přímé sluneční záření. Mateří kašička musí být stabilizována do 3 dní po získání a uchovávána při teplotě do 0 °C.

Med je nadto řazen do kategorie potravin živočišného původu, a proto je jeho uvádění na trh upraveno vyhláškou č. 76/2003 Sb. Ta dělí med z hlediska původu na květový a medovicový a podle způsobu získávání nebo obchodní úpravy na vytočený med, plástečkový, lisovaný, vykapaný, med s plástečky, filtrovaný, pastový a pekařský med. Každý z těchto druhů má své specifické fyzikální, chemické vlastnosti a také požadavky týkající se označení. Všechny druhy ale musí splňovat určité jakostní podmínky, aby mohly být uváděny do oběhu. Zejména se z nich nesmí odstraňovat specifické součásti vyjma případů, kdy tomu nelze zabránit. Med nesmí mít kromě medu pekařského žádné cizí pachy nebo příchutě či pozměněnou kyselost. Protože je med sladidlem s unikátními a blahodárnými látkami, včelaři při jeho rozechřívání musí dbát na to, aby nezvýšili teplotu na takovou hodnotu, kdy by došlo k významné inaktivaci či zničení přirozených enzymů.

Každý včelař, který usiluje o to, aby jeho med nesl název bio či eko, musí podat žádost o registraci, jež je předpokladem pro ekologické zemědělství. K vyhovění žádosti je však třeba, aby uzavřel smlouvu o kontrolní činnosti s pověřenou osobou provádějící vstupní kontrolu, po jejíž úspěšném absolvování může vydat ministerstvo žadateli rozhodnutí o registraci, certifikát o činnosti v ekologickém zemědělství a zapsat jej na seznam osob podnikajících v ekologickém zemědělství. I k samotnému oprávnění označovat výrobek jako bioprodukt či biopotravina je však třeba získat i certifikát, který vydává na základě žádosti pověřená osoba.

3.5. Náhrada škody způsobené zvláště chráněnými živočichy

Na chov včel dopadá rovněž zákon č. 115/2000 Sb. o poskytování náhrad škod způsobených zvláště chráněnými živočichy. Jde o škody způsobené pouze jedinci vybraných a zákonem výslovně stanovených druhů zvláště chráněných živočichů, které nelze subsumovat pod regulaci v rámci výkonu práva myslivosti.²²⁰ Včelstva jsou v tomto případě konkrétně ohrožována medvědem hnědým.

Předpokladem pro uplatnění nároku na náhradu škody je její oznámení místně příslušnému orgánu ochrany přírody do 48 hodin od jejího zjištění. Žadatel musí podat žádost se zákonem stanovenými náležitostmi o poskytnutí samotné náhrady škody ke krajskému úřadu škodě došlo. Subjektivní lhůta je přitom 10 dnů a objektivní činí 6 měsíců ode dne, kdy ke škodě došlo. Místně příslušný orgán následně provede potřebná místní šetření, zajistí potřebné důkazy a sepíše protokol, který předá krajskému úřadu rozhodujícímu o přiznání nároku a zaplacení náhrady.²²¹ Způsob výpočtu výše škod na včelstvech a včelařském zařízení je stanoven vyhláškou Ministerstva Životního prostředí ČR č. 360/2000 Sb. o stanovení způsobu výpočtu výše náhrady škody způsobené vybranými zvláště chráněnými živočichy na vymezených domestikovaných zvířatech, psech sloužících k jejich hlídání, rybách, včelstvech, včelařském zařízení, nesklizených polních plodinách a na lesních porostech. Taková výše škody se dle vyhlášky určí jako obvyklá cena, kterou je ta cena, jež byla dosažena při prodeji včelstva a včelařského zařízení v obvyklém obchodním styku v tuzemsku ke dni vzniku škody.²²²

Shrnutí

Do oblasti veřejného práva se řadí i problematika poskytování náhrad škod způsobených zvláště vybranými živočichy, přičemž v případě včel jde o ohrožení medvědem hnědým. Pro uplatnění nároku musí být podána příslušným orgánům žádost o poskytnutí náhrady a dále oznámení o samotném vzniku škod. Žadatel, kterému je po provedení místního šetření a prokázání vzniku škody vyhověno, náleží nárok na náhradu škody, jejíž výpočet stanoví vyhláška Ministerstva životního prostředí.

---

²²⁰ DAMOHORSKÝ, M. a kol. Právo životního prostředí. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2003, s. 352. ISBN 8071797422.

²²¹ MACHOVÁ, J. Právo ve včelařství. Praha: Nakladatelství Orac, 2001, s. 53. ISBN 80-86199-40-1.

²²² MACHOVÁ, J. Právo ve včelařství. Praha: Nakladatelství Orac, 2001, s. 52. ISBN 80-86199-40-1.

Závěr

Včely jsou svou opylovací činností nesmírně důležité a prospěšné pro celou civilizaci. Již antičtí filozofové a vládci si všimli jejich pracovitosti, píle a odhodlanosti a viděli v nich symbol dokonale fungující společnosti. Byli si vědomi veškerých přínosů, které nám včely přináší, protože některé včelí produkty, především med a voskové svíce, se využívaly při náboženských obřadech. Proto se i kolébkou právní úpravy včelařství stalo starověké Řecko a Řím. Ustanovení o včelách obsahovaly i stěžejní středověké zákony starých Franků a Germánů. Na našem území začal největší rozmach právní úpravy včelařství se vznikem medařských řádů regulovaných medařským právem. Protože medařské řády vydávala vrchnost pro jednotlivá území, která spravovala, byla právní úprava velmi roztržitá. Sjednocení přišlo až s patenty vydanými Marií Terezií, které znamenaly především volnost v chovu včel a jeho osvobození od všech poplatků. Význam včelařství povznesly i zavedením první včelařské školy či zařazením krádeže včel mezi klasifikované krádeže souzené před zemskými soudy. Mnohá ustanovení tereziánských patentů zůstala v platnosti až do 20. století, kdy začaly být nahrazovány moderním včelařským právem, které z nich i tak v základu nadále vycházelo.

Dnes je včelařství právně regulováno v řadě právních předpisů, přičemž každý se více či méně věnuje různé oblasti související s chovem včel. V soukromém právu je občanským zákoníkem upravena problematika sousedských vztahů, rojového práva a odpovědnosti za škodu. Veřejné právo oproti soukromému obsahuje daleko větší množství zákonů a prováděcích předpisů, které míří na úpravu veterinární péče, rostlinolékařské péče, plemenitby a evidence včel, deliktní odpovědnosti a další pro včelařství důležité institutů.

Takto jsem závěrem shrnula stěžejní historické okamžiky včelařského práva a uvedla podobu dnešní právní úpravy. Podat historický, a především současný obraz legislativní úpravy včelařství byl jedním ze záměrů, které jsem při psaní práce sledovala. Hlavním cílem bylo však dojít k závěru, zda je nynější legislativní úprava dostačující a směřuje nejen k ochraně včel, ale i tendencím posilovat počty nových včelstev. Na základě výše rozpracovaných pro včelařství relevantních zákonů se může zdát, že je vše důležité pro stanovení práv a povinností chovatelů a dalších osob a pro zajištění ochrany včel dostatečně komplexně upraveno. Ve své podstatě může být takové tvrzení pravdivé, protože i za takové úpravy je ochrana včel poměrně dobře zabezpečena. Domnívám se však, že s postupnou novelizací právních předpisů a vydáváním nových dochází k až přílišnému rozvolnění některých pravidel, což se může za pár let negativně projevit.

Soukromé právo poměrně jasně upravuje situaci, kdy se roj včel usadí na sousedním pozemku. V takovém případě ho má právo jejího vlastník na tomto pozemku stíhat. Jestliže se však roj uhnízdí přímo v úlu jiného včelaře, původní vlastník k němu vlastnické právo ztrácí, a to

bez jakékoliv náhrady. Myslím, že by bylo vhodné doplnit právní úpravu tak, aby měl jejich vlastník nárok na nějakou kompenzaci. V případě imisí obtěžování včelami by nebylo na škodu specifikovat vzdálenost pro umístění včel od sousedních pozemků, protože taková změna by usnadnila řešení sousedských sporů.

Chyb ve veřejnoprávní úpravě subjektivně vnímám více. V oblasti rostlinolékařské péče došlo v rámci novelizací právních předpisů ke zrušení ustanovení, které upravovalo podobu oznámení o aplikaci přípravků na ochranu rostlin, jež musí být ošetřovatelem zaslán chovatelům včel vzdálených 2 km od místa aplikace přípravku. Ačkoliv zákon o rostlinolékařské péči obsahuje ustanovení, dle kterého má podobu oznámení vymezit prováděcí předpis, žádný prováděcí předpis na toto ustanovení nyní nereaguje. V oznámení tak nemusí být uvedena řada důležitých informací, jako například časové určení zahájení aplikace přípravku či aplikační dávka. Samotná vzdálenost 2 km byla zkrácena z původních 5 km, což zajišťovalo včelám větší ochranu, neboť dolet včel může být až 6 km od úlu. Kromě těchto nedostatků je současná úprava dostačující, o čemž svědčí i dostupné statistiky, které ukazují, že k hromadnému úhynu včel souvisejícímu s ošetřováním rostlin dochází výjimečně.

Daleko větší nedostatky má veterinární zákon a jeho prováděcí předpisy. Nejnovější právní úpravou zcela došlo k rozvolnění podmínek pro přemísťování včelstev. Včelaři si již od října roku 2022 nemusí vyžádat veterinární osvědčení k přemísťování včelstev mimo území kraje, které bylo dříve povinnou náležitostí a bylo vydáváno pouze na základě provedených zdravotních zkoušek. Přemísťování včelstev je tak nyní upraveno pouze v rámci nařizování veterinárních opatření v souvislosti s nebezpečnými včelími nákazami a dále Metodikou kontroly zdraví a nařízené vakcinace, jež však není obecně závazným předpisem. Další z mého pohledu negativní změnou, která přišla s úpravou veterinárního zákona, je změna výčtu nákaz uvedených v jeho přílohách. Příloha č. 2 obsahující seznam nákaz ve smyslu veterinárního zákona řadí mezi tyto nákazy již pouze roztočkovou nákazu včel a mor včelího plodu. Ačkoliv na seznamu není uvedena hniloba včelího plodu, jsou alespoň jednotlivé postupy při této nákaze upraveny prováděcí vyhláškou. Tak tomu ale není v případě varroázy, která je zařazena do přílohy zákona č. 3, jež má význam pouze z hlediska náhrad za vzniklé ztráty. Povinnosti včelařů při předcházení varroázy jsou stanoveny pouze Metodickými pokyny Státní veterinární správy pro chovatele včel k prevenci a tlumení varroázy, které jsou pouze doporučující povahy. Dostupné údaje nám přitom říkají, že situace ohledně nákazy roztoči *Varroa destructor* se nyní zhoršuje. Změnou k horšímu bylo i zrušení hranice, od níž musel chovatel hlásit krajské veterinární správě úhyn včel. Samotná povinnost hlášení úhynu je sice upravena veterinárním zákonem, nicméně vyhláškou byla dříve stanovena konkrétní hranice 25 % uhynulých včel z počtu včelstev evidovaných v ústřední evidenci.

Co se týká podmínek uvádění včelích produktů do oběhu a požadavků na tyto produkty, současnou úpravu považuji za dostatečnou. Stejný názor nastávám i v případě plemenářství a evidování včel. I když chovatelům odpadla povinnost hlásit polohu stanovišť včelstev místně příslušnému obecnímu úřadu, stále musí provádět hlášení o počtu včelstev a umístění stanovišť a poskytovat informace pověřené osobě.

Tímto jsem závěrem naplnila další z cílů mé práce, tedy de lege ferenda jsem po zhodnocení současného stavu uvedla změny, které by bylo vhodné do právní úpravy zanást. Jako chovatelka včel však mohu říci, že největší problém vidím nikoliv v samotné materii právní úpravy, ale v obrovské nepřehlednosti právních předpisů a jejich velkém počtu. Domnívám se, že ani řada včelařů neví, jak by v mnoha případech měla postupovat. Určitou míru vzdělávání poskytuje Český svaz včelařů a další včelařská sdružení, nicméně by bylo vhodnější přijmout jednotný zákon, který komplexně upraví celou problematiku. V úvodu této práce rozebírám důležitost a nenahraditelnost včel a jestliže je cílem zvyšovat počty zdravých včelstev a jejich chovatelů, musí proto být správně nastaven i právní rámec.

Seznam použitých zdrojů

Seznam odborné literatury

- ADAMEC, F. *Včelařské právo v zemích našich*. Praha: České lidové knihkupectví Josef Springer, 1901.
- ADÁMEK, K. *Z dějin osvobození rolnictva: na 50letou památku zrušení roboty*. V Chrudimi: Michael Emanuel Holakovský, 1899. Československá Matice rolnická, Roč. 8, sv. 4-5.
- BERÁNEK, V. *Když pláсты tekly medem*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Ostrov, 2003. ISBN 80-86289-31-1.
- BERÁNEK, V. *Včelařská encyklopedie*. 2. přeprac. a rozš. vyd. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1956.
- DAMOHORSKÝ, M. a kol. *Právo životního prostředí*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2003. ISBN 8071797422.
- DAMOHORSKÝ, M. a kol. *Právo životního prostředí*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2007. ISBN 978-80-7179-498-1.
- DAMOHORSKÝ, M., MÜLLEROVÁ, H., SMOLEK, M., SNOPOKOVÁ, T. *Zemědělské právo*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. ISBN 978-80-7380-584-5.
- DAMOHORSKÝ, M. a kol. *Zemědělské právo*. 1. vydání. Beroun: Nakladatelství Eva Roztoková, 2021. ISBN 978-80-87488-43-0.
- DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. *Občanské právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer, 2013. ISBN 978-80-7478-325-8.
- DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J. a kol. *Občanské právo hmotné 3 – Díl třetí: Věcná práva*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer a.s., 2015. ISBN 978-80-7478-936-6.
- GERLOCH, A. *Teorie práva*. 8. vydání. Praha: Aleš Čeněk s.r.o., 2021. ISBN 978-80-7380-838-9.
- HURDÍK, J. *Občanské právo hmotné: Obecná část. Absolutní majetková práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018. ISBN 978-80-7380-718-4.
- KABELKOVÁ, E., FLORIÁNOVÁ, A. a kol. *Sousedská práva*. V Praze: C. H. Beck, 2017. Právní praxe. ISBN 978-80-7400-661-6.
- KEBRLE, J. *Dějiny českého včelařství*. Praha: Nákladem spolku, 1922.
- KUBEC, F. *Včelařské právo a národohospodářský význam včelařství v Československé republice*. Praha: Nákladem Ministerstva zemědělství republiky Československé, 1925.
- MACHOVÁ, J. *Právo ve včelařství*. Praha: Nakladatelství Orac, 2001. ISBN 80-86199-40-1.
- NEPRAŠ, J. *České včelařství*. 1. vydání. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1971.
- PŘIDAL, A., ČERMÁK, K. *Včelařství*. Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita. 2005. ISBN 80-7157-850-9.
- SEDLÁČEK, V. *Obecné správní právo*. 4. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-564-4.
- SPÁČIL, J., HRABÁNEK, D. a kol. *Sousedská práva podle nového občanského zákoníku*. Praha: Leges, 2015. ISBN 978-80-7502-073-4.

SVOBODA, K. *Právo imisí, právo cesty a další sousedské spory*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7478-990-8.

ŠTOLLEOVÁ, B. *Pod kuratelou Německé říše: zemědělství Protektorátu Čechy a Morava*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2014. ISBN 978-80-246-2243-9.

ROZEHNAL, A. *Závazkové právo. Obecná část. Deliktní právo*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014. ISBN 978-80-7380-496-1.

TINTĚRA, D. *Včely zdravé a nemocné*. Praha: Nakladatelství Brázda, s. r.o., 2017. ISBN: 978-80-209-0420-1.

URBAN, M. *Včelaření od jara do zimy*. Praha: Grada Publishing, 2018. ISBN: 978-80-271-0365-2.

VESELÝ, V. a kol. *Včelařství*. 3. vydání. Praha: Nakladatelství Brázda, 2013. ISBN 978-80-209-0399-0.

Seznam právních předpisů

Císařský patent č. 946/1811 Sb. zák. soud., Obecný zákoník občanský.

Nařízení č. 203/1914 ř. z., o zamezení a potlačení nakažlivých plodových nemocí včel. In Virtuální sbírka právních předpisů [online]. [cit. 17. 9. 2023]. Dostupné z: <http://is.muni.cz/do/1499/el/estud/praf/ps09/dlibrary/web/rs.html>.

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1107/2009 Sb. ze dne 21. října 2009 o uvádění přípravků na ochranu rostlin na trh a o zrušení směrnic Rady 79/117/EHS a 91/414/EHS.

Vyhláška č. 76/2003 Sb. kterou se stanoví požadavky pro přírodní sladidla, med, cukrovinky, kakaový prášek a směsi kakaa s cukrem, čokoládu a čokoládové bonbony.

Vyhláška č. 136/2004 Sb., kterou se stanoví podrobnosti označování zvířat a jejich evidence a evidence hospodářství a osob stanovených plemenářským zákonem.

Vyhláška č. 289/2007 Sb., o veterinárních a hygienických požadavcích na živočišné produkty, které nejsou upraveny přímo použitelnými předpisy Evropských společenství, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška č. 327/2012 Sb., o ochraně včel, zvěře, vodních organismů a dalších necílových organismů při použití přípravků na ochranu rostlin.

Vyhláška č. 428/2017 Sb., kterou se mění vyhláška č. 327/2012 Sb., o ochraně včel, zvěře, vodních organismů a dalších necílových organismů při použití přípravků na ochranu rostlin, ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška č. 18/2018 Sb., o veterinárních požadavcích na chov včel a včelstev a o opatřeních pro předcházení a zdolávání některých nákaz včel a o změně některých souvisejících vyhlášek.

Vyhláška č. 144/2023 Sb., o veterinárních požadavcích na chov včel a včelstev a o opatřeních pro předcházení a tlumení některých nákaz včel.

Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 131/1982 Sb., kterým se mění a doplňuje občanský zákoník a upravují některé další majetkové vztahy.

Zákon č. 166/1999 Sb., o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 154/2000 Sb., o šlechtění, plemenitbě a evidenci hospodářských zvířat a o změně některých souvisejících zákonů

Zákon č. 242/2000 Sb., o ekologickém zemědělství a o změně zákona č. 368/1992 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 326/2004 Sb., o rostlinolékařské péči a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Seznam judikatury

Nález Ústavního soudu ze dne 22. 3. 2000, sp. zn. Pl ÚS 19/99.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 2004, sp. zn. Cdo 1421/200

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 16. 1. 2007, sp. zn. 26 Cdo 2071/2005.

Seznam komentářové literatury

MELZER, F. a Tégl, P. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek III, § 419-654 a související společná a přechodná ustanovení*. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-003-1.

MELZER, F. a Tégl, P. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IX, § 2756-3081 Závazky z deliktů a z jiných právních důvodů*. Praha: Leges, 2018. ISBN 9788075021991.

PETROV, J. *Občanský zákoník: komentář. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2019. Beckova edice komentované zákony*. ISBN 978-80-7400-747-7.

SPÁČIL, J. *Občanský zákoník III: věcná práva (§ 976-1474): komentář. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře*. ISBN 978-80-7400-803-0.

ŠVESTKA, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník: komentář. Svazek III, Věcná práva (§ 976 až 1474). 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2021. Komentáře Wolters Kluwer*. ISBN 978-80-7598-757-0.

Seznam odborných časopisů

LSTIBŮREK, J. *Moderní včelař*. Opatovice: Pracovní společnost nástavkových včelařů CZ, z. s., 2022, roč. 2. ISSN 1214-5793.

Seznam internetových zdrojů

Kontrolní organizace. In eagri.cz [online]. [cit. 21. 12. 2023]. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/zemedelstvi/ekologicke-zemedelstvi/kontrola>

Metodika kontroly zdraví na nařizené vakcinace. In svscr.cz [online]. [cit. 12. 11. 2023]. Dostupné z: <https://www.svscr.cz/zdravi-zvirat/metodika-kontroly-zdravi-zvirat-a-vakcinace/>

Prohlížeč včelstev. In svscr.cz [online]. [cit. 21. 12. 2023]. Dostupné z: <https://www.svscr.cz/zdravi-zvirat/prohlizitel-vcelstev/>

Statistické údaje o stavu varroázy. In svscr.cz [online]. [cit. 20. 11. 2023]. Dostupné z: <https://www.svscr.cz/varroaza-vcel/>

Šlechtitelský program Českého svazu včelařského. In vcelarstvi.cz [online]. [cit. 12. 11. 2023]. Dostupné z: <https://www.vcelarstvi.cz/dokumenty-cms/slechtitelsky-program.pdf>

Zpráva o činnosti v oblasti ochrany zdraví a zvířat v roce 2022. Státní veterinární správa. Odbor ochrany zdraví a pohody zvířat. Informační bulletin. In svscr.cz, 2023, č. 2 [online]. [cit. 20. 10. 2023]. Dostupné z: https://www.svscr.cz/?dl_name=dokumenty-a-publikace/ib0223.pdf

Abstrakt

Právní úprava včelařství

Diplomová práce pojednává o chovu včel a základních právech a povinnostech včelařů a dalších osob vedoucích k zajištění co největší ochrany včel. Neexistence jediného komplexního zákona má za následek roztržitost právní úpravy do mnoha soukromoprávních a veřejnoprávních předpisů. V diplomové práci jsou popsány hlavní instituty včelařského práva od jeho samotného zrodu až po současnost, a to se zhodnocením kladů a záporů jednotlivých vývojových tendencí spolu s nástinem právní úpravy, jaká by de lege ferenda měla být.

Tato práce je rozdělena na tři hlavní části, které jsou následně děleny na kapitoly, podkapitoly a případně nižší úrovně.

První část tvoří čtyři kapitoly zabývající se historickým vývojem včelařství a včelařského práva na našem území.

Druhá část, zaměřená na soukromoprávní oblasti včelařství, je rozdělena na dvě kapitoly. První z nich definuje včelu ve smyslu soukromého práva. Druhá pojednává o problematice sousedských práv, přičemž jednotlivé podkapitoly zahrnují témata sousedských práv jako občanskoprávního pojmu, imisí, rojového práva, odpovědnosti za škodu a její náhrady a způsobů řešení sousedských sporů.

Poslední část se věnuje veřejnému právu a je členěna do pěti kapitol. První z nich rozebírá ochranu včel v souvislosti s rostlinolékařskou péčí a povinnosti včelařů a uživatelů ochranných přípravků. Druhá kapitola pojednává o veterinární péči se zaměřením na povinnosti chovatelů včel, podmínky přemísťování včelstev, včelí nákazy a náhrady nákladů a ztrát vzniklých v souvislosti s těmito nákazami. Třetí kapitola se týká šlechtění, plemenitby a evidence včel. Čtvrtá kapitola se zabývá regulací uvádění včelích produktů na trh, požadavky na med podle potravinářského zákona a pojmem biomed. Poslední kapitola je věnována náhradě škody způsobené zvláště chráněnými živočichy.

Klíčová slova

Včela

Včelařství

Právní úprava včelařství

Abstract

Legal regulation of beekeeping

The diploma thesis discusses beekeeping and the basic rights and obligations of beekeepers and other persons responsible for ensuring the greatest possible protection of bees. The absence of a single comprehensive law results in the fragmentation of legislation into many private and public law regulations. The diploma thesis describes the main institutes of beekeeping law from its very birth to the present, with an evaluation of the pros and cons of individual development tendencies, together with an outline of the legal regulation, what *de lege ferenda* should be.

This thesis is divided into three main parts, which are subsequently divided into chapters, subsections and possibly lower levels.

The first part consists of four chapters dealing with the historical development of beekeeping and beekeeping law in our territory.

The second part, focuses on private law areas of beekeeping, is divided into two chapters. The first chapter of these defines the bee in terms of private law. The second one deals with the issue of neighborhood rights, while the individual sub-chapters include the topics of neighborhood rights as a civil law concept, immigration, swarm law, liability for damage and its compensation, and methods of resolving neighborhood disputes.

The last part deals with public law and is divided into five chapters. The first of them discusses the protection of bees in connection with phytosanitary care and the obligations of beekeepers and users of protective preparations. The second chapter deals with veterinary care with a focus on the duties of beekeepers, conditions for moving bee colonies, bee diseases and compensation for costs and losses incurred in connection with these diseases. The third chapter concerns breeding, breeding and registration of bees. The fourth chapter deals with the regulation of placing bee products on the market, requirements for honey according to the Food Act and the concept of organic honey. The last chapter is devoted to compensation for damage caused by specially protected animals.

Key words

Bee

Beekeeping

Legal regulation of beekeeping